

GHENDTSCHE TYDINGHEN

**Tweemaandelijks Tijdschrift van de Heemkundige en Historische Kring
Gent V.Z.W.**

41e jaargang nr. 6

november - december 2012

Inhoud

- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Wie was Jacob van Caneghem?	458
- Joseph Casier: Inventaire Archéologique: Gedenksteen aan de werken van het Tolhuis.	474
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Rijksnormaalschool - Hogeschool - Departement Leraarsopleiding. K.L. Ledeganckstraat..	476
- Piet Cassiman: Roger Warie, een Monument (1901-1999).	479
- Pierre Kluyskens: Het Gravensteen (Vervolg en slot).	483
- Erik De Keukeleire: Wel en wee in en nabij Gent-St-Pieters. Deel 3. (1929-1933)	502
- Gwijde van Gent: Jeugd- en oorlogsherinneringen.	519
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Lodewijk De Vriese (Gent 1848 - Gent 1932).	536
- Beschermliden 2012 - Steunende leden 2012.	538
- Tim De Doncker: Over schone letters en de Academie. Illustratoren en kalligrafen in de zeventiende en de achttiende eeuw te Gent.	543
- Quizmaster: Puzzel 2012.	551
- Bibliografie.	555
- Vraag en Antwoord.	556
- Lezers schrijven ons.	560
- Richard Verlinden: Tekening van de Lievekaai en van de Watersportbaan	561
- Jan Cleppe: Gênsche Prâot	562
- Inhoud 2012.	563

GHENDTSCHE TOESTANDEN

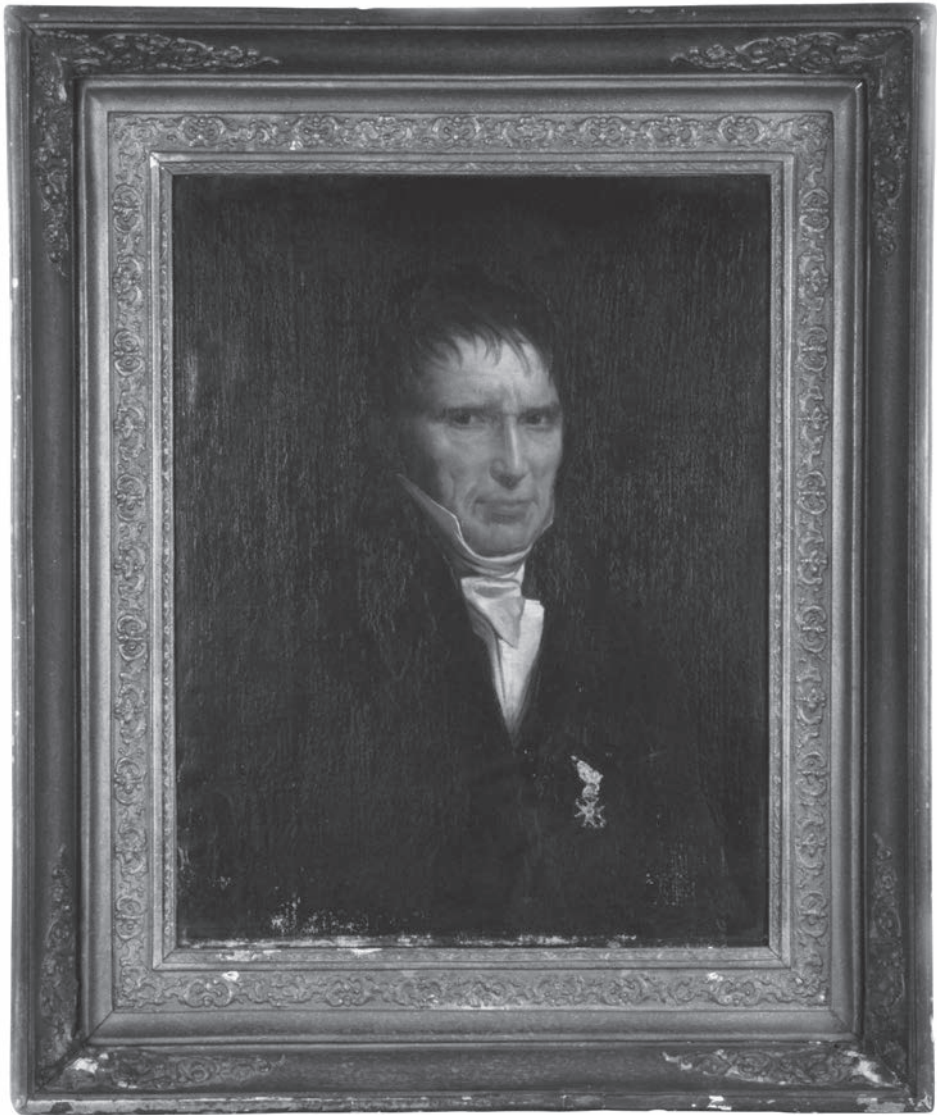
WIE WAS JACOB VAN CANEGHEM?

Jacob Van Caneghem (of Van Caeneghem) is bij de Gentenaars gekend omwille van de naar hem genoemde straat in de Seleskestwijk en het Blindenhuis aan de Coupure, dat dank zij hem gebouwd werd. Het is niet niets, maar daar houdt het zo ongeveer mee op.

Het populaire boekje *Historische Persoonsnamen der Straten van Gent* van stadsarchivaris Victor Fris (1922) beschrijft kort de weldaden van de man en vermeldt nog korter dat hij ‘door zijn vernuft en vlijt’ een aanzienlijk vermogen verwierf¹. Het is een bijna letterlijke vertaling van wat Jacobs tijdgenoot, de verzamelaar en architect P.J. Goetghebuer, over hem schreef: ‘Possesseur d’une immense fortune, qu’il devait tout entière à son genie et à son activité personnelle’².

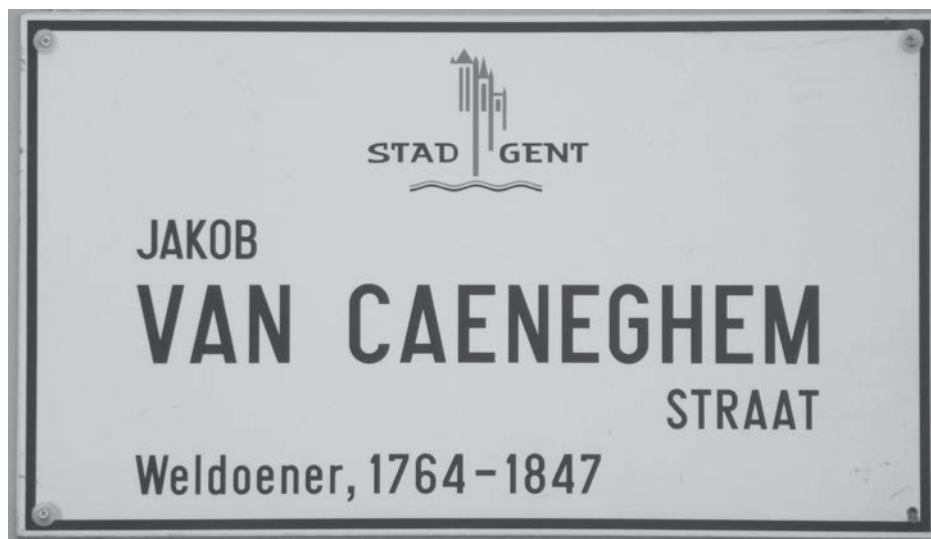
Maar wie was Jacob Van Caneghem eigenlijk en hoe verwierf hij zijn ‘immens’ fortuin? Ook diegenen die het (beter) zouden moeten weten, blijven het antwoord schuldig. Alles samen verscheen ooit slechts één artikel over zijn persoon. Dat was in het tijdschrift van de heemkundige kring Aalter en handelt vooral over de band tussen Van Caneghem en Bellem (nu gemeente Aalter), waar onze Gentenaar eveneens actief was³. Ook de, afgezien van een paar schoonheidsfoutjes, uitstekende beschrijving op het internet anno 2012 (Wikipedia, zoeken op Van Caneghem) is uit deze hoek afkomstig en geeft bijgevolg weinig Gentse informatie. Het schaarse wat verder nog in Gent over hem verscheen, bevat soms nog tegenstrijdige gegevens⁴.

Vooraleer verder te gaan, moet aangestipt worden dat er twee verschillende schrijfwijzen terug te vinden zijn voor de naam van Jacob, die meestal zijn tweede voornaam toevoegde aan de eerste. In de meeste bronnen wordt het gespeld als Jacob - Lieven (of Lievin) Van Caneghem, terwijl in de Gentse straatnaam de schrijfwijze Van Caeneghem gebruikt wordt. Maar in het gemeenteraadsbesluit van 1864 dat zijn naam toewees aan deze straat, staat hij als Caneghem aangeduid⁵. In die tijd bekommerde men zich nog niet om uniforme schrijfwijzen. Verder in deze kleine studie wordt de spelling Caneghem aangehouden⁶.

Afb. 1.

Portret vermoedelijk naar een gravure gemaakt en bekostigd volgens de wens van J.L. Van Caneghem door zijn legaat. Bewaard in het OCMW, opvolger van de Commissie van de Burgerlijke Godshuizen.

Afb. 5. De straatnaam anno 2012. Met de schrijfwijze Caeneghem.

Levensloop

Jacob-Lieven Van Caneghem werd op 30 januari 1764 geboren in de Sint-Pietersparochie, buiten de stadspoorten in Ledeberg, dat toen bij die parochie hoorde⁷. Volgens (zonder bronvermelding) gepubliceerde gegevens zou hij de zoon geweest zijn van een eenvoudige wever uit Gavere. De Aalterse onderzoeker Defruyt geeft echter aan dat hij de kleinzoon was van de griffier van Gavere⁸. Griffiers waren in die tijd rijke en invloedrijke lui. Was de familie zo 'laag gevallen' of klopt er iets niet?

Op 17 september 1789 huwde hij met de twintigjarige Maria Jozefa (of Marie Josephine) Verspeyen (1769-1840), nog geen drie weken na (!) de geboorte van hun enige kind Jeanne (°1.9.1789, +1861)⁹. Het koppel vestigde zich enkele jaren later in de Gentse Drabstraat. In deze prestigieuze straat verwierf Jacob - Lieven een grote eigendom en daar liet hij (vermoedelijk) het nog bestaande mooie en grote huis (11 traveeën: 11 vensters en deuren langs de straat) in neo-roccocostijl bouwen, heden nrs. 43, 45 en 47)¹⁰. Jacob overleed er op 29 juni 1847.

Voorwaar een uitzonderlijk geval. Als vijftwintigjarige (begin van de meerderjarigheid in die tijd), afkomstig uit het (zeker in die tijd) schamele Ledeberg, had Jacob zich dus op een vermoedelijk drastische manier zo ver weten op te werken!

Afb. 2.

Acht van de 11 traveeën van het huis, vermoedelijk door Van Caneghem gebouwd in de Drabstraat (nu nrs. 43 en 45). Daarbij moeten nog 3 traveeën gerekend worden van het afgesplitste huis nr. 47, waarvan het geveluitzicht enkel verschilt doordat het mansardedak vervangen werd door een extra verdieping. Van Caneghem woonde hier als eigenaar van 1795 tot aan zijn dood, ruim een halve eeuw later. De bouw van het huis wordt in die periode gedateerd, maar er werd geen bouw aanvraag gevonden.

Professionele activiteiten

Blijkbaar kon Jacob - Lieven het goed stellen met zijn schoonfamilie. Schoonvader Joseph was bierhandelaar, woonde aan de Predikherenlei en was rede-

lijk welgesteld. Jacob van zijn kant handelde vermoedelijk vooral, maar niet uitsluitend in textiel, samen met zijn schoonbroer Guillaume Verspeyen¹¹. Hoe dat alles aan het begin van zijn carrière precies in zijn werk ging, zal - zeker voor wat zich in de privésfeer afspeelde - wel altijd in het duister blijven, maar op professioneel gebied komen we toch wel iets te weten. In elk geval behoorde J. L. Van Caneghem al in 1795 tot de gefortuneerde Gentenaars. Bij de beruchte ‘emprunt forcée’ van 600 miljoen van dat jaar werd hij in de derde rijkste klasse ingedeeld (er waren er 16) en was hij zijn schoonvader al voorbij gestoken¹².

Omdat er in de schaars beschikbare literatuur heel wat verwarring blijkt te bestaan over de activiteiten van Jacob, consulteerden we de daartoe meest geschikte bronnen: de *Almanach du Département de l’Escaut, later de la province de la Flandre Orientale en Provincialen Almanak van Oost-Vlaanderen* en de ‘Wegwijzers van Gent’, die jaarlijks lijsten publiceerden van alle fabrieken van enige omvang en van alle grote handelaars.

Pas in 1810 wordt Jacob voor het eerst in de Wegwijzers vermeld als *négociant*. Hij was toen 46 jaar. Blijkbaar ging hij creatief om in dat beroep, want voordien al, in 1807, was hij in verdenking gesteld voor smokkel¹³. Zo zien we dat Lieven Bauwens niet de enige ondernemende Gentenaar was die zich in die tijd met dat soort zaakjes bezighield. In de Almanak van het Scheldedepartement van 1811 wordt de handel van hem en zijn collega’s zedig omschreven als in *productions étrangères*. Hij was toen ook actief als *négociant en draps* en in de *faubourg de Ledeberg* had hij een *filature de coton en construction*¹⁴. In de daarop volgende jaren bleek deze fabriek volgens de Almanak effectief in werking. Pas in 1816 vinden we hem terug in de talrijke bewaard gebleven lijsten van fabrikanten uit die tijd. Hij was toen eigenaar van een katoenfabriek waarin 90 arbeiders werkten¹⁵. In die jaren staat hij ook in de ‘Wegwijzers’ aangeduid als eigenaar van een *Filature de toiles de coton*, later omschreven als *Filature de coton - Ledeberg*. In de Almanak van de Provincie wordt de filature - spinderij in Ledeberg ieder jaar vermeld tot en met 1829. Waar precies zijn Ledebergse fabriek stond, kon niet achterhaald worden.

In dezelfde jaren en ook nog later staat Van Caneghem te boek als *Négociant en Productions étrangères - Negotiant in Vreemde Goederen*, telkens in de Drapstraat. In 1826 vinden we hem terug als *négociant-spéculateur* en als koopman in wollen lakens, enz. Van Caneghem was dus een welgestelde katoennijveraar en handelaar geworden. Hij was, zo te zien, pas in tweede instantie fabrikant. Jacob had hoe dan ook al een groot fortuin verzameld als handelaar, vooraleer hij een katoenspinnerij in Ledeberg opstartte. De locatie van die fabriek buiten de poorten, die ontmanteld waren, maar nog steeds als

tolpoorten gebruikt werden, buiten of aan de rand van het stadstolgebied is overigens eigenaardig en past misschien wel in de avontuurlijke stijl ‘op het randje’ van Jacob-Lieven¹⁶. De grote expansie van de industrie en bewoning buiten de poorten begon immers pas vanaf 1860 na het opheffen van het stedelijke tolsysteem (de stadsocctrooien).

Van Caneghem bleef minstens als geldschieder lange tijd actief in de spinnerij, maar dan in vlas: hij was een van de medestichters van de Société Linière La Lys, die een monsterachtige vlasspinnerij over de hele lengte van de huidige locatie Groene Vallei zou uitbouwen.

Grondeigenaar

Volgens een lijst van Gentse textielabrikanten - kopers van ‘nationale goederen’, (overwegend gronden vroeger behorend aan religieuze instellingen, zogenaamd zwart goed), verwierf Jacob Van Caneghem tussen 1798 en 1800 (voor het concordaat met de paus van 1801) niet minder dan 115 hectare ‘zwart goed’. Toen de verkoop van die genationaliseerde gronden in de Hollandse Tijd hervat werd, kocht Jacob er nog 61 hectare bij. Hij was daarmee een van de belangrijkste opkopers van ‘zwart goed’¹⁷. Naast ‘fabrikant’ en ‘negociant’ werd zijn beroep aangeduid als ‘grondeigenaar’. Hij zou door opeenvolgende aankopen effectief grootgrondbezitter worden en ongeveer 2373 hectare nalaten aan zijn dochter¹⁸. Voor onze streken was en is dat een ongewoon grote oppervlakte. Naast een kasteel dat hij in Bellem liet bouwen (nu Mariahove), kocht hij in Wingene (Wildenburg) nog het 16de-eeuwse kasteel Blauwhuis.

Politieke en andere functies

Jacob Van Caneghem bekleedde heel wat belangrijke functies. In de Franse Tijd was hij rechter - suppleant van de Handelsrechtbank (sinds 1802) en lid van de Algemene Raad van de Prefectuur (1800-1807)¹⁹. Zo zien we hem in 1805 samen met acht andere heren, onder wie Lieven Bauwens en grondeigenaar Lippens, onder het voorzitterschap van prefect Faipoult zetelen in de Conseil de Commerce et d’Agriculture²⁰. Maar als gevolg van de hoger vermelde smokkelaffaire kreeg hij de bons bij dat hoog gezelschap. Maar geen nood: nieuwe tijden, nieuwe meesters. In de Hollandse Tijd werd Jacob in 1816 meteen lid van de Gedeputeerde (Provinciale) Staten en hij hield dat uit tot in 1830. In dat revolutionaire jaar verving hij zelfs gedurende enkele dagen de gevluchte Hollander van Doorn als waarnemend gouverneur van Oost-Vlaanderen²¹.

Zijn ‘Belgische’ carrière bracht hem minder op de voorgrond, maar hij bleef politiek actief als kandidaat gemeenteraadslid voor Gent (28/10/1830) en kandidaat-lid voor de provincieraad (1836). Hij zetelde echter nooit. Van Caneghem was uiteraard ook lid van de Kamer van Koophandel van Gent²².

De man blijkt een overtuigd orangist te zijn geweest, ook na 1830. In zijn boekje ‘De historische persoonsnamen der straten van Gent’ schrijft Victor Fris: *Onder de regeering van koning Willem I der Nederlanden, die hem eene bijzondere achting toedroeg, werd hij lid van de Deputatie der Provinciale Staten van Oost-Vlaanderen en tot ridder van den Nederlandschen Leeuw geslagen*. Hij was in 1834 één van de kopers van vier peperdure paarden van de prins van Oranje die de Belgische regering openbaar verkocht. De paarden werden aan de prins gerestitueerd als blijken van trouw²³. Dat hij tot aan zijn dood orangist bleef, blijkt ook uit de inscripties op zijn grafmonument in Bellem, die zijn hoge Nederlandse onderscheiding en provinciaal mandaat vermelden.

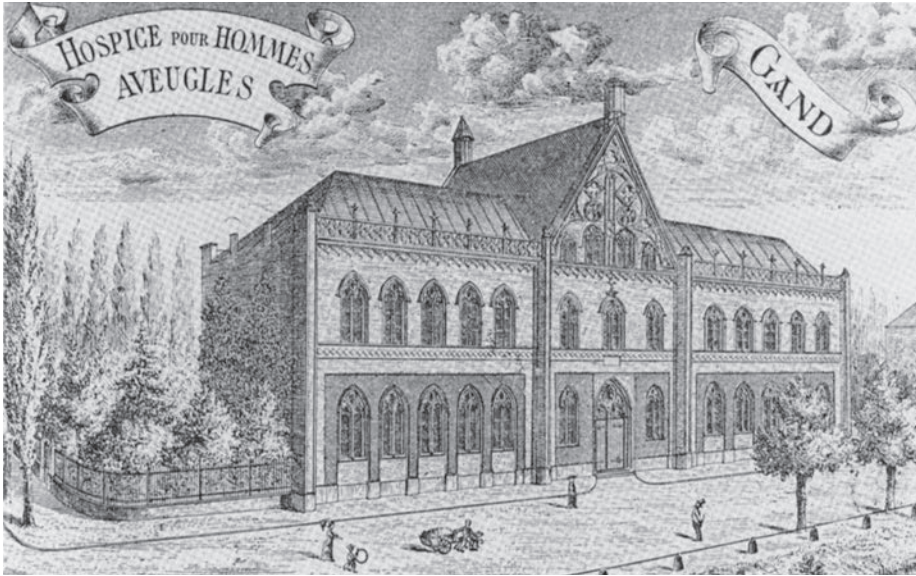
Weldoener in Gent en Bellem

Toen J.L. Van Caneghem in 1847 overleed, liet hij twee aanzienlijke legaten na. Vooreerst was er 100.000 frank (van toen!) weggelegd voor de Commissie der Burgerlijke Godshuizen in Gent (voorloper van het OCMW) om er een ‘gesticht’ (institut) voor behoeftige blinden op te richten. In Bellem liet hij geld na waarmee in 1863 het Hospice van Caneghem gebouwd werd (later nog een tijdje gemeentehuis) *om te dienen voor een eeuwige hospitaal* voor een achttal personen. Hij begiftigde het met een jaarlijkse rente van 1.400 frank’.

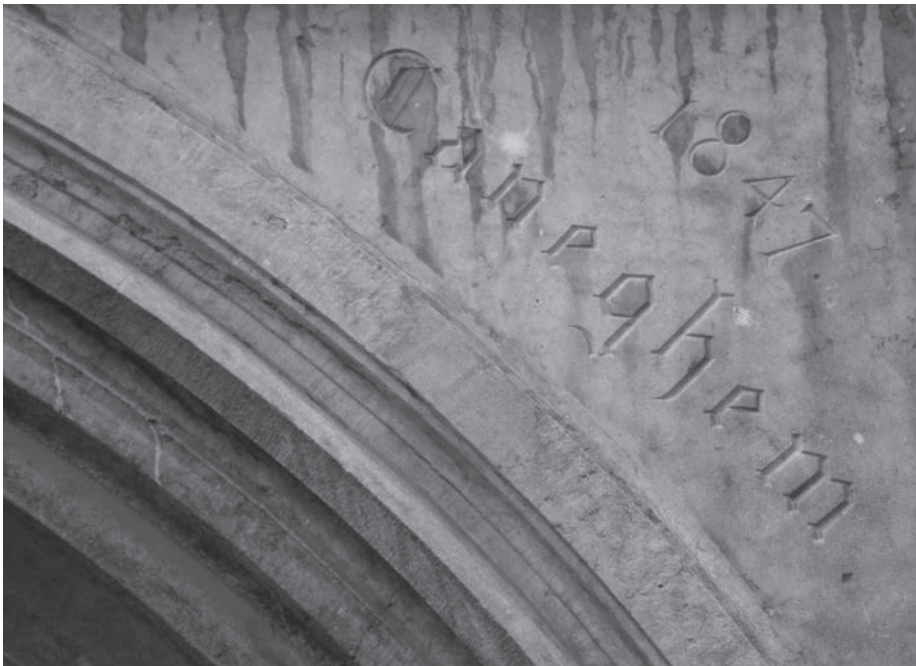
Blindenhuis aan de Coupure in Gent

Vroeger waren er veel meer blinden dan nu. Blindheid heeft vele oorzaken. Trachoom, een chronische ontsteking van het oogbindvlies (conjunctiva) met uiteindelijk blindheid tot gevolg, heden vrijwel enkel nog voortwoekerd in zeer arme tropische en subtropische streken, was in de 19de eeuw ook bij ons een plaag. De oorzakelijke bacterie *Chlamydia trachomatis* verwekt een relatief milde maar hardnekkige ontsteking die door slechte verzorging in onhygiënische levensomstandigheden dikwijls zwaar compliceert en evolueert tot blindheid. In de dichtbevolkte arme wijken van onze steden bleef de ziekte tot in de eerste helft van de vorige eeuw aanwezig.

Van Caneghem zou zelf op hoge leeftijd blind geworden zijn als gevolg van trachoom. Dat staat echter allesbehalve vast. Het verhinderde hem in elk geval niet een eigenhandig geschreven testament na te laten, gedateerd op 4 august-

Afb. 3
Het blindenhuis aan de Coupure weergegeven op een 19de-eeuwse gravure
(Stadsarchief Gent).

Afb. 4.
Detail van de inscriptie boven de ingang aan de Coupure met het sterfjaaral (foto 2012).

tus 1842, vijf jaar voor zijn dood, waarin we het volgende lezen:

*'Les suivants sont ma dernière volonté. Je lègue aux hospices de Gand une somme de cent mille francs pour bâtir une hospice aux pauvres aveugles de la ville. Cet hospice sera bâti au local de la Biloque et portera mon nom qui sera inscrit au frontispiece. Je lègue une somme de six cents francs pour faire la copie de mon portrait et celui de ma femme pour être déposés au dit hospice'*²⁴.

In 1850 besloot de Gentse gemeenteraad een deel van de gronden van het voormalige Keizerlijk Entrepot of Stapelhuis aan de Coupure (gebouwd in 1779) in concessie te geven voor de bouw van dat *hospice aux pauvres aveugles de la ville*, het Blindengesticht. Dat 18de-eeuwse stapelhuis in dienst van de binnenscheepvaart was overbodig geworden door de ontwikkeling van de havenactiviteiten aan de toen nieuwe dokken bij de Dampoort, nu de 'Oude Dokken'.

Het nieuwe gebouw werd in 1852-55 opgetrokken naar ontwerp van Karel Van Huffel. Deze architect liet zich bijstaan door een Brusselse oogspecialist als adviseur voor de medische aspecten en door de Gentse schepen-archeoloog August Van Lokeren voor het uitzicht en de esthetische kant van de onderneming. Het fraaie, in een ommuurde tuin gelegen blindenhuis werd een uniek vroeg voorbeeld van baksteen neogotiek, een stroming in de architectuur die toen enkel in Engeland al populair was. De gevelarchitectuur van de 14de-eeuwse gebouwen van de nabijgelegen Bijlokeabdij diende als inspiratiebron. Men typeert dit als archeologische neogotiek, een term die meer slaat op het uitzicht en de versiering, getrouw aan een authentiek voorbeeld, dan op de gebruikte technieken²⁵.

Ongetwijfeld had Van Lokeren, de redder van de Sint-Baafsruïnes, een stevig aandeel daarin. Samen met de oude gebouwen van de Bijloke en de neogotische verwezenlijkingen van Adolf Pauli en Louis Clocquet vormt het op deze grote site een schitterende en moeilijk te overtreffen staalkaart van deze bouwstijlen toegepast op gebouwen van verbluffend hoge kwaliteit, van de vroegste originele (13de eeuw) tot de laatste neo (begin 20ste eeuw). Al deze gebouwen, Van Caneghem's Blindenhuis inbegrepen, kwamen er in functie van menselijk welzijn en gezondheid.

Wel en wee van de bewoners

Toen het huis in 1855 klaar was, werden aanvankelijk 15 blinden opgenomen. Pas 7 jaar later werd de maximum capaciteit van 30 personen bereikt. De broeders van Liefde namen de verzorging waar. Aan het einde van de 19de eeuw schonk Bernard Laurentius, hoofdingenieur van Bruggen en Wegen, nog

een aanzienlijke som (156.604 frank) aan het Blindenhuis.

In 1913, net voor de opening van de Wereldtentoonstelling in Gent, werden de blinden overgebracht naar het zogenaamde Lousbergsgesticht (Ferdinand Lousbergskaai nr. 89). Het aantal trachoomgevallen nam af en de ziekte verdween stilaan. De zusters van de Bijloke verzorgden in het oude Blindenhuis tot 1940 ongeneeslijk zieke oude mannen. Tijdens de oorlog was de Bijloke een 'Kriegslazaret' en kwam de dienst inwendige vrouwengeneeskunde in het Blindenhuis terecht. Van 1944 af tot 1965 was het gebouw voorbehouden aan TBC-patiënten. Daarna sloot het zijn deuren.

Sinds oktober 1980 is het gebouw als monument beschermd. Thans zijn er o.a. een architectenbureau en de uitgeverij Dupuis gevestigd. In de voormalige tuin werd een appartementscomplex gebouwd²⁶.

Het Gentse OCWM archief beschikt over vele interessante, niet zelden dramatische, maar ook grappige en ludieke documenten in verband met het wel en wee van de bewoners van het blindenhuis. Eén voorbeeldje ter illustratie:

Een vechtpartij in het Blindenhuis.

Gent, den 27december 1898.

Heer secretaris der commissie.

Ik neeme de eerbiedige vrijheid Uedele ter kennis te brengen van eenen vechtpartij in het Gesticht Van Caneghem op 26 december. Wegens het kerstfeest werd aan de kostgangers een bijkomende uitgang van 1 namiddag toegestaan. De inwoners Ferdinand C en Napoleon dV kwamen thuis in zwaar bedronken toestand zijnde wel binnen hun tijd. Seffens begonnen de moeilijkheden in het Gesticht. Zij maakten elkaar uit voor leegganger, dief en smeerlap en ergeren zaken die ik uit eerbied niet op papier kan zetten. Er werd geroepen en getierd en plots gaf FC aan NdV eene zware muilpeer. Daarmee begost eene zware vechtpartij. Er werden drie stoelen en één tafel gebroken. Drie van onze Broeders zijn tusschen gekomen. Broeder Bernardus heeft de vechters uiteen gejaagd met eenige zware slagen van den stovekoter. Ik heb beide vechters uitgangsverbod gegeven

Tot Uedele verdere orders.

In Bellem

Jacob Van Caneghem had een zeer sterke binding met de gemeente Bellem. Ook daar bekostigde hij een verzorgingshuis, het 'Hospice Van Caneghem'. Hij nam ook de kosten van het herstel en de uitbreiding van de kerk voor zijn rekening en zorgde voor heel wat tewerkstelling in de toen zeer arme streek,

via de ontginning en bebossing van heidegronden in de omgeving van de bekende Kranepoel, die hij liet uitdiepen.

Jacob ligt in Bellem samen met zijn familie begraven tegen de zuidelijke muur van de kerk. Het Van Caneghemfamiliegraf is een van de meest imposante grafmonumenten in het Meetjesland en draagt een tekst van Prudens Van Duyse: *‘Door het werk dat hij gedurig aan ontelbare arbeiders vijftig jaar lang wist te geven om de omliggende heiden en bosgronden vruchtbaar te maken, mag hij de verlichte weldoener van deze streek genoemd worden.’*

Dat alles kan in meer detail nagelezen worden en bekeken in het reeds geciteerde artikel van Defruyt en op de internetsites.

Mecenas op publiek terrein

We citeren opnieuw Fris: *Van Caeneghem was bevriend met al de bekende Gentenaars van zijnen tijd; steeds moedigde hij de groote nijverheden des lands en de kunsten aan.* Netwerker was hij zeker. In 1798 was Jacob een van de 51 Gentenaars die geld voorschoten om het Sint-Sebastiaanstheater, voorloper van de huidige opera, aan te kopen²⁷. Hoewel Van Caneghem overtuigd orangist bleef, bekostigde hij in 1845 een door Pieter De Vigne-Quyo ontworpen kolossaal bronzen borstbeeld van Jakob Van Artevelde. Dit eerbetoon kaderde nochtans in een campagne voor het eren van ‘Belgische’ nationale helden, een must voor de pas gestichte jonge staat.

Het beeld werd met veel toeters en bellen ingehuldigd op 2 juli 1845. Lofdichten en hymnen werden vertolkt ter ere van zowel Jacob Van Artevelde als de gulle schenker die uitdrukkelijk bepaald had dat hij onbekend wenste te blijven²⁸. Slechts in 1847, na zijn dood, werd zijn naam bekend gemaakt. Wat Van Caneghem bewoog om zijn (voor)naamgenoot op die manier te eren, weten we niet. Was het een verholen poging om voluit publiek en politiek eerherstel te bekomen? Met succes allicht: lees maar even een stukje uit de ode die Prudens Van Duyse schreef *Aen den Burger die aen de stad Gent Arteveldes bronzen borstbeeld heeft geschonken*²⁹.

Eerst worden in dat waarlijk machtige dichtwerk de verdiensten van Jacob Van Artevelde in de verf gezet. Eer aan wie eer toekomt. Hij verlost het land van een verschrikkelijk monster:

*Ziet gy die draek, die, bruischend toegevlogen,
Den gordel opgekropt van gift, een graf genaekt;
't Omkronkelt met bedwelmende oogen,
En daer den zwadderstroom op braekt.*

Van Artevelde grijpt in, verslaat die gruwel. *De feestzon schiet haer licht grootsch over 't land der Vlaemsche Leeuwen*. Maar helaas, de herinnering aan Jacob de drakendoder deemstert weg, tot zijn (van origine) Ledebergse naamgenoot vijf eeuwen later voor de proppen komt:

*Een vaderlander wenkt: van Artevelde
herleeft in 't sprekend brons voor Gent, voor 't vaderland:
Ziedaer de borst die toornig zwelde
Bij onser vaedren ramp en schand.*

Het borstbeeld deed heel wat stof opwaaien in Gent. Men had ervoor gekozen het kunstwerk tegenaan het Belfort te plaatsen (dé belangrijkste plaats in Gent!), maar het kwam daar op een publieke waterpomp terecht. De Gentenaars vonden dat misplaatst. Hiervan getuigen diverse spotliederen en hekel-dichten³⁰. De Arteveldebuste bleef er staan tot een kleine twintig jaar later het massieve standbeeld van Tjok, dit keer van kop tot teen voluit in brons, werd opgericht op de Vrijdagmarkt. De buste verhuisde toen naar het stadhuis, waar ze nu nog steeds te zien is.

En tot besluit; wie of wat was hij nu?

Jacob Van Caneghem was op zijn minst een markante figuur. Hoe was hij in staat om zo snel op te klimmen op de sociale ladder? Hoe kon hij op korte tijd een dergelijk fortuin vergaren? Was hij inderdaad een echte 'self-made' man, of stopte zijn schoonfamilie hem een startkapitaal toe?

Uit alles blijkt dat Van Caneghem van geen kleintje vervaard was en dat hij ook buiten de lijntjes durfde kleuren. Zijn smokkelaffaire(s) en zijn aankopen van zwart goed pleiten daar voor... om nog te zwijgen van zijn relatie en uiteindelijk huwelijk met een jong meisje, toen al moeder van zijn enig kind. Ook het feit dat hij, als fervent orangist, enkele dagen waarnemend gouverneur werd na het vertrek van de 'Hollanders', is een indicatie in die richting. Slechts weinigen zouden een dergelijke klus aanvaarden.

Jacob Van Caneghem was een van die 'nieuwe mannen' van wie tijdgenoten niet zonder verbazing opmerkten dat ze hun fortuin helemaal zelf verworven hadden. Dat vormde een totale breuk met de feodale orde, grotendeels gebaseerd (in theorie althans) op erfelijk grondbezit. Dat belette niet dat Jacob zich in die orde probeerde te voegen door het verwerven van gronden. Dergelijke, ongetwijfeld lucratieve aankopen (zeker van zwart goed) vormden een manifestatie, eerder dan dat ze aan de basis lagen van zijn fortuin. Grondbezit bleef statussymbool.

Maar ook als grootgrondbezitter was Van Caneghem in de eerste plaats ondernemer. Hij beperkte zich niet tot een parasitaire rol als louter inner van pachten. De gronden die hij verwierf in de streek van Bellem, Aalter, Ruiselede en Wingene waren overwegend arme: heide, 'woestine'. Hij liet ze ontginnen en in cultuur brengen en dat was iets wat door de plaatselijke bevolking duidelijk geapprecieerd werd. Het was immers geen evidente zaak en als onderneming verre van risicoloos.

Een bedreven diplomaat was hij zeker. Hiervan getuigen de functies die hij bekleedde, zijn connecties met de administratie van Willem Van Oranje en zijn schenking van het bronzen borstbeeld van Jacob van Artevelde aan de stad Gent.

En last, but not least: hij was een weldoener van formaat en hij zette zich daadwerkelijk in voor de minderbedeelden. Uiteindelijk was het dank zij die activiteit dat zijn nagedachtenis bewaard bleef in Bellem en in Gent. Misschien was het allemaal samen niet louter ingegeven door edelmoedigheid, maar was het minstens gedeeltelijk bedoeld om een niet al te zuiver geweten wit te wassen? Typerend is ook wel dat de man zijn naam wou ver-eeuwigd zien op de gevel van 'zijn' Blindenhuis en dat het legaat ook moest dienen om de hoger geciteerde portretten te laten schilderen.

Jacob werd op zijn wenken bediend. Meer nog, toen in 1863 een nieuwe straat getrokken werd op de gronden van het afgeschafte Sint-Jacobsgodshuis, eigendom van de Commissie van de Godshuizen, werd ze Jakob Van Caneghemstraat genoemd³¹. In het rapport van de zitting van 31 maart 1864 van de gemeenteraad leest men: *Le collège voulant perpétuer le souvenir de feu Jacques - Liévin Van Caneghem, qui a fondé l'hospice des aveugles*, besluit (de raad) dat de nieuwe straat ... portera le nom de Rue Van Caneghem (toen niet met 'ae' geschreven). In datzelfde jaar 1864 werden, naast onze Jacob, ook zijn verwant Jan Verspeyen samen met Hector Van Wittenberghe en Ferdinand Lousberghs als weldoeners van de godshuizen met een straatnaam vereerd³². Ze waren de eerste verdienstelijke Gentenaars die op die manier herdacht werden. Iemand als keizer Karel V, de enige die hen voorafging (straatnaam in 1840), rekenen we daar uiteraard niet bij.

Jacob Lieven Van Caneghem voldeed ten volle aan wat voorgeschreven werd door de toen in Gent invloedrijke universiteitsprofessor François Huet: 'Volgens de rede is eigendom slechts legitiem zo de eigenaar er nuttige resultaten uithaalt. Wie rijk is verwerft slechts enig recht op het overbodige wanneer de armlastige over het nodige beschikt. Wat men aalmoes noemt is in feite dikwijls een dwingende schuld'³³.

Luc Devriese en Katrien Molders
(wonende in de Jacob Van Caeneghemstraat)
Met dank aan André Verbeke en Adrien Brysse

NOTEN:

- ¹ Fris, V., *De historische persoonsnamen der straten van Gent*, Gent, s.d., p. 140-141.
- ² Devolder, C., De notabelen van het Eerste Keizerrijk (1804-1814). Het Scheldepartement. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, deel 45, 1991, p. 197. Gebaseerd op een gelijknamige thesis, Ugent, academiejaar 1989-1990 (3 delen).
- ³ Defruyt, R., Jacob-Lieven van Caneghem. In: *Land van de Woestijne*, 1979, jg. 2 nr. 1, p. 20-31.
- ⁴ Het boek over de Coupure (Bonte, M. e.a., *De Coupure in Gent. Scheiding en verbinding*, Gent, 2009) bevat tegenstrijdige informatie over de weldoener. Op p. 148 lezen we bij het Blindenhuis 'Het gebouw is er gekomen dankzij een dotatie van een rijke industrieel wiens fabriek gevestigd was tussen de Bijlokevest en Coupure Links'. Maar p. 110, waar het gaat over dat fabrieksgebouw, destijds op de plek waar vandaag het home 'Toevlucht van Maria' is gevestigd (tussen de Bijlokevest en de Coupure), bevat correcte gegevens: 'In 1859 liet Van den Bossche de katoenspinnerij van zijn ouders op Coupure Links over aan de gebroeders Van Caneghem, die het bedrijf verder alleen zouden uitbaten. Zij waren echter geen familie maar enkel naamgenoot van Jacques Lievin Van Caneghem, stichter van de liefdadige instelling aan de Coupure die zijn naam draagt'.
- ⁵ Gemeenteraadsbesluit integraal overgenomen in de *Receuil des alignements et rues nouvelles 1860 1868. Ville de Gand*, p. 90.
- ⁶ De internetpagina's zijn meestal afkomstig uit het Aalterse en houden het bij de schrijfwijze Caneghem
- ⁷ Ledeberg staat vermeld als geboorteplaats op het grafmonument in Bellem. De persoonsgegevens zijn gebaseerd op Devolder, K., Gij die door 't volk gekozen zijt... De Gentse gemeenteraad en haar leden 1830-1914. Gent. *Verhandelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, deel 20, 1994. Pag. 409 410. Aangevuld met Defruyt, R., 1979 en Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*. Gent, 2009, 2de uitgave, p. 453. Kathleen Devolder geeft als geboorteplaats op: Gent (met vraagteken), terwijl Victor Fris Ledeberg specificeert. Dat laatste kan kloppen, want Jacob Lieven is terug te vinden in de doopregisters van de Sint-Pietersparochie waaronder Ledeberg toen nog ressorteerde. Hij was de zoon van Melchior Van Caneghem geboren in Gavere, die in Gent trouwde met Joanna Maria Herman. Hij werd op 30 januari 1764 geboren en dezelfde dag nog gedoopt 'sub conditione'. Dit betekent dat hij vermoedelijk al een nooddoop kreeg van de vroedvrouw: er was levensgevaar geweest.
- ⁸ *De Coupure in Gent*, 2009, p. 110 versus Defruyt, R., 1979, p. 21. Zijn afkomst als 'eenvoudige wever' in de notitie op E-move (anno 2012) bij het portret van Van Caneghem in de OCMW collectie. Dit wordt echter niet vermeld in de veel meer gedetailleerde tekst De Baets, R. *Historiek Hospice Van Caeneghem, het blindenhuis aan de Coupure* (OCMW archief).
- ⁹ Marie Josephine Verspeyen zou, volgens Wikipedia 2012, amper zeventien geweest zijn op de dag van haar huwelijk. Uit alles blijkt echter dat het huwelijk plaats vond enkele dagen voor haar twintigste verjaardag. Het Coupureboek geeft op p. 148 een foutief jaar van overlijden aan (1849 in plaats van 1847). Ook de voornaam van de echtgenote wordt af en toe foutief benoemd, vb. Marie Françoise Verspeyen volgens Wikipedia (2012).
- ¹⁰ Aan de linker zijde van de straat in het laatste huizencomplex (Drapstraat 43, 45, 47) naast het Hôtel de Flandre (Poel nr. 1). Cfr. Almanach du Département de l'Escaut, deel 7, p. 236

en Broget, G., Lams de Drabstraat. In *Ghendtsche Tydinghen*, 1983, jg. 22, p. 141. In de zgn. Atlas Napoléon (1807, Sectie F, RAG, kaarten nr. 2271-2273, raadpleegbaar in fotokopie in Stadsarchief) vinden we J.L. Van Caneghem, négociant, inderdaad terug als eigenaar op perceel 18 van het huizenblok 66 naast het toen pas gebouwde hotel. De gevelbreedte was 26 m. Later werden drie travéeën afgesplitst en voorzien van een extra verdieping (heden nr. 47). 'Bouwen door de eeuwen heen ...', deel Gent 4na, p. 82-83 dateert het huis in het tweede kwart van de 19de eeuw (nog tijdens het leven van Jacob) en geeft een uitgebreide beschrijving van de gevel. Een bouwaanvraag werd niet teruggevonden. Daarom is de toeschrijving van de bouw aan Van Caneghem slechts 'vermoedelijk'. Jacob was in 1795 eigenaar geworden van het huis dat enkele maanden eerder door zijn schoonvader Joseph Verspeyen verworven was van Louis van den Hecke, die het lange tijd verhuurde. Het huisgeldbedrag (woningtaks) van 70 pond behoorde tot de hoogste categorie (Stadsarchief Gent, 'Oude boeken van het huisgeld', reeks 153, wijk A, f. 21; Oostenrijks huisnummer O254).

- ¹¹ De vennootschap met Guillaume Verspeyen wordt ook aangegeven in Devolder, K., 1994, p. 409-410. Deze Verspeyen was de echtgenoot van een zuster van de vrouw (eveneens Verspeyen) van Jacob.
- ¹² Stadsarchief Gent, reeks L nr. 1A (½). De naam Verspeyen verscheen in de daarop volgende 13de categorie. Bij een tweede grote 'geforceerde lening' werd Jacques (van) Caneghem (marchand in de Drabstraat) op 800 pond getaxeerd, terwijl Joseph Verspeyen (marchand de bière in de Predikherenlei) slechts 100 pond aangerekend werd (Stadsarchief Gent, reeks L nr. ½).
- ¹³ Devolder, C., 1991, p. 198; Idem, 1989-90, p. 426.
- ¹⁴ *Almanach du Département de l'Escaut pour l'an 1811*, p. 233 en 240.
- ¹⁵ Stadsarchief Gent, Modern archief reeks K nr. 31. Zonder plaatsaanduiding van de onderneming. De fabriek wordt vermeld, maar niet gelokaliseerd in De Bleecker, M., Collignon, J., *Ledeberg*, 2012, p. 181. Vermoedelijk bij vergissing wordt een locatie in de Sint-Pietersnieuwstraat met 90 werknemers aangegeven in 1816 in Voortman, J., *Les débuts de l'industrie cotonnière*, Gent, 1940, p. 260.
- ¹⁶ Van Caneghem was niet de enige textielfabrikant die een dergelijke locatie verkoos. Eveneens in de 'faubourg de Ledeberg', tussen twee Scheldearmen aan de Sint-Lievenspoort (wellicht nog binnen het stadstolgebied), lag het bedrijf Bauwens - Guinard. Het bedrijf Clemmen lag tussen de rechtgetrokken overblijfsels van de buiten- en de binnengracht van de stadsvesten aan de Nieuwe Wandeling. De gebroeders de Smet waren gevestigd buiten de Brugse Poort en Lieven Bauwens himself richtte een textielfabriek op in de abdij van Drongen.
- ¹⁷ Lambert, J., Inbeslagname en verkoop van de nationale goederen. In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, deel 14, 1960, p. 206 en 118; Idem, De verkoop van nationale goederen in de provincie Oost-Vlaanderen onder het Hollands Bewind (1820-1821), Ibidem, deel 20, 1966, p. 206. Deze bron geeft in de Franse Tijd als initialen L. en J. L. Na Clemmen en Speelman was Van Caneghem toen onder de nijveraars de derde belangrijkste opkoper. Voor de Hollandse Tijd, toen hij na Speelman de tweede belangrijkste opkoper tout court was, wordt Jacques Louis aangegeven, maar er kan geen twijfel over bestaan dat het hier telkens over Jacob Lieven gaat. In 1834, toen hij als rentenier opgetekend werd, bezat Van Caneghem nog steeds gronden uit dergelijke aankopen in Drongen, Gent, Melle, Melsen, Oostakker, Zevergem en Zwijnaarde, maar niet in de streek van Aalter.
- ¹⁸ Defruyt, R., 1979, p. 23.
- ¹⁹ Claeys, P., *Mémorial de la Ville de Gand, 1792-1830*, Gent, 1902, p. 146; Devolder, C.,

- 1991, p. 426.
- ²⁰ *Calandrier Universel du Département de l'Escaut et Almanach des Autorités Constituées* (An XIII), p. 114.
- ²¹ Balthazar, H., *Structuren en mutaties bij het politiek personeel. Een studie van het sociaal wisselingsproces te Gent in de vormingsjaren van de Hedendaagse Tijd (1780-1848)*, doctoraatsverhandeling, Ugent, 1970, deel 3, p. 373.
- ²² Devolder, K., 1994., p. 410. Van Caneghem's naam fungeerde op de lijst van 18 leden van de Kamer van Koophandel die in 1830 een petitie stuurden naar koning Willem om te protesteren tegen de scheiding (Claeys, P., 1902, p. 533).
- ²³ Destanberg, D., *Gent sedert 1831*, Gent, 1903, p. 125.
- ²⁴ Beide portretten zijn nog steeds in het bezit van het OCMW en te bezichtigen via MOVE.
- ²⁵ Rambaut, A., Van Caneghemgesticht (1855-1913). In: *Acht eeuwen Gentse ziekenhuizen*. Gent, 1993, p. 122-123. Volgens Laporte en Snauwaert was ook stadsarchitect Van Hoecke bij de bouw betrokken (Laporte, D., Snauwaert, L., *Gids voor architectuur in Gent*, Tielt, 2003, p. 77-78). Van Charles Van Huffel zijn ons geen andere gebouwen bekend.
- ²⁶ De blindheid van de oude Jacob staat zonder bronvermelding aangegeven in De Baets, R. *Historiek Hospice Van Caneghem, het blindenhuis aan de Coupure* (OCMW archief).
- ²⁷ *Almanach du Département de l'Escaut*, deel 4, p. 321. Het theater werd verkocht als 'nationaal goed' en opgekocht door citoyen Piers (de Welle), in feite een vennootschap van 51 personen (Decavele, J., Doucet, B., red., *De opera van Gent*, Tielt, 1993, p. 24). Van Caneghem was een van de tien de facto eigenaars die levenslang gratis de spektakels mochten bijwonen (Claeys, P., 1902, p. 403).
- ²⁸ Cornelissen, N., *Discours prononcé à la salle du trône de l'hôtel de ville de Gand le 2 juillet 1845, jour de l'inauguration solennelle du buste colossal en bronze de Jacques van Artevelde/Avec discours de C. de Kerchove*, Gent, 1845, pp. 23.
- ²⁹ Prudens Van Duyse, Ode aen den burger die aen de stad Gent Arteveldes bronzen borstbeeld heeft geschonken. In: *Annales de la Société royale des beaux arts et de littérature de Gand*, Gent, 1846 1847, jg. 2, p. 146-148.
- ³⁰ Vermeulen, J., De groei en de bloei van de Artevelde figuur in de Vlaamsche volksziel. In: *Oostvlaamsche Zanten*, Gent, 1938, jg. 13 nr. 4 5, p. 119 123; Devriese, L., Van Gentse openbare waterputten en watertrappen. Deel 2. In: *De Heraut*, Gent, 2011, jg. 46 nr. 4, p. 10-18.
- ³¹ Meersseman, S., Het 'Sente Jacopshuus up Nieuwland' te Gent. Godshuis of politieke instelling (ca. 1257 - 1540). In: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*. Deel 45, Gent, 1991. p. 5 32; *Receuil des alignements et rues nouvelles 1860 1868. Ville de Gand*, p. 90.
- ³² Van Caneghem was via zijn vrouw verwant met Jan Verspeyen, die in 1837 zijn hele vermogen legateerde aan de Burgerlijke Godshuizen. De wettelijke erfgenamen, waaronder Van Caneghem, tekenden hiertegen vruchteloos beroep aan (OCMW archief, BG 35 legaten nr. 22). De vier in de tekst vermelde weldoeners van de burgerlijke godshuizen staan kort beschreven in Fris, V., *De historische persoonsnamen...*
- ³³ Vertaling van het origineel in Schrans, G., *Zelfdenkers in profiel*, Gent, 2012, p. 106.

INVENTAIRE ARCHÉOLOGIQUE - FICHE N° 235

Op 21 Februari 1902 stelde Joseph Casier, in de rubriek "Inscripties - Museum voor Stenen Voorwerpen in de ruïnes van de St-Baafsabdij - XVIe eeuw (1581" in het Frans een fiche op over de:

Gedenksteen aan de werken van het Tolhuis

Bij de afbraakwerken (Augustus 1901) van de sluis en de oude brug van het Tolhuis hebben de werklieden een gedenksteen aan de werken, die voltooid werden in 1580, blootgelegd. Hij bestaat uit twee stukken, het ene versierd met de wapens van Gent heeft een hoogte van 0,225 m., een breedte van 0,175 m. en een dikte van 0,155 m.

Het andere, versierd met het blazoen van Josse van Bracle (1) heeft een hoogte van 0,225 m. een breedte van 0,140 m. en een dikte van 0,165 m.

Boven het wapen van Gent kan men lezen GHENT; op het bovenste deel van de twee stenen is de datum 1580 gebeiteld, 15 op de steen versierd met het wapen van Gent en 80 op deze die het wapen draagt van de Van Bracles.

Er dient vermeld te worden dat de gekroonde leeuw van het wapen van Gent

naar links gekeerd is, in tegenstelling met de gewoonte. Dergelijke vergissingen werden herhaaldelijk gedaan vóór de XVIe eeuw.

Op verschillende plekken van de steen zijn sporen te bespeuren van een rode kleur. Op de linkerzijde van de steen met de wapens van de Van Bracles heeft de beeldhouwer een rechthoekige holte uitgekapt van 0,093 m. x 0,09 m. die gesloten wordt door een steen die past in de opening.

Men heeft er drie leistenen teruggevonden met inscripties die gemaakt werden bij middel van een ijzeren punt. Zie hier de

juiste weergave:

1e Leisteen (0,07 x 0,048), **Recto:** A° 1580 vpdn/16 Augustj/gheleyt bijde /n(aer)volgen(de) comyse(n)/Joncheere Joos van/Bracle/M(eeste)r Lievin Vande(n)/Vyvere/M(eeste)rJan de Rycke/Jan Van Reiabele/A° XV° LXXX.

Verso: M(eeste)r Metser was/Joos Rooman/Ingeniaris was/ Symon Claus/Josse van Bracle was Raadsheer van Vlaanderen (2); Lievin Vande Vyver, advocaat, werd ont hoofd op 12 Juli 1584 (3); Jean De Rycke oefende de functie van Schepen van Ghedeele uit van 28 Juli tot 20 Augustus 1579 (3)

2e Leisteen (0,074 m x 0,071 m.)

Petrvs de Bvck/Landmeter. A°1580.

3e Leisteen (0,09 m. x 0,07 m.): Pe(n)neman/1580. Deze inscriptie is ave-rechts uitgevoerd. De rekeningen van de werken die aan het Tolhuis uitge-voerd werden in 1580 bestaan niet meer. Volgens deze van 1582 zijn de bedienden van de buitengewone belastinginkomsten niet meer dezelfde als in 1580 (4), maar de rekeningen vermelden nog de namen van Josse Rooman, metser van de stad, Pierre de Bucq (of de Buck), gezworen landmeter, en Simon Claus, ingenieur, alle drie hielden zij zich bezig met de werken aan de Sassevaart.

De eerste steen van de Tolhuissluis werd geplaatst door Josse van Brackle, Liévin Vande Vyvere, Jean De Rycke en Jean van Reiable, bedienden van de buitengewone belastinginkomsten van de stad Gent.

De rekeninguittreksels (5) bewijzen dat hun bevoegdheid zich uitstreckte tot de betaling van de werken aan de Sassevaart.

De ceremonie vond plaats op 16 Augustus 1580, dag op dewelke Willem de Zwijger, Gautier de Haudion en Adolf van Meetkerke, commissarissen van de vorst, in het stadhuis van Gent overgingen tot het verhoor van de algemene rekeningen van de stad over het afgelopen jaar (1579-15 Augustus 1580). De archieven van de stad bezitten deze rekeningen op dewelke men onder meer de handtekeningen nog kan lezen van deze drie personen: **Guill'e de Nassau, Walter van Haudion, dict de Ghibrecy en Adolf van Meetkerke.**

Al de bovenstaande inlichtingen zijn te danken aan de geduldige opzoekingen en de gediensstigheid van M.A. Van Werveke, Conservator van het Oudheid-kundig Museum van Gent.

(1) Zie Stadsarchief, register van de familie De Brackle.

(2) Staatsarchief in Gent, Staten van Vlaanderen, n°537 f° 53. Nationaal Archief in Brussel: Kamer der rekeningen, n°21950. Rekening van de Ontvanger der Exploiten van de Raad van Vlaanderen te Gent van 14 Juli 1582 tot 15 Juli 1583, f°8 v°.

(3) Memorieboek der stad Gent van 't jaar 1301 tot 1793, III, 87

(4) Idem . III, 52

(5) Stadsarchief, Reeks 530, n° 2, f° 98 t.e.m. 112

MINDER BEKENDE EN/OF VERDWENEN LOCATIES

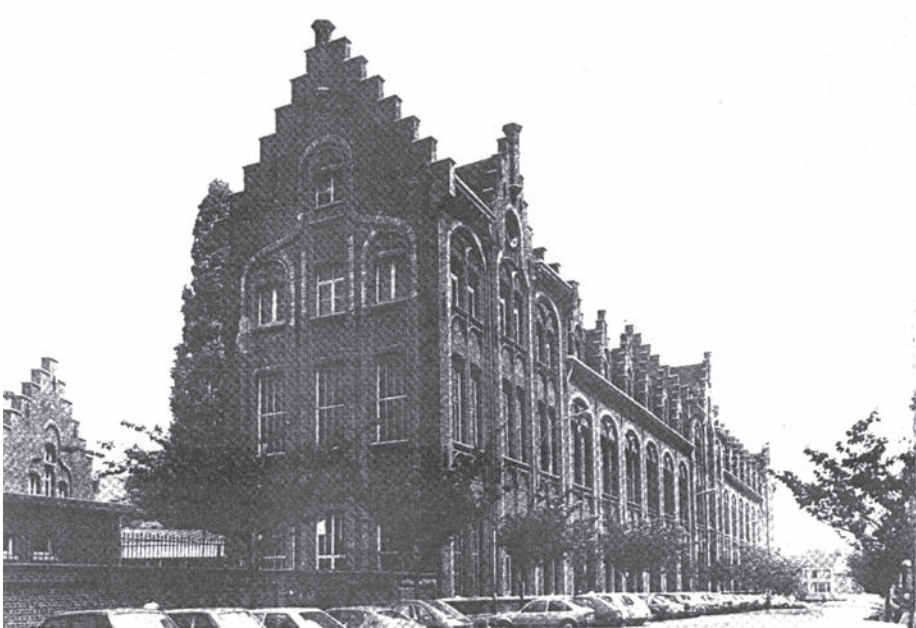
Rijksnormaalschool, Hogeschool, Departement Lerarenopleiding, K.L. Ledeganckstraat.

Heel veel studenten die hier komen studeren, hebben als eerste indruk dat ze in een voormalig klooster zijn terechtgekomen. Dat is niet het geval. Het gebouw is ontworpen en gebouwd als Rijksnormaalschool.

Na de onafhankelijkheid in 1830 werd de vrijheid van onderwijs vastgelegd. Daarvan maakte de kerkelijke overheid gebruik om overal normaalscholen op te richten; ook te Gent, waar ze verbonden was aan het bisschoppelijk Klein Seminarie. In Gent werd de vorming van ondermeesters door de stad toevertrouwd aan Pieter Jonglas. In 1861 kwam te Gent eindelijk een wettelijk erkende instelling voor de vorming van onderwijzers tot stand. Ze werd ondergebracht in de Onderstraat. Van 1865 tot 1879 werden er 229 diploma's uitgereikt. De wet van 1879 bepaalde dat te Gent een Rijksnormaalschool zou worden opgericht. In oktober 1882 konden de leerlingen en het personeel hun intrek nemen in de nieuwe gebouwen in de pas getrokken K. L. Ledeganckstraat (1875). Er werd gestart met 125 leerlingen. Aan de normaalschool werd een Oefenschool gehecht.

Het gebouw is ontworpen voor een spievormig terrein tussen de K.L. Ledeganckstraat en de Hofbouwlaan door Willame en Goovaerts, twee architecten van de dienst Burgerlijke Gebouwen: een neogotisch gebouw met vier vleugels rond een binnentuin en een door een muur met ijzeren hekkens omsloten zijtuin met directeurswoning, die tot 1937 dienst deed als rijkstuinbouwschool, thans te Melle. Voorgevel van eenentwintig traveeën in donkerrode baksteen. Overhoeks twee ronde torentjes. Het geheel heeft architecturaal geen bijzondere waarde.

De school was aanvankelijk bedoeld als normaalschool voor meisjes, maar de nabijheid van de Leopoldskazerne -en de studenten hadden een halve vrijdeed de regering op het laatste moment beslissen de jongens te Gent en de meisjes in Brugge onder te brengen. Tegelijk met de lagere normaalschool (voor onderwijzers) werd er ook een literaire en een wetenschappelijke afdeling opgericht voor het middelbaar onderwijs (regenten). De opleiding duurde twee jaar. Internaat verplicht. De prijs per leerling bedroeg 400 frank. per jaar; in 1934 bedroeg dat 2000 frank. Vandaag kost de opleiding 567 euro voor

De Rijksnormaalschool in de K.L. Ledeganckstraat.

niet-beursstudenten; 100 euro voor beursstudenten. Bij de start werd aan elke leerling een beurs van 200 frank op Staatskosten en een beurs van 50 frank door de Provincie betaald, toegekend.

Tijdens W.O. I veranderden de schoolgebouwen in een lazaret. De lessen moesten doorgaan in het Botanisch Instituut van de universiteit, de Academie voor Schone Kunsten en de Rijksmiddelbareschool. Na de oorlog keerden jonge mannen, die als soldaten in de loopgrachten aan de ijzer hadden gestaan, als studenten terug om hun diploma te halen. Tijdens W.O. II werden opnieuw 2/3 van de gebouwen door de Duitse overheid in beslag genomen. Er werd beslist op maandag- en zaterdagmorgen geen les meer te geven. Soms werd er maar om de week les gegeven.

Theo Vindevogel, leraar Germanist, vond de afschaffing van het voorbereidend jaar voor de middelbare normaalschool na W.O. II rampzalig. Het betekende het begin van de wetenschappelijke ontwaardiging van de regent.

In 1965-'66 lieten de eerste meisjes zich inschrijven in de Lagere normaalschool. Ze vormden al heel snel een overgrote meerderheid.

Vanaf 1986 werden de opleidingen onderwijzers en regenten verlengd van 2 tot 3 jaar. Na de fusie met Sint-Niklaas in 1988 werd er een bijkomende oplei-

ding kleuterleidsters aan toegevoegd.

In 1995, na de oprichting van de Hogeschool Gent en de Associatie Universiteit Gent, gebeurde ook de samensmelting tussen de Gentse stedelijke normaalschool (Wispelbergstraat) en de Rijksnormaalschool. De Hogeschool Gent bestaat uit dertien departementen. De totale bevolking bestaat uit 6.992 jongens en 7.239 meisjes; het Departement Lerarenopleiding telt 1.000 studenten..

De restauratie van de vleugel van de Oefenschool met volledige herbouw van de hele binnenkant en heraanleg van de speelplaats gebeurde in 2004.

Vanaf het schooljaar 2006-2007 werd het bachelor diploma ingevoerd.

Aan de Rijksnormaalschool doceerden tal van latere professoren aan de RUG. De school heeft in haar bestaan ook vele tientallen literatoren (Achilles Mussche o.a.) en plastische kunstenaars (Octave Landuyt o.a.) als lector gehad of als onderwijzer/regent afgeleverd.

Literatuur:

M. Steels, Geschiedenis van het stedelijk onderwijs te Gent 1828-1914, 1978.

100 jaar Rijksnormaalschool 1880-1980, 1980.

Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 4 nc. Stad Gent, p. 103-105, 1982.

Daniël van Ryssel

ROGER WARIE, EEN MONUMENT (1901-1999)

Een van onze oude trouwe leden, architect Piet Cassiman (88) bezorgde ons dit artikel.

Hij schrijft: “Ik ben dankbaar dat ik eerst les mocht volgen in zijn klas, later hem mocht kennen als collega.” De heer Cassiman was immers zelf gedurende 35 jaar Leraar Architectuur aan Sint-Lucas (in de tijd dat dit nog kon gelden als een referentie).

Hij voegt er nog aan toe: “Spijtig dat studenten hem, fin de carrière, hebben buitengepest. Hij heeft er ook nog een krantenartikel aan toegevoegd daterend van 1992 en een klein gedichtje van een niet gekende auteur”.

In 1947, als student derde jaar architectuur in Sint Lucas te Gent, kreeg ik als leraar, de Gentse architect Roger Warie.

Warie was een zeer streng leraar bij wie de dagelijkse schets moest worden ingeleverd, zoniet kreeg je een strenge vermaning. Zijn uitspraak luidde: “Weirken moede gulder hier doen!” hij was immers een volbloed Gentenaar die zijn lessen steevast begon in het ABN maar stilaan evolueerde naar sappig Gents. Zo vertelde hij over de architecten die teveel schouwen door het dak lieten gaan: “ze zett’n hier en scheiwe, doar en scheiwe, doar nog en scheiwe. anfijn nen bos mee scheiwe”. Over de lucarnes vertelde hij: “Dat en zijn gien lucarnes, da zijn konijnknoten.”

Roger Warie droeg steeds zijn witte stofjas om les te geven. Zijn aquarelpen-seel streek hij af in de holte van zijn elleboog. Zijn bepaling van Aquarel luidde als volgt: “Nen eemer woater en en tsietsse virve.” Aquarelleren kon hij als de beste en veel studenten volgden zijn voetstappen in het latere beroepsleven. Maasvensters van Gotische gebouwen moesten op ware grootte uitgetekend en op grote delen van de klasvloer uitgespreid. Bij de geveltekeningen dienden de voegen nauwgezet aangebracht tussen de lagen baksteen ook op schaal 10/100.

Acht jaar later collega geworden van Warie mocht ik zijn farde aquarellen bewonderen, maar er eentje meekrijgen zat er niet in. Toen ik als monumentenzorger de restauratie van een beschermd monument moest verzorgen, kreeg ik goede raad van mijn oud-leraar, maar de beoordelende commissie keurde af. Volgens de toen geldende regels dienden de latere toevoegingen behouden te blijven.

Na de dood van zijn echtgenote, zijn zoon en schoonzoon, liep Warie er wat

Architect Roger Warie in 1981 (Foto Piet Cassiman).

Applaus voor een verdwenen architect

Gisteren applaus, morgen vergeten. Het is misschien een beetje overdreven en het geldt ook niet voor iedereen. Maar als het u overkomt, gedenk dan het verhaal van Roger Warie. Een bezadigd wandelaar in Gent, door studenten en collega's decennia lang begroet als Meneer Warie.

Generaties Vlaamse architecten hebben hem aan de Sint-Lucas-school van Gent gekend als de man die bij 't begin van de les als het hem zinde z'n hoed clownesk de lucht ingooide, enkele ludieke kwinkslagen wegaf en dan in diepe ernst tot de dagorde overging. Honderden studenten leerde hij – van 1926 tot 1968 – niet alleen de technische regels van het architecturale spel, maar ook en vooral respect voor de eerbearheid en de dienstbaarheid van de „bouwmeester“, zoals hij het beroep zo graag betekenisvol omschreef. Zelf geen progressief bouwer, wel een man van gezonde architectuur, met oog voor verleden en

beproefd vakmanschap. Vakmanschap – iemand die zelfs een poort nog op ware grootte durfde tekenen, want zo lief was hem de zin van het detail. Vakmanschap en verleden – zijn bekendste werk staat op de Grote Markt van Oudenaarde, waar het Stadhuis zijn stralende restauratie aan het geduld en het vernuft van meneer Warie te danken heeft.

Vele honderden studenten halen hem genegen voor de geest, wanneer ze dit lezen of horen. Maar op een handvol na, weten die honderden niet eens dat hij dood is.

Sint-Lucas stuurde hem, naar jaarlijkse gewoonte, een kaartje met nieuwjaarswensen. Het kwam terug met de vermelding „overleden“.

Een bevriend architect belde een rustoord in Kluisbergen („...waar ze mij weggestoken hebben“, had hij hem vroeger gezegd) en daar wisten ze alleen dat meneer Warie midden december naar een ziekenhuis afgevoerd werd en overleden was. Hij

had nog gesignaleerd dat zijn complete archief verdwenen was en even later verdween hijzelf.

„We weten zelfs niet of hij begraven is of gekremerd“, zegt een vriend, „we weten niet waar hij is, de familie heeft geen enkel bericht van zijn dood rondgestuurd, alle informatie over zijn dood lijkt taboe.“

Toen hij stierf was meneer Warie bijna negentig jaar.

In de refter van de hemel liep hij zopas Henry Van de Velde tegen het lijf. Wereldberoemd Belgisch architect, baanbrekend bezieler van de Art Nouveau, hoogleraar aan de universiteit van Gent, bouwer van de Gentse Boekentoren, van het Nederlandse museum Kröller-Müller, en zo voort. En die zei: „Trek het u niet aan, Roger. Toen ik in '57 in Zwitserland stierf, was er maar één goede ziel die tot mijn laatste ademtocht trouw aan mijn sterfbed is gebleven: mijn hond. En ik was dan nog een Antwerpenaar, terwijl gij maar een Gentenaar waart.“

Krantenartikel uit 1992.

verwaarloosd bij en was blij met een bezoekje waarbij een fles aperitief werd leeggemaakt.

Warie was ook een ijverig bezoeker van minder begoeden in de parochie Sint-Elisabeth. Als lid van het Sint-Vincentiusgenootschap, bezocht hij wekelijks een achttal bejaarden en verdeelde hen brood en levensmiddelenbonnetjes en kolenrantsoenen.

Naar een rusthuis te Kwaremont overgebracht, kon Warie er moeilijk aarden. Toen ik na een afspraak tot bezoek, in de home aankwam, was Warie opgehaald om naar de tandarts te gaan. Er kwam geen bezoek meer...

(Niemand wist van zijn overlijden. Door toeval raakte het nieuws bekend en Sint-Lucas vierde de liturgie op 31 januari 1992.

Piet CASSIMAN

Mijnheer Warie

*loopt ons voorbij
met afgemeten pas,
het hoofd geheven,
naar zijn verborgen plek.
Het hoeft niet meer-
hij wandelt weg
door stenen tuinen
van hogels en fialen
en verweerde kerkplavuizen.*

*Mijnheer Warie
komt niet meer langs-
werkt nu in 't Bauhaus
van de Ware Grootte
en penseelt
karmijnen wolken
voor onze grijze lucht.*

R.G.

Wegens de grote omvang van het huidig nummer wordt de rubriek
“Gentse Memoriedagen” verschoven naar N° 1 van 2013.

HET GRAVENSTEEN (VERVOLG EN SLOT)

Een burcht als het Gravensteen kon natuurlijk geen vrede nemen met één enkele legende, een onschuldige legende die sterk afwijkt van de akelige verhalen die schering en inslag zijn voor de middeleeuwse kastelen en vestingen. Er waren andere legenden, b.v. deze van de twee reuzen. U weet dat reuzen de specialiteit waren van Gent en dat men er nog aantreft in folkloristische stoeften en optochten. Welnu men zwoer bij hoog en bij laag dat een reus en een reuzin begraven lagen onder twee zware grafzerken van het Gravensteen vlak bij de ingang van de geduchte pijnkelder. Hoe ze daar terecht waren gekomen, waarom en in welke omstandigheden men ze daar begraven had, wist niemand te vertellen, maar morsdood en veilig onder de steen begraven, joegen zij nog steeds de bewoners van de burcht, de schrik op het lijf. Zoals de eigenaar van

een Schots kasteel pronkt met het spook van zijn slot, zo waren de Gentenaren bang van een tegelijk trots op hun twee reuzen en disten zij alle vreemde bezoekers het verhaal op, tot op de dag dat zij op een ongelovige Thomas stootten, met name Keizer Karel, een kerel die er altijd het fijne van wilde

weten, en meer van de nuchtere werkelijkheid dan van praatjes voor de vaak hield.

Hij begaf zich naar het Gravensteen, liet zich de twee reusachtige grafzerken aanwijzen en beval ze te verwijderen.

De aanwezigen dachten eerst dat het een grap was; toen zij inzagen dat de keizer het ernstig meende, gingen zij als riethalmen aan 't beven. Niemand die het zou aandurven zich van deze opdracht te kwijten maar een bevel van de machtige Karel V sloeg men zo maar niet in de lucht; de overheden ontboden dan ook de timmerman Lieven Hebscap die reeds menig werk voor de keizer had uitgevoerd. Met acht knechten lichtte hij de zware stenen op: er lag noch lijk, noch geraamte onder de mysterieuze grafzerken en men dolf tevergeefs een meter diep in de grond. De legende van de reus en de reuzin had haar laatste snik gegeven tot groot jolijt van de keizer en tot grote teleurstelling van de aanwezigen.

Zij die er niet bij waren, hebben de anekdote van Keizer Karel en de reuzen nooit willen geloven: de reuzen zullen zich wreken, voorspelden zij, want nooit mag men de inhoud of waarachtigheid van een legende in de volksverbeelding ontstaan, in twijfel trekken. Wanneer enkele jaren later na de opstand van de Gentenaren, zagen velen in hem het eerste slachtoffer van de wraak van de reuzen.

En nochtans was het andermaal op bevel van Karel dat Hebscap werd ontboden ditmaal...om zijn eigen graf te delven. Hij was deken van de nering van de timmerlieden en gedurende de opstand was hij "hueverdeken" benoemd geworden, hetgeen hem bij de repressie door de keizer, hard, zeer hard werd verweten: wie zich als Hebscap aan majesteitsschennis had bezondigd, wist welk lot hem te wachten stond. Op 17 maart 1540 werd Lieven Hebscap voor de ingang van het Gravensteen onthoofd: "Lieven Hebscaep, maistre carpen-tier du quartier de Gand de l'Empereur, nostredit sire, a ledit jour esté exécuté par l'espée, suyvnt la sentence de Sadite Majesté.

Een legende in dewelke ook nog vandaag heel wat Gentenaren geheel of gedeeltelijk blijven geloven, is deze onderaardse gang van het Gravensteen. De onderaardse gangen behoorden tot het historische en legendarische patrimonium van de stad. Er waren er een paar, bestemd om de bewoners van stenen herenhuizen toe te laten in uiterste nood op de vlucht te slaan en aan hun vijanden te ontkomen, naar de meeste verhalen over dergelijke gangen werden verzonnen. Dat van de onderaardse gang van het Gravensteen breekt alle records. Het is de oudste legende en het was zgz. de langste gang, die liep van het Gravensteen tot... Wondelgem!

Deze gang zou reeds bestaan hebben ten tijde van graaf Arnulf in de X^e eeuw,

dus ten tijde van het oorspronkelijk kasteel, nl. toen drie koningen, van Frankrijk, Engeland en Schotland de stad belegerden. Zij konden maar niet raden op welke mirakuleuze wijze de Gentenaren sedert meet dan zeven volle jaren dat het beleg duurde, regelmatig proviand en versterking in wapens en manschappen kregen. Het was, u hebt het geraden, langs de kilometerlange gang die uitmondde in 's Gravensteen!

Dat het zevenjarig beleg van Gent ten tijde van graaf Arnulf nooit plaats vond, dat het onmogelijke zou geweest zijn een onderaardse gang te graven onder de bedding van stromen en rivieren zijn allemaal bijkomstigheden waarvan een legende geen rekening wenst te houden.

Het is niet allemaal legende dat de klok slaat in de eeuwenlange geschiedenis van Vlaanderens sterkste burcht. Onze graven hebben er aardig gefeest en gevierd, maar honderden mensen werden er ook gepijnigd en gefolterd en stierven er een afschuwelijke dood. Wie het Steen bezoekt, kan in de bovenzalen nog een paar staaltjes "bewonderen" van de middeleeuwse folterarsenalen: boeien, zwaarden, ijzers, halsbanden, tangen, enz., zovele onfeilbare middelen om van de ongelukkige gevangenen de gewenste bekentenissen af te dwingen, hetgeen de rechters toeliet hen naar de beul te verwijzen. Want in de Middeleeuwen was een lange gevangenisstraf uitzondering op de regel: een gevangene onderhouden kost veel te duur aan de gemeenschap: gevangenis, eten, bewaking enz. Voor een kleine misdrijf, een kleine straf: schandpaal, geseling, wat slagen; voor een groter misdrijf, een strengere straf: wie gestolen had, werd de hand afgekapt, wie lasterpraat verteld had, zag zijn tong afsnijden enz., dus het stelsel dat recidivisten uitsloot; voor de zwaarste vergrijpen, de zwaarste straf, de doodstaf, gewoonlijk na afschuwelijke folteringen die de kandidaat-boosdoeners, de dieven in spe, de valsmunters, de moordenaars in de dop en andere schadelijke elementen moesten afschrikken. Daarom gebeurden de meeste verminkingen en folteringen, de onthoofdingen, de executie van de veroordeelde in een vat kokende olie, de dood op de brandstapel, in het openbaar opdat de mensen met eigen ogen zouden zien welk lot, welke straf hen te wachten stonden indien zij dezelfde weg van verderf opgingen.

Daarom geschieden de terechtstellingen meer buiten dan in het Gravensteen, meer bepaaldelijk "tussen baliën" d.i. voor de ingang van het poortgebouw.

Acht misdrijven op tien bleven in de Middeleeuwen en zelfs later, onopgehelderd en dus ongestraft. Het gerecht beschikte niet over de ingewikkelde apparatuur, opsporingsdiensten, wetenschappelijke en andere doelmatige methodes van onze moderne tijden, zodat de straf, wanneer men een booswicht bij

de kraag vatte, niet enkel de dader op een voorbeeldige wijze vooraf de mogelijke kandidaten dieven, rovers, moordenaars, lasteraars, voetbranders, wurgers en verkrachters van alle pluimage, de smaak en de last moest ontnemen zich aan hun lage instincten te vergrijpen. De strafuitvoering greep dan ook in het openbaar plaats opdat eenieder getuige zou zijn van de gruwelijkheid van de foltering en van de afschuwelijke doodsstrijd van de veroordeelden.

Wij kunnen de dag van vandaag uren palaberen over de wreedheid van dergelijke opvatting van straf en gerecht, het is verloren moeite, want wij kunnen ons onmogelijk het klimaat en de mentaliteit van onze voorouders inbeelden. De meeste aanslagen en moorden werden met een onnoemelijke ferociteit en barbaarsheid gepleegd en de overgrote meerderheid van de bevolking eiste dat de repressie, de zelfverdediging van de maatschappij, op de strengste wijze zouden geschieden. Tegen de gelovige die een van de Tien geboden een deuk wou geven, dreigden de pastoors wel met de vlammen der hel post mortem, waarom zou men dan medelijden moeten hebben met degenen die de openbare orde, de goede zeden of de veiligheid in gevaar bracht. En bovendien vond men deze politiek veel goedkoper voor de maatschappij dan gevangnissen en cipiers.

Dergelijke onmenselijke praktijken doen ons huiveren, maar worden nog toegepast in Aziatische en Afrikaanse landen, waar de overheid over geen doelmatiger gerechtelijke apparatuur beschikt dan wij eeuwen terug. Enkele dagen geleden liet generaal Bokassa, President van de Centraal Afrikaanse Republiek in het openbaar een aantal personen op diefstal betrapt stokslagen toedienen: drie ervan schoten er het leven bij in, en tientallen personen werden na deze macabere plechtigheid gedwongen de verminkte en bebloede lichamen aan te raken, ten einde hen levenslang de lust te ontnemen te stelen of te plunderen.

Nihil novi sub sole!

Het meest pijnlijke in al deze treurige bladzijden, vandaag als in het verleden is, dat naast gewone boeven en booswichten ook talrijke politieke tegenstrevers van de bewindvoerders of van de bezettende overheden, zonder enige vorm van proces, eenzelfde afschuwelijk lot ondergaan, terwijl in de meeste gevallen zgn. bekentenissen door foltering worden afgedwongen.

In onze beschaafde landen kijkt men naar moordscènes, griezelverhalen en folteringen in filmstudios nagebootst, op het T.V.-scherm: de sensatie is er en met veel huichelarij zegt men dan dat het toch niet echt is: zo mag men na de knop te hebben ingedruwd rustig naar bed.

In de Middeleeuwen waren onze voorouders, zonder enig schaamtegevoel, erg verlekkerd op terechtstellingen en strafuitvoeringen: het Veerleplein waar zij

meestal plaats vonden, zag zwart van het volk wanneer aldaar iemand ter dood veroordeeld werd gebracht. Mensen zien verminken, levend verbranden, onthoofden, vierendelen, ophangen, in de kokende olie verdwijnen, was een “spektakel” dat men niet missen wou. Hoeveel schuldigen, hoeveel onschuldigen werden er terechtgesteld? Welke is de juiste proportie geweest? Niemand zal het ooit kunnen uitmaken, maar in elk geval is het aantal ongelukkigen die om politieke en godsdienstige redenen werden afgemaakt, die in de folterkamers van het Gravensteen misdaden bekenden die zij niet bedreven hadden, die beticht werden van hekserij of toverij, geweldig groot geweest. Voor de ingang van het vooruitspringend poortgebouw waren staken, later door pilaren met een leeuw bekroond, vervangen. Tussen deze pilaren “tussen baliën” zoals men het in de oude handschriften pleegt te zeggen, spraken de leenmannen van de Oudburg recht, zoals de Heilige Lodewijk het onder een eik deed.

Tussen baliën werden, daar waar thans minigerokte toeristen aanschuiwen om de burcht te betreden, de personen die door de Raad van Vlaanderen werden veroordeeld, op een schavot onthoofd of aan de galg opgeknoopt, twee terechtstellingen die het volk naar hartelust kon komen “bewonderen”. Men besprak de handigheid, de kunde van de beul, zoalsmen thans de prestatie van een sportvedette ontleeft.

Op diezelfde plaats, tussen baliën, die wij vandaag rustig voorbijwandelen of waar mensen een praatje slaan terwijl zij op de trams wachten, werden in 1540 na de mislukte opstand tegen Keizer Karel, twintig al te rumoerige Gentenaren gehalsrecht, w.o. Lieven Hebscap die de grafstenen van de twee reuzen van de burcht had helpen oplichten.

Hier ook werd de volksmenner en dictator, de stichter van de Calvinistische Republiek van Gent, Jan van Hembyze, die zelf zoveel stadsgenoten de dood had ingestuurd op 70-jarige ouderdom, de 4 augustus 1584, ter dood gebracht “metten zweerde up een schavvault, neffens de pylaeren van s’graven casteel ende zyn hoofd te stellende up eene spille eene huere gheduerende ende zo lang t’doode lichaem laeten ligghen up t’zelve schavvault”.

Wanneer iemand om een misdrijf was aangehouden en de overheden vermoedden dat hij nog meer op zijn kerfstok moest hebben, kwam de beul hem aan de ingang van het Gravensteen “tentoonstellen” in de hoop dat iemand uit het volk in hem de dader van een of andere kwade streek zou erkennen.

Niet iedereen die zijn straf voor het poortgebouw moest ondergaan, werd ter dood gebracht. Er waren er enkelen die er tamelijk goedkoop van af kwamen: landlopers werden er in het openbaar met roeden - waarvan enkele exemplaren in het Steen bewaard - gezeseld tot hun rug een bloedende wonde was, of werden er, tot jolijt van de enen, tot afschuw van de anderen, met een gloeiend ijzer op voorhoofd, wang of lichaam gebrandmerkt.

Zette men in de Middeleeuwen eens met een vriend de bloempjes buiten en keek men wat te diep in het glas, zo was het aan te raden op weg naar huis, zijn mond dicht te snoeren, en de toenmalige politie niet uit te schelden of de hand op haar te laten neerploffen.

Het kon de discipel van Bacchus duur komen te staan: gerechtsdienaars, baljuw, onderbaljuw en andere hoge pieten namen het ernstig op. Wie zich bezondigd had aan een vergrijp tegen hen, moest het tussen baliën bekopen. Had hij het met woorden gedaan, zo werd zijn tong afgesneden of afgenepen en werd zij dan door de beul op de ingangspoort genageld. Had hij het met de hand gedaan, zo werd hem, hij mocht Janssens, Peeters of Babylon heten, de rechter vuist afgekapt die de “ex-voto’s” op de poort ging vervoegen.

Er was nochtans een eeuwenoude tekst die bepaalde dat deze nogal vernederende straf enkel mocht toegepast worden op mensen vreemd aan de stad: faciliteiten dus voor de Gentenaren.

Er liepen in die jaren niet enkel onguere kerels ‘s nachts door de niet verlichte straten rond, er doolden ook nog heel wat gevaarlijke dieren om de stad; Hugo Van den Abeele heeft destijds een plaket geschreven over deze dieren. Welnu wie een vos, een otter, een wolf kon doden, mocht de overheden de kop, staart of een poot, als bewijs van zijn daad bezorgen en hij werd met een mooie fooi

beloond. De staart of poot werd dan, naast menselijke handen en tongen vastgespijkerd op de poort van 's Gravensteen, hetgeen toch niet heel smakelijk was voor de genodigde die de graaf of de leden van zijn hof een bezoek kwamen brengen.

Nog minder akelig was de in het midden an de XVIe eeuw gebruikelijke ceremonie van het verbranden van verdachte geschriften, als de werken van Luther, bv. of het openbaar komen afzweren van zijn ketterij, formaliteiten waarbij geen bloed moest vloeien.

Vooraleer het poortgebouw binnen te treden was het misschien niet helemaal nutteloos even halt te houden bij de ingang: de baliën zijn verdwenen, de laatste poot - omstreeks 1830 -, zelfs de herinnering aan al hetgeen hier gebeurd is, vervaagde en geraakte in de vergeetput. Nu kunnen wij gerust de middel-eeuwse burcht betreden op zoek naar andere getuigen en souvenirs.

Het Gravensteen is het drukst bezocht monument van Gent, een van de mooiste toeristische aantrekkelijkheden van gans het land. Gent heeft het op het einde van de vorige eeuw op haast mirakuleuse manier uit zijn verval geholpen en het op voortreffelijke wetenschappelijk verantwoorde wijze hersteld en sindsdien heeft men ook, naar het voorbeeld van hetgeen andere landen met hun historische gebouwen deden, voor een degelijke, suggestieve avondverlichting gezorgd die boven de sierlijke puntgevels van het Veerleplein de indrukwekkende kantelen en donjon profileert.

Allemaal prima, maar inside is het qua presentatie minder gelukkig. Wanneer zal men eindelijk eens het miserabele en ouderwetse loket vervangen samen met die rommel ijzeren staven die een mogelijke overrompeling moeten voorkomen? Wanneer zal men voor 'n moderne, adequate verlichting van zaal, gangen en kelders zorgen, de grauwe nummerplaten van zgn. wegwijzers verwijderen, de verzameling foltertuygen op een up-to-date-manier aanschouwelijk voorstellen?

Laat staan dat het gezien de vochtigheid die er heerst onmogelijk is het kasteel te stofferen met wandtapijten, meubels en schilderijen, toch bestaat tegenwoordig de mogelijkheid een verlichting aan te brengen die het ensemble beter tot zijn recht zou doen komen, in elk geval meer zou betekenen dan het miezerig schemerlicht dat bestemd schijnt voor een spelonk.

Ook het onthaal van de bezoeker zou frisser, levendiger moeten zijn dan het luguber hokje dat de indruk verwerkt dat de overheden geen cent overhebben voor het in waarde stellen van het kasteel.

De toerist komt onder de indruk van deze fantastische constructie die zijn verbeelding vrije teugel laat; hij kan er het verleden opwekken, de akelige tonen die er zich hebben moeten afspelen, hij leest in de muren van het

reusachtig bolwerk de macht van de graven van Vlaanderen, de betekenis van Gent maar hij moet het zelf reconstitueren en er zijn bepaalde aspecten die hem onvermijdelijk ontgaan, als b.v. het feit dat de graven van Vlaanderen hier woonden, hun hof hielden, feesten gaven; zij wekken te dikwijls en te veel het oord van pijniging en foltering op, te weinig de luister van ons verleden.

Het is een moeilijk probleem; wij hebben nochtans in het buitenland kastelen en burchten bezocht waar het probleem nog veel meer ingewikkeld was en waar men tot een gelukkige oplossing, tot een sobere evocatie van de geschiedenis is gekomen.

Zoals het Gravensteen ons thans wordt voorgesteld, kan niemand vermoeden dat het meer dan een versterkte burcht is geweest en dat het ooit bewoond, zelfs bewoonbaar was.

De graven van Vlaanderen hebben het nochtans betrokken zolang zij niet verwend geraakten door luxe en comfort. Daar zij liever op het slagveld dan thuis de tijd doorbrachten, waren het vooral de gravinnen die er met hun kroost eindeloze dagen en jaren sleten. Wachtend op de thuiskomst van hun dierbare of geduchte echtgenoot en vader. Wanneer deze laatste aan een Kruistocht deelnam, moet het niet erg plezierig zijn geweest in dit reusachtig slot op de terugkeer van manlief te wachten. Heel prettig moet het leven er niet geweest zijn: een troost, zij het een magere troost, was dat de bewoners van de andere Stenen, als het Geraard Duivelsteen, de Grote Amede, de Zickele, het Utenhovesteen, in eenzelfde killig en donker kader moesten leven en dat de gewone poorters en volksmensen opeengeperst leefden in houten woningen.

Op luxe waren onze graven niet erg verlekkerd, ook niet op kunst, letterkunde: vechtpartijen, samenzweringen, vrouwen, eten en drinken, muziek waren hun enig ideaal. In hun kastelen werd veiligheid boven weelde gesteld, en veiligheid betekende hoge en zware muren, wallen en grachten, torens en een flinke militaire bezetting. Van zodra enig gevaar dreigde, werd deze bezetting versterkt teneinde het hoofd te kunnen bieden aan aanvallers of belegeraars. Er waren immers heel wat soldaten nodig om de walgang en zijn 24 uitspringende torens, elk met twee verdiepingen in oorlogstijd, de schietgaten, werpgaten, de ingangspoort en de meeste torens te bezetten, de vijand te bestoken met pijlen, stenen, kokende olie en andere onaangename verrassingen.

Hoe vreemd het ook moge klinken, de militaire betekenis van 's Gravensteen was zeer belangrijk, het militaire epos van de burcht is tot een minimum terug te brengen: dat is ten andere het lot van de meeste burchten, forten en vestingen: zij bieden het enorm voordeel oorlog, aanval en conflict te vermijden, onmogelijk te maken omdat zij de vijand afschrikken, maar wie ze toch wil belegeren en innemen, zal er meestal in lukken, ofschoon de beste oplossing steeds is geweest ze te omtrekken. De Maginotlinie en de Siegfriedlinie heb-

ben de tegenstrevers lange tijd afgeschrikt tot wanneer men inzag dat men er naast en er boven kon.

Aldus is het Gravensteen, zoals later het Spanjaardkasteel of de Citadel een soort vogelschrik geweest in de Vlaamse vlakte. Het was voldoende dat het

Gravensteen er op die plaats was, dat de mensen wisten dat het flink bezet was en dat daar een strafexpeditie klaar stond voor een uitval, om veel avonturen en bloedvergieten te beletten...

Slechts driemaal werd het belegerd en bestormd en tweemaal werd de actie met succes bekroond.

De eerste belegering greep in het begin van de 12e eeuw plaats, ten tijde dus van de burcht die Filips van den Elzas later geheel zou herbouwen. Hij was zo groot en zo sterk niet als het Gravensteen, sterk genoeg nochtans om de Gentenaren in normale omstandigheden de lust te ontnemen hem te bestormen.

Na de moord op Karel de Goede te Brugge, in 1127, had Willem van Normandië, mede dankzij de steun van de Franse koning, zijn gezag als nieuwe graaf van Vlaanderen kunnen opdringen en had zich van de beginne af zo

hatelijk aangesteld dat de Gentenaren het niet langer wilden verdragen en de tegenkandidaat, Diederik van den Elzas, op 11 maart 1128 triomfantelijk in hun stad onthaalden. Dat pronunciamiento was zo bliksemsnel gebeurd dat de partijgangers van Willem van Normandië te Gent onverwachts in het nauw werden gedreven en hun heil zochten in een vlucht naar de grafelijke burcht. De zware poort sloeg dicht en de belegering begon.

De Gentenaren die een kroniekschrijver de “viri gloriosi in certamine, habentes scientiam demoliendi obsessos” noemt hadden zopas te Brugge een paar staaltjes van hun talenten als belegeraars ten beste gegeven en beschikten over een up-to-dat-krijgsmateriaal, o.a. hoge houten torens en stormrammen. Het succes had hen het hoofd op hol gebracht en zij dachten dat de bestorming van de grafelijke burcht en het in de pan hakken van Willem’s trawanten een kolfje naar hun hand waren. Roekeloos stormden zij er op los doch al hun aanvallen werden afgeslagen: de belegerden waagden zelfs in het holste van de nacht een uitval, sloegen al de oorlogstuigen van de vermetele Gentenaren stuk, dreven Diederiks partijgangers op de vlucht en om de kroon op het werk te spannen, staken zij de stad in brand.

Meyerus die misschien wat te diep in het glas had gekeken wanneer hij het verhaal van dat oorlogsfeit neerpende, vertelt ons van de helft van de stad met inbegrip van de St. Nikolaaskerk en van de St.-Jacobskerk, in de vlammen opging.

De “maltote” ofte bierbelasting was in de Middeleeuwen zo onpopulair als de B.T.W. de dag van vandaag. Ze lag zwaar op de maag van de Gentenaren, bierdrinkers bij de gratie Gods: Filips de Schone die onze voorouders als zijn eigen aangezicht kende, schafte bij zijn bezoek aan Gent in 1301, de maltote af, hetgeen hem ineens zo populair maakte als Sinterklaas bij de kinderen. De leliaertsgezinde schepenen stelden ze het jaar daarop terug in hetgeen de volkswoede deed losbarsten; schepenen en hun trawanten renden naar het Gravensteen en sloten er zich op, achternagezet door de met pieken, bijlen, hamers en zwaarden gewapende menigte.

De belegerden beschikten noch over wapens noch over ammunitie en er restte geen andere oplossing dan om vergiffenis te smeken en de poorten te openen. Het werd een afschuwelijk bloedbad: eerbied voor degene die zich overgaf bestond in die jaren niet en alle belegerden, rijk of arm, jong of oud, schepenen of gewone poorter, werden bij het verlaten van de burcht afgemaakt of deerlijk verminkt.

De derde belegering vond enkele jaren later, in 1338 plaats. Jacob van Artevelde had zopas zijn neutraliteitspolitiek door Frankrijk en Engeland laten erkennen hetgeen voor de Fransgezinde graaf, Lodewijk van Nevers, een smadelijke nederlaag betekende.

In de roes van de overwinning en wellicht om ze naar de zeden van de tijd met wat bloed te vieren, had Artevelde eigenhandig Volkaard van Roden, raadsman van de graaf, in diens bijzijn vermoord..

Lodewijk geraakte in paniek en vluchtte ijlings naar zijn burcht, Artevelde rukte onmiddellijk op, doch keek sip wanneer hij voor het poortgebouw met zijn aanhangers opdaagde. Lodewijk van Nevers had naar alle waarschijnlijkheid het Gravensteen door honderden, trouwe soldaten laten bezetten en de belegering zou een harde karwei worden.

Groot was dan ook zijn verwondering toen hij de graaf tussen twee kantelen zag verschijnen, bereid te onderhandelen. Wantrouwig en denkende dat het om de zoveelste list ging, gaf Artevelde bevel de burcht te bestormen, hetgeen in den handomdraai slaagde: hij had zich vergist wanneer hij dacht dat het Gravensteen sterk was verdedigd, de graaf en een 20-tal soldaten verlieten, beteuterd de oude burcht en Lodewijk moest tegen wil en dank met de door de Gentse voorman opgelegde voorwaarden instemmen.

Het lag voor de hand dat wij onze historische zoektocht binnen het Gravenkasteel zouden inzetten met het miliair epos van de burchten met de krijgsverrichtingen die er zich afspeelden. Dat hoofdstuk is al bijeen, niet erg rijk gestoffeerd omdat, zoals wij het in een vorige bijdrage aantoonde, het Gravensteen meer opgevat en bedoeld was als schrikwekkende gestalte in de rumoerige stad dan als oorlogsvesting.

Drie bestormingen moest het doorstaan - wij kunnen immers bezwaarlijk de bestorming door de Gentse studenten enkele jaren geleden voor een wapenfeit laten doorgaan - wat bitter weinig is in een stad waar men een ja of een neen handgemeen werd of naar de wapens greep.

Specialisten in de krijgskunde zullen denkelijk betreuren dat het prototype van de vroegmiddeleeuwse militaire bouwkunde in onze gewesten niet minstens eenmaal, wanneer het garnizoen voltallig was, belegerd werd door een gedrild legerkorps of een knappe veldheer, in plaats van wild bestormd te worden door een wanordelijke bende opgehitste poorters die er een handvol op de lucht gedreven en slecht gewapende kerels kwamen bestoken.

Slechts in een geregeld beleg had het Gravensteen het bewijs kunnen leveren dat het met zijn ellipsvormige ringmuur, zijn torentjes, schietgaten, versterkt poortgebouw, donjon en met de opzettelijk recht van de binnenplaats opgetrokken gebouwen die de verdedigers toelieten de doordrongen vijand in zijn minst beschutte flank te bestoken, werkelijk beantwoordde aan de wetten en eisen van de toenmalige krijgswetenschap.

Het mocht niet en, naar het voorbeeld van spanjaardenkasteel en Citadel, heeft ook het Gravensteen het zonder veel krijgsrumoer en krijgsroem moeten stel-

len.

Het hoofdstuk Festiviteiten van het prentenboek van het kasteel is rijker gevuld en het kon moeilijk anders want de graven van Vlaanderen hebben er, toenzij het nog bewoonden gefeest en gevierd en wanneer zij dan elders hun tenten gingen opslaan, bleef het Gravensteen nog lange tijd dienst doen bij belangrijke plechtigheden en ontvangsten omdat Gent over niet al te veel ruime lokalen beschikte voor dergelijke manifestaties. Zelfs nog de dag van vandaag oefent het Gravensteen met zijn indrukwekkend kader, een grote aantrekkingskracht uit op de inrichters van vertoningen, opvoeringen en zelfs van pop-festivals.

Om aan zijn bestemming te beantwoorden, d.i. om tegelijk verblijfplaats, ontvangstruimte en militair bolwerk te zijn, bestond het Gravensteen uit vier van elkaar gescheiden constructies: het vooruitgeschoven poortgebouw, belangrijke pion in het verdedigingssysteem, het donjon of meeste toren voornaamste bolwerk en tevens administratief centrum, het paleis bestaande uit de woonvertrekken en de ontvangstzaal en dan eindelijk nog de stallingen.

De graaf hield in zijn versterkte burcht af en toe open hof en in het kader van de toenmalige public-relations ontving hij er meestal in de grote zaal van zijn Paleis allerhande beroemde of vervelende personages en gasten.

Met deze nogal lugubere, in elk geval donkere en vrij killige woon- en receptie-zalen konden onze eerste graven, het harde leven na de legerkampen gewoon, vrede nemen, doch reeds in de 14e eeuw werden zij, of hun echtgenoten, of beiden samen, steeds meer belust op praal en comfort, een burcht waar men zelfs overdag met honderden kaarsen moest verlichten, beu en verbleven liefst in het Hof ten Walle dat Lodewijk van Male in 1353 van Elisabeth, de weduwe van Simon van Halle had aangekocht, of in het Hof van Posteerne waar Filips de Goede zich met zijn vrouw Michaëla, in het begin van de 15e eeuw kwam vestigen en waar het toch wat gezelliger was vooral in de gure wintermaanden.

Als grafelijke woning verlaten bleef het kasteel aan het Veerleplein fungeren voor de administratieve aangelegenheden en de officiële recepties.

Aldus bleef de Kleine Raad van de graaf er zitting houden en zou de Grote Zaal gedurende meer dan drie eeuwen, tot de vooravond van de Franse bezetting, de vergaderzaal zijn van de Raad van Vlaanderen.

In de zgn. grote zaal van het Donjon hebben de graven en hun genodigden gedurende een drietal eeuwen lekker en luidruchtig gebanketteerd. Spijtig genoeg is ons geen enkele spijs- of wijnkaart bewaard gebleven, maar wij weten uit andere bronnen dat onze voorouders wanneer zij aan tafel gingen, wel drie à viermaal zoveel aten en dronken als wij met onze moderne vogel-

maagjes. Vork en mes speelden toen geen al te belangrijke rol, wel werden schotels en drinkbekers tijdig gevuld en geledigd.

Wanneer de graaf voor het eerst naar Gent kwam, begaven de schepenen zich naar het Gravensteen met een hoop geschenken die zij zomaar niet in een mooi ingepakt doosje of in de armen droegen: het was kwaliteit die een enorme kwantiteit niet uitsloot. Dat was o.a. het geval in 1347 bij de intrede van Lodewijk van Male: onze Gentse schepenen kwamen met een volle lading geschenken aangedraafd: twee stukken oude en twee stukken nieuwe Rijnwijn, zes kuipen vol snoeken, meer laken en scharlaken dan nodig om er voor een gans pensioonaat uniformen en zondagskleren uit te knippen.

Elke gebeurtenis was aanleiding of voorwendsel tot banket of feest, eeuwen reeds voor de geboorte van Pieter Breughel. Met veel luister werden in het Gravensteen de vredesdagen afgekondigd met telkens hetzelfde enthousiasme en dezelfde zekerheid dat op het verdrag een “nooit meer oorlog”-periode zou volgen.

Weinig feesten en ontvangsten mochten in praal wedijveren met de plechtigheden van het zevende kapittel van het Gulden vlies in december 1445, op een ogenblik dat de graven van Vlaanderen hun Steen reeds hadden verlaten maar het bleven gebruiken in het kader van hun public-relations voor vermakelikheden en ceremoniën.

Filips de Goede, graaf van Vlaanderen en hertog van Boergondië, had enkele jaren voordien, naar aanleiding van zijn huwelijk met zijn derde echtgenote, Isabella van Portugal, de vermaarde Orde gesticht en de eerste ridders, 24 in aantal, aangesteld. Hiermede verklaarde de Conditor België zich impliciet de gelijke van de koningen van Frankrijk en van Engeland, hetgeen in feite een politieke uitdaging betekende.

Een kapittel van het Gulden Vlies was een uitzonderlijke gebeurtenis in het leven van een stad: 23 kapitels werden gehouden, waarvan twee, het zevende in 1445, en het laatste in 1559, te Gent plaats vonden.

De steden werden zorgvuldig uitgekozen bij de beurtrol, als vandaag voor de inrichting van de Olympische Spelen. Er was ten andere wel een zekere gelijkennis tussen deze spelen en een deel van het programma van een Kapittel van het Gulden Vlies; deze laatsten duurden soms als clou, althans voor het groot publiek, een tornooi dat duizenden toeschouwers op de been bracht die zich van geestdrift doodhielden bij het sportief spektakel dat zij op de Vrijdagmarkt mochten bijwonen.

Naast deze show waren er de protocolaire, administratieve en statutaire plechtigheden, meer de kerkelijke ceremoniën.

In 1445 had Filips de Goede, voor de zevende uitgave van het kapittel de

zaken andermaal zeer groots opgevat met plechtigheden in de St. Janskerk (de wapenschilden van de deelnemers, prijken nog steeds in het koor boven de grisailles van Van Reysschool), in het Hof ten Walle, op de Vrijdagmarkt en in het Gravensteen.

Het was in de Grote Ontvangstzaal dat de ridders met de hertog op 11 december bijeenkwamen om, zoals de statuten het voorzagen, rekenschap te geven van hun daden en de naam van zeven nieuwe ridders voorop te zetten, o.a. deze van Alfonsius V. koning van Aragon.

Terwijl de ridders in het grootste geheim aan 't beraadslagen waren, was men in het donjon druk in de weer om met de bankettafel klaar te komen, waar de genodigden daags nadien, na de plechtigheid in de St. Janskerk plaats zouden nemen. Een geluk voor ons dat een kroniekschrijver een deel van de feestelijkheden door het sleutelgat mocht afspieden. Er was aldus Olivier de la Marche een zeer grote tafel bedekt met zwart fluweel met daarop geborduurd de vuurslagen en wapens van de hertog; daarnaast was er een lagere tafel voor de vier officieren van de Orde.

Filips de Goede nam plaats in het midden en naast hem zat hertog van Orléans, de overige ridders stelden zich elk volgens zijn rang op. Terwijl schalmeiers en trompetters het festijn met muziek opluisterden, werden allerlei wijnen en gerechten opgediend.

Toen allen lekker hadden gegeten en gedronken, begaven zij zich stoetsgewijze en te paard naar de Sint-Janskerk om er de vespers te aanhoren en te bidden voor de afgestorven ridders van de Orde. Geen enkele kroniekschrijver of ooggetuige is ons komen vertellen met welke godsvrucht of slaperige ogen onze ridders in volle spijsvertering na een heerlijke maaltijd de vespers bijwoonden.

Op dat eerste festijn, bestemd om de magen wat in te rijden, volgden er nog vele andere want feest vieren en banketteren hoorden bij de voornaamste activiteiten van deze kapittels.

Enkele jaren geleden heeft een muzikale evocatie in stereorama met een zeer passende muziek van Robert Herberigs, dat zevende kapittel in het Gravensteen opgewekt. Het werd een schitterende evocatie, waarbij trompetten, bazuinen, vlaggen tekst en achtelijke verlichting het hoofdstuk "Gravensteen, ontvangstpaleis van het Middeleeuwse Vlaanderen" op treffende wijze illustreerden.

Wij hebben achtereenvolgens in een reeks artikels, de rol van het Gravensteen in de architectuur, de krijgskunde en in het sociale en mondaine leven van stad en graafschap belicht. Er rest ons vandaag de taak, om het geheel af te ronden,

enkele woorden te wijden aan de akeligste bladzijde uit de eeuwenlange geschiedenis, nl. zijn gans Vlaanderen door beruchte en geduchte reputatie van gevangenis en folterkamer.

Zij die in de Middeleeuwen nooit een voet in 's Gravensteen hebben gezet of moeten zetten - en dat waren de gelukkigste mensen - wisten nochtans, omdat

zich “tussen baliën” af en toe niet al te plezierige tonelen afspeelden, dat het inter muros soms zeer slecht afliep met degenen die op hun hielen de zware ingangspoort hoorden dichtklappen. Voor velen had zulks het allerlaatste contact met de buitenwereld betekend, een definitief vaarwel aan het licht, de stad, de Gentse poorters.

Wij hebben, wanneer wij bij onze wandeling even voor het poortgebouw aan het Veerleplein halt hielden, gepoogd uit te leggen waarom het Gerecht in de Middeleeuwen zo onverbiddelijk streng, zo brutaal en soms zo onmenselijk optrad. Zonder een afschuwelijk en spectaculair repressie-arsenaal, zouden de overheden machteloos gestaan hebben tegenover misdrijven en misdaden, roof, verkrachting, brandstichting en andere aanslagen op mens, eigendom in die tijd hard, zeer hard toeslaan om bij elke gelegenheid een voorbeeld te stellen. De toenmalige politie beschikte noch over walkie-talkie, nummer 900, overvalwagens en andere moderne snufjes de dag van vandaag maar al te dikwijls aangewend worden om vreedzame mensen die enkele minuten over tijd in de blauwe zone hun wagen parkeerden te verbaliseren; er waren toen geen zg. genieën die onze stad in een nieuw doolhof van koning Ilos kunnen omtoveren.

Neen in de Middeleeuwen was er moed nodig om deel uit te maken van de politie: boeven, dieven en allerhand gespuis konden na het plegen van hun misdaad, maar al te dikwijls spoorloos verdwijnen en lokten de vertegenwoordigers van de overheid in hinderlagen.

Maar wie gepakt werd, moest ook voor de anderen bekopen: de overheid die als enig wapen het barbaars ter dood brengen of het afschuwelijk verminken te harer beschikking had, maakte er dankbaar gebruik van wanneer er een dief of moordenaar achter slot en grendel geraakte: dat was nog zo erg niet, maar dikwijls had men niet de ware schuldige: wel een verdachte of een sukkelaar te pakken die op grond van enkele vage vermoedens werd ingerekend en die men in die jaren met allerhande foltertuigen gemakkelijk kon overhalen volledige bekentenissen af te leggen. Het drama van Moeder Justitia in de Middeleeuwen is niet zozeer dat talloze burgers en poorters werden bestolen, verminkt of vermoord, zonder dat de daders konden worden aangehouden en gestraft, maar wel dat tientallen, honderden onschuldigen werden vastgegrepen, gepijnigd en gefolterd zonder de gelegenheid te hebben gekregen zich te verdedigen, zonder de kans te hebben gekregen een degelijk onderzoek naar de feiten te laten instellen, zonder zelfs het bewijs van hun onschuld te kunnen voorleggen. Het Gerecht heeft ten alle tijde positieve resultaten nodig om zijn reputatie van handhaver van de Orde en bestraffer van kwaad en onrecht hoog te houden.

De Middeleeuwse zgh Justitie is in menig opzicht de voorbode van de huidi-

ge politie in de totalitaire staten en dictatoriale regimes waar de bewindvoerders op geregelde tijdstippen, om hun gezag te affirmeren, een complot moesten ontmaskeren en enkele politieke tegenstrevers moeten uitschakelen.

Op de Koornmarkt, het Veerleplein, de Vrijdagmarkt werden honderden mensen veroordeeld, gepijnigd, gehalsrecht, op vreselijke wijze ter dood gebracht, doch niets herinnert er nog aan de afschuwelijke tonelen: zij zijn grote parkeerplaatsen geworden waar geen enkel uitwendig teken nog iets kan vertellen over de akelige tonelen die zich aldaar hebben afgespeeld.

Het Gravensteen integendeel ruikt nog naar krijgsrumoer, geheim, geweld, complot en moord.

Wie het gebouw betreedt of als toerist binnenwandelt, wordt onmiddellijk voor de realiteit van ons historisch verleden gesteld: de ruime zaal waar de foltertuigen als trofeeën de muren versieren, ontnemt U elke illusie: hier werd vermoord, hier werden mensen gepijnigd, hier zijn tuigen aanwezig bij machte om van het meest onschuldig lam de ergste bekentenissen af te dwingen.

Ons modern gerecht, althans in democratische landen, heeft geen nood aan foltertuigen: er zijn bewijzen nodig om iemand te veroordelen en elke twijfel kan door de verdediging worden ingeroepen om vrijspraak te bekomen.

In het Gravensteen integendeel kan men zich moeilijk ontdoen van een indruk, indien niet van een zekerheid dat men hier te dikwijls met valse dobbelstenen heeft gespeeld: deze burch is te sterk, te zeer afgezonderd, te heilmelijk opdat het hier allemaal eerlijk en correct zou zijn gebeurd.

Gans de eerste verdieping van het poortgebouw dat wij heden nonchalant bezoeken, was een gevangenis waar eeuw in, eeuw uit, honderden gevangenen werden opgesloten: boeven, misdadigers die niet mochten ontkomen aan hun straf omdat de maatschappij het recht en de plicht heeft zich te verdedigen, maar ook honderden gevangenen die het met de politiek van de toenmalige bewindvoerders niet eens waren, zgh. ketters, vrouwen beschuldigd van toverij en hekserij, politieke tegenstrevers, leiders van oppositie of verzetsbewegingen, die in in de kerkers de moordenaars, valsemunters en andere booswichten gingen verwoegen.

Die mensen werden gefolterd zoals men vandaag geen beest meer zou durven afmaken. De Waele en Van Werveke hebben het destijds beschreven op een manier die elk verder commentaar overbodig maakt: "Te midden van de plaats zette men de verdachte neer op een driepikkel met smalle zitting, bond de voeten aan de pikkels van het stoeltje en de armen op den rug samengebonden, werden uitgestrekt bij middel van een gewicht dat men van tijd tot tijd verzwaarde. Den hals sloot men in een ijzeren band 8 tot 10 cm. hoog, al binnen voorzien van een honderdtal ijzeren pinnen en al buiten op elke vierde van den

omtrek van een ring, van waar een koord werd gespannen naar het midden van den tegenoverstaanden muur, zodat de halsband altijd in dezelfde houding hing. Zoolang de verdachte kracht genoeg bezat om het hoofd recht te houden, hinderden hem de pinnen niet; maar zohaast afmatting of vaak hem overmeesterden, boog hij, het hoofd en de pinnen drongen hem in den hals. Het meestendeel van de verdachten konden die pijniging niet langer dan 3 tot 4 uren uithouden. Eenigen nochtans bleven in den halsband meer dan 10 uren, en er zijn gevallen bekend dat een persoon het 3 dagen uithield”!

Elke foltering is alles bij mekaar een vorm van sadisme van de folteraar die de uiteindelijke uitputting en nederlaag van zijn slachtoffer afloert en er zich bij voorbaat om verlekkert. De Middeleeuwen kenden de korte pijn niet, behalve voor de edellieden die niet eerst gepijnigd werden maar met het zwaard werden gehalsrecht. De anderen stierven een langzame dood na aanwending van alle middelen die de doodstrijd konden verlengen en nog afschuwelijker maken.

De ijzeren halsband met de honderden nagels en pinnen is slechts één van de talrijke voorbeelden die wij zouden kunnen aanhalen.

Het raffiment, de vindingrijkheid van onze voorouders in dat domein is gewoonweg verbluffend te noemen: van het levend begraven tot de dood op de brandstapel, het vierendelen, de kokende olie, waren er duizend en één middelen om de weerstand te breken, bekentenissen af te dwingen, het uithoudingsvermogen te testen, de slagen en verwondingen nog pijnlijker te maken. De zaal van het poortgebouw waar wij het zoëven over hadden, noemde men de suikerlade, naar de naam van een grote muilt die er hing en waarin men soms de gevangenen opsloot.

In het raffinement ging men soms tot het uiterste, bv. tot de krankzinnigheid. De gevangene werd naar beneden gelaten, in een put waar een volledige duisternis de man praktisch geheel van de buitenwereld afzonderde: hij zag niets, hoorde niets, leefde er in zijn eigen excrementen. Weinige gevangenen hebben het lang kunnen uithouden, velen werden na enkele weken of maanden krankzinnig. In de Donkere Put van het Gravensteen hebben mensen geleden, gehuild, gesmeekt; zij bleven er geketend en soms voor een kleinigheid: een belediging, landlopetrij, een diefstal van een klein bedrag.

Het Gravensteen bezat ook zijn Pijnkelder: hetgeen hier is gebeurd wordt ons door oude documenten die geen detail sparen, beschreven: de beul kon er naar hartelust werken en folteren, niemand kon het gehuil van zijn slachtoffers horen: hij mocht ze naakt boven het vuur aan een dikke koord hangen, hij mocht liters water langs een grote trechter in het lichaam laten vloeien, hij mocht zijn gevangenen de ogen uitsteken, uitbranden, de nagels afrukken, armen en benen kapotwringen met koorden en katrollen. Hij mocht iemand op

de pijnbank bewerken tot wanneer de sukkelaar tot bekentenissen overging, hij mocht keel opensnijden: geen enkel wetboek, geen enkele codex had het hem kunnen verbieden: zijn enige maatstaf was zijn verbeelding.

Symbool van macht van weelde, van roem is het Gravenstaan tot ons gekomen in al middeleeuwse architecturale pracht: het blijft ook het symbool van een tijd en van mensen die zich nog niet gans hadden kunnen bevrijden uit barbaarsheid en geweld, die het oog om oog, tand om tand huldigden.

Pierre Kluyskens

WEL EN WEE IN EN NABIJ GENT - SINT-PIETERS DEEL 3 (1929 - 1935)

VOOR U VERZAMELD UIT 31 500 EDITIES VAN DE GAZETTE VAN GENT

14 januari 1929

In september werd in de Sint-Pietersstatie vastgesteld dat uit de aldaar staande koopwarenwagons zakken tarwe, rogge, enz. werden gestolen. Een onderzoek leidde niet tot de ontdekking van de daders. De diefstallen werden integendeel stoutmoediger.

De heer Dombrecht, politieofficier bij het *Hoger Comiteit van Toezicht*, werd nu met een onderzoek gelast. Het duurde niet lang of hij had de dieven te knippen.

Ze verkochten het gestolen goed aan een bakker. De drie plichtigen, Karel West, Frans Caron en Edmond Sorcier, allen lossers in de statie Gent-Sint-Pieters, werden met een proces-verbaal begiftigd. Het onderzoek duurt voort.

21 januari 1929

Een comiteit heeft zich gevormd om gedurende de week van 17 tot 24 februari in het *Flandria Palace* een tentoonstelling in te richten van de werken door bedienden van spoor, telegraaf, telefoon en posterijen gedurende hun vrije tijd uitgevoerd.

Degenen die zich hebben beziggehouden met schilderkunst, beeldhouwen, fotografie, bouwkunst, radio, elektriciteit, houtbewerking, letterkunde, muziek, enz. en in één van deze vakken eigen werk voortgebracht hebben, mogen zich aanmelden.

10 juni 1929

Er wordt aan herinnerd dat in de statie Gent-Sint-Pieters een informatiebureau bestaat waar het publiek alle nuttige aanwijzingen kan bekomen betreffende het reizigersverkeer, het reisgoed, de uurregelingen van de treinen, rondreizen

in België en het buitenland, enz.

Dit kantoor is alle dagen open van 8 tot 12 uur en van 14 tot 18 uur en is verbonden met de publieke telefoon n° 17 330.

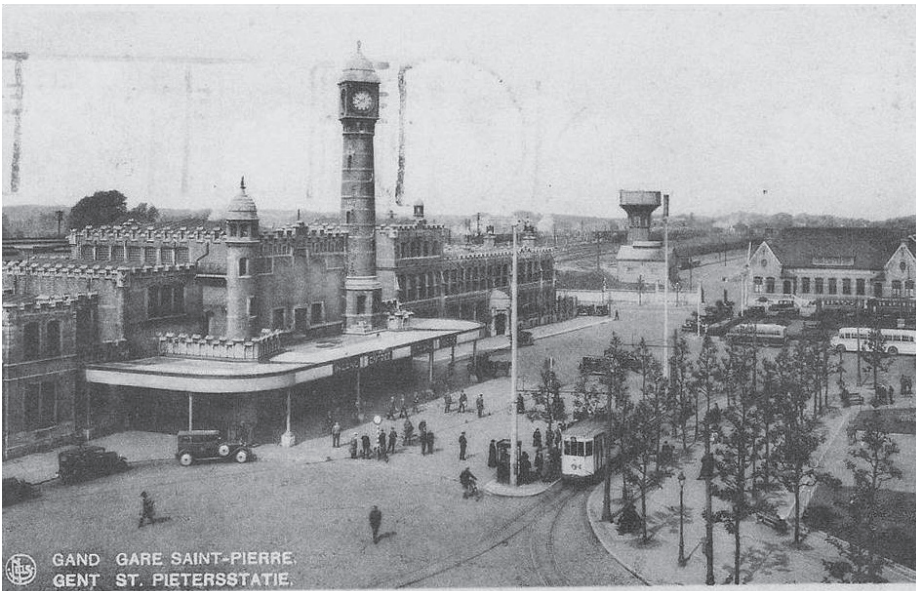
14 juli 1929

Maandag 15 juli zal de heer Foulon, algemeen bestuurder van de *Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen*, vergezeld door andere personaliteiten van het beheer, in de statie Gent-Sint-Pieters afstappen om zich ter plaatse rekenschap te geven van de verschillende diensten welke aldaar in werking zijn.

22 juli 1929

Door toedoen van de *Maatschappij der getrouw gebleven Yzerenwegbedienden* grijpt op zondag 28 juli om 12 uur een vaderlandse plechtigheid plaats aan de statie Gent-Sint-Pieters. Na het overbrengen van het gedenkteken voor de gesneuvelde bedienden van de spoorweg, voorheen geplaatst aan de Zuidstatie, zal hen eerherstel worden bewezen.

Zoals men weet werd in de week na de sluiting van de statie in oktober laatst-

Uiterst rechts het goederengebouw aan de NMBS opgericht in 1927. De eerste versie van het postgebouw zou links daarvan oprijzen in 1939.

leden, door de maatschappij krachtdadig protest aangetekend tegen het wegnemen van de geschonken bloemen en kronen aan de voet van de gedenksteen. Zij eiste de tussenkomst van de bevoegde overheid, teneinde de plichtigen te straffen die deze huldesymbolen op een vuilniswagen hebben doen werpen en de linten welke eraan gehecht waren hebben doen verbranden.

Z. M. de koning zal zich op deze plechtigheid doen vertegenwoordigen. De heer gouverneur van de provincie en een afgevaardigde van de *N.M.B.S.* zullen die met hun tegenwoordigheid vereren.

De vaderlandslievende maatschappijen worden verzocht, met hun vaandel aan deze plechtigheid deel te nemen. Ook de familieleden van de gesneuvelden worden hiertoe uitgenodigd. De stoet wordt om 11 uur gevormd aan het lokaal van de maatschappij, Café Communal, Vooruitgangsplaat te Ledeborg.

11 december 1929

Van verschillende zijden doet men opmerken dat aan de Sint-Pietersstatie wat meer politietoezicht zou moeten zijn. Nabij de grote viaduct worden meisjes lastig gevallen en verder treft men er soms kerels aan die met weinig goede inzichten zijn beziel. Opgedragen aan wie het aangaat!

18 januari 1930

Beter laat dan nooit heeft men rond het Maria-Hendrikaplein vier grote masten in beton aangebracht, die een hoogte van 17 meter hebben.

Op het bovendeel is een soort *chapeau* bevestigd met drie armen, waaraan grote elektrische lampen van 1000 kaarsen worden gebracht die geheel het plein voldoende zullen verlichten. Aan de twee uitersten van het pleintje voor de tram staan ook twee masten.

9 maart 1930

Het plein voor de statie Gent-Sint-Pieters is altijd zo ergerlijk met papier en allerlei rommel bezaaid, dat het plaatsen van een paar papierkorven er wel nuttig zou kunnen zijn. Natuurlijk moet men dan nog beroep doen op het publiek. Nu is de toestand wel wat te bar.

In Brussel is het werpen van papier ingevolge een politiewet verboden. Overal zijn opschriften aangebracht die er de bevolking op wijzen dat geen bevuiling van de straten door papier toegelaten is.

De stad Antwerpen heeft om de reinheid van haar straten te bevorderen korven doen plaatsen en zelfs bijzondere bedienden aangesteld die per *tripporteur*

het papier bij middel van een piek ophalen.

Te Gent noch verbod op papierwerpen, noch korven, noch vliegende brigade. Het is niet verwonderlijk dat de reinheid van onze mooie stad te wensen over laat!

23 mei 1930

Het Maria-Hendrikaplein wordt in een tuin herschapen die de vreemdelingen een voorsmaak moet geven van de *Bloemenfeeërie* in het park, waarheen zij zich zullen kunnen begeven langs de Astridlaan. Daar wordt een zegeboog opgericht.

27 juli 1930

Het erbarmelijk gesukkel in Gent-Sint-Pieters heeft een triest hoogtepunt bereikt! Dinsdagavond rond 10 uur waren na de aankomst van verschillende treinen de reizigers verplicht, twintig minuten te wachten vooraleer het hun beurt was om aan de uitgang te geraken. Er was namelijk maar één bediende om de kaartjes af te nemen!

Minstens 500 mensen stonden daar te sakkeren. Dan kwam er een tweede bediende en men kan denken hoe het er daar aan toe ging. Er waren nogal wat vreemdelingen tussen, die geen hoge dunk zullen hebben over onze Sint-Pietersstatie. Hoe lang gaat dat daar nog duren? Bericht aan de minister!

10 november 1930

Zondagmorgen werd omstreeks 7 uur 30 een neger ontdekt die zich verscholen had boven op het wagonplatform van de trein die op dat ogenblik uit Brussel aankwam. De ongewone reiziger sprong van de trein en sloeg op de vlucht langs de viaduct naar de Voskensweg. De politie en het statiepersoneel hebben tevergeefs opzoekingen gedaan om de kerel terug te vinden.

22 november 1930

Het schepencollege brengt ter kennis dat het deel van de Albertlaan, gelegen tussen de Elisabethlaan en de Smisstraat, alsook de Stephanielaan, gelegen tussen de Albertlaan en de Afsneelaan, zullen ingelijfd worden bij het Maria-Hendrikaplein en deze benaming zullen dragen.

12 januari 1931

Er moet in de Sint-Pietersstatie nog meer toezicht zijn. Alle dagen komen daar personen rondslechteren die alles nauwkeurig gadeslaan. De politie en de gendarmerie moeten met de gasten die er geen zaken hebben kort spel spelen.

2 mei 1931

Inwoners van de Sint-Denijslaan en omgeving hebben een verzoek ingezonden om langs deze laan een tweede ingang voor de Sint-Pietersstatie aan te brengen, aangezien de bevolking er merkkelijk is toegenomen.

4 juni 1931

Wanneer komt er een glazen afdak aan de uitgang van de Sint-Pietersstatie? Meer en meer rijzen klachten op van reizigers die in de plassende regen een tram moeten afwachten.

Maanden geleden ontvingen wij van de *N.M.B.S.* het bericht dat men in de technische burelen een studie maakte om de uitgang en het gedeelte nabij de aankomende trams op een praktische manier met een glazen dak te verbinden. Het lijkt of er geen einde kan komen aan die studie en intussen worden de reizigers druipnat!

6 juni 1931

Maandag heeft de gerechtelijke brigade van Gent na middernacht een *razzia* gehouden in de omgeving van de statie Gent-Sint-Pieters. Zeven personen werden opgeleid, waarvan vier aangehouden bleven.

18 juli 1931

Wie donderdag langs de Sint-Pietersstatie voorbijkwam heeft twee groepjes verheugd uitziende kinderen kunnen zien die met begrijpelijk ongeduld het uur van vertrek afwachtten. Naar zee voor veertien dagen was het vooruitzicht voor de zwakke kinderen van onze stadsscholen, uitgezonden door het werk *Kinderlust*. Vijfentwintig jongens vertrokken naar Knokke, vijfentwintig meisjes naar De Panne.

Veel gezondheid bij de terugkomst en dank aan allen die door hun milde giften bijdroegen om hun een gans kosteloos verblijf aan de kust te bezorgen.

19 juli 1931

Aan de Sint-Pietersstatie schijnt het verkeer minder druk dan op vroegere vakantiedagen. Zou misschien de crisis hiervan de schuld zijn?

De meeste vreemdelingen zijn Engelsen, maar volgens het zeggen van hotel- en winkelhouders zijn het allen kniezers en *beurzeken toe!* Ach, die crisis!

10 augustus 1931

Het Maria-Hendrikaplein is thans dagelijks het drukke verzamelpunt van niet minder dan 12 tramlijnen!

- *5 lijnen van het stadsnet rijden rond het plein:*
 - lijn 2 naar het Arsenaal langs de Rozemarijnbrug, Kouter en Arteveldeplein
 - lijn 4 naar de Muide langs de Kortrijksepoort, de Kouter en de Korenmarkt
 - lijn 7 naar Sint-Amandsberg langs het park, Gent-Zuid en de Kasteellaan
 - lijn 8 naar De Sterre langs de Clementinalaan en de Kortrijksesteenweg
 - lijn 9 naar het Rabot langs de Rozemarijnbrug, Coupure en Begijnhoflaan;
- *3 buurtlijnen beschrijven een kring van de Boudewijnstraat naar de Albertlaan: Gent-Drongen (N), Gent-Zomergem (S) en Gent-Evergem (E);*
- *3 buurtlijnen beschrijven een kring van de Clementina- naar de Astridlaan: Gent-Lochristi (L), Gent-Oostakker (O) en Gent-Heusden (W)*
- *de stoomtram naar Geraardsbergen heeft zijn terminus aan het gebouw van de goederendienst nabij de tunnel naar de Voskenslaan, met wijksporen in de Boudewijnstraat.*

17 augustus 1931

De ontvangsten in de statie Gent-Sint-Pieters tijdens de weekenddagen geven een denkbeeld van het verkeer aldaar. Vrijdag werd 196 000 frank ontvangen, zaterdag 780 000 frank en zondag 155 000 frank.

28 augustus 1931

Aan de Sint-Pietersstatie gaat men eindelijk een schutdak plaatsen. Het zal

een lengte hebben van 40 meter en een breedte van 10 meter. De kosten belopen 200 000 frank. Voor de uitvoering is een termijn vooropgesteld van 90 werkdagen.

10 september 1931

Bij de afschaffing van de Zuidstatie was men van gedachte dat de statie Gent-Sint-Pieters gedurende de dagen van grote volkstoeloop te klein zou geweest zijn, vooral wat de in- en uitgang betreft. Maar men heeft kunnen vaststellen dat zelfs op feestdagen en gedurende de Gentse *Floralien* de dienst vrijwel normaal werkte, enkele toevallen niet te na genomen.

Toch heeft het beheer van de *N.M.B.S.* besloten een nieuwe in- en uitgang te maken aan de Sint-Denijslaan, rechtover de huidige ingang van de statie.

Die zal vooral benut worden door reizigers die voorzien zijn van een coupon en van *De Sterre* en omgeving komen. Zij zullen zich rechtstreeks naar de kaaien kunnen begeven, zonder de viaduct aan de Voskenslaan te moeten doorgaan.

Wie langs de achterkant van de spoorweg woont zal deze aanpassing met genoegen vernemen.

7 januari 1932

Zowel door de bevolking als door de reizigers wordt gevraagd maatregelen te treffen die het verkeer op de drukste verkeerspunten rond de Sint-Pietersstatie regelen. Het mag een wonder genoemd worden dat op de wegen die daarheen leiden dagelijks niet meer verkeersongevallen te betreuren zijn.

16 januari 1932

Aan de Sint-Pietersstatie is evenals aan Gent-Zuid en de Heuvelpoort een nieuwe soort reclamekolom geplaatst. Ze hebben een ronde, staande vorm en een vierkantig dak. Ze zijn uit hout vervaardigd en steunen op een verhoog in cement.

22 januari 1932

Het bouwen van de *marquise* aan de ingang van de Sint-Pietersstatie schijnt veel werk te vragen. Tussen het ijzeren geraamte plaatst men nu cement en glas, zodat het er stevig zal in vastzitten.

Aan de nieuwe toegang is men ook druk bezig en weldra zullen de inwoners

van de Sint-Denijslaan, de Voskenslaan en omliggende straten hun eigen in- en uitgang hebben. Men zal aldaar ook een winket oprichten voor de verkoop van reisbiljetten.

8 maart 1932

De werken voor het plaatsen van de *marquise* boven de ingang van de Sint-Pietersstatie vorderen goed. De houten afsluitingen zijn weggenomen, zodat men nu een betere kijk heeft op het resultaat. Voor de reizigers die op de tramrijtuigen moeten wachten is dit toch al iets.

Voorgevel met de “marquise” uit 1932 en de pas afgewerkte watertoren.

20 maart 1932

Als men in de statie Gent-Sint-Pieters een reisbiljet moet nemen voor het buitenland, moet men zich wenden tot een winket dat gelegen is in een soort gang waar gedurig tocht is. Daar rechtover worden reisgoederen ingeschreven, overhandigd en afgehaald. Het kan niet slechter geschikt zijn.

Wat moeten de vreemdelingen daar over denken? Maar hier is nu de *comble*.

Als men een ticket voor Parijs vraagt, moet men naar de gewone winketten gaan. Owee, die moderne administratie!

21 maart 1932

In de nacht van vrijdag op zaterdag zijn dieven binnengeslopen in het buffet van de Sint-Pietersstatie. Zij braken een kast open en maakten een buit van 25 000 frank. De politie heeft een onderzoek geopend.

15 april 1932

Sedert geruime tijd wordt de Sint-Pietersstatie automatisch geveegd, geschuurd, gedweild en gedroogd met machtige machines. Dat gaat zo vlug, dat een oppervlakte van 900 m² in 1 uur klaar komt.

De automatische schuurborstel duwt op de vloer met een druk van 50 kilo, terwijl een mensenhand maar ten hoogste 30 kilo kan ontwikkelen. Aan het toestel zijn twee vergaarbakken verbonden, één voor zuiver en één voor vuil water. Die moderne wijze van schoonmaak betekent een grote verbetering.

22 april 1932

In de statie Gent-Sint-Pieters stelden de reizigers van tweede klasse die voortgingen op de stand van het uurwerk in de wachtzaal zondag vast, dat zij te laat waren toen zij hun trein wilden nemen.

De reden was, dat het uurwerk eventjes een achterstand van 15 minuten had op het juiste uur. Ze zullen het niet grappig gevonden hebben!

1 mei 1932

Vrijdag vertrok koning Albert voor een reis naar Gent met de *Micheline*, een autobus op stalen wielen, die gebruik maakt van de bestaande treinsporen.

Om 9.30 verliet de autotrein de hoofdstad en reeds om 10.15 kwam de koning en zijn gevolg te Gent aan, waar hij werd opgewacht door de heren Karel Weyler, gouverneur van de provincie Oost-Vlaanderen, Vander Stegen, burgemeester van Gent, Smeyers, statieoverste en Van Renterghem en Lemaire, hoofdingenieurs.

Z. M. was vergezeld van de heer Bourdon Michelin, bestuurder van de fabriek *Michelin*, Marquet, beheerder van de *Minerva* en graaf de Meeus.

Na een korte verwelcoming door de heer Weyler begaf men zich naar de raadzaal van de statie, waar een technische film werd afgedraaid waarbij de heer

Bourdon uitleg gaf. Men volgde er de eerste proefnemingen en verbeteringen. Dan verschenen op het doek de proeven met de *Micheline*, welke duidelijk de snelheid en de schoonheid van het voertuig deden uitkomen.

Nadat de koning zijn verwondering te kennen had gegeven begaf hij zich naar kaai nummer 1, waar een ander *auto-motricerijtuig* stond opgesteld. Daarna bezocht hij de dispatchingdiensten en luisterde naar de uitleg over de veiligheidscontrole. Kort na 11 uur vertrok Z. M. weer naar Brussel.

Het is de firma *Minerva* van Antwerpen die het brevet voor België gekocht heeft. De Belgische *Micheline* zal dus uitsluitend uit Belgisch materiaal worden vervaardigd.

22 juni 1932

De *Tentoonstellingstrein*, die 61 Belgische steden aandoet in een tijdperk van drie maanden, trekt overal een massale toevloed van nieuwsgierigen. Hij zal in de statie Gent-Sint-Pieters aankomen op 30 juli en er verblijven tot 3 augustus.

In de trein worden de producten van de Belgische nijverheden tentoongesteld. Hij is mooi en praktisch ingericht en biedt de bezoekers een puik geheel van meubelen, keukengerief, werktuigen, radio's, bureelbenodigdheden, glaswerk, likeuren, enz.

25 juli 1932

Het beheer van de *N.M.B.S.* heeft de heer burgemeester Vander Stegen ingelicht, dat vanaf maandag 1 augustus de *Pullman-Express* Oostende - Keulen, die te Oostende vertrekt om 16.32, voortaan te Gent-Sint-Pieters om 17.18 zal stoppen.

De Gentenaars die zich tegenwoordig in groot getal naar de badsteden begeven kunnen de sneltrein gebruiken indien zij vroeg in de namiddag willen terugkeren.

De *N.M.B.S.* schijnt dus eindelijk de noodzakelijkheid begrepen te hebben, deze trein te Gent te doen stilhouden.

12 november 1932

Onze politie heeft een goede vangst gedaan. Reeds verscheidene malen had de heer baron Armand Casier dreigbrieven ontvangen. De laatste brief luidde, dat hij woensdagnamiddag om 4 uur in de wachtzaal eerste klasse van de statie Gent-Sint-Pieters 15 000 frank in een papieromslag moest overhandigen aan

een persoon met een rooskleurig dagblad in zijn vestzak.

Zijn zoon Adrien, vergezeld van twee agenten in burger, begaf zich op het aangeduid uur naar de statie en overhandigde een briefomslag aan de kerel met het rooskleurig dagblad.

Nauwelijks had de man de omslag in ontvangst genomen of de twee agenten sprongen toe en hielden hem aan. Hij is een zekere Gaston Pisters, geboren te Schaarbeek, 30 jaar oud. Hij werd opgesloten en ter beschikking gesteld van de procureur des konings.

De rechterlijke politie heeft twee medeplichtigen aangehouden, Jean De Clerck uit Molenbeek en Georges Furneau uit Luik. Beiden zijn naar Gent overgebracht.

20 maart 1933

Zaterdagavond is de bestuurder van de postauto aan de post van Gent-Sint-Pieters aangevallen geworden terwijl hij op stukken wachtte. Eén van de vier aanvallers sloeg en schopte naar de chauffeur Roosenboom Benoit, woonachtig Voskenslaan 217, nadat ze hem uit de auto hadden getrokken. Roosenboom kon in de post om hulp lopen en met andere bedienden achterhaalde hij zekere Schaubroeck André uit Eke. Een onderzoek is ingesteld.

11 juni 1933

Binnenkort zal op de rechtstreekse spoorlijn Gent-Sint-Pieters - Brussel-Zuid de snelheid verhoogd worden, zodat men maar 36 minuten meer zal nodig hebben om de reis te doen.

Donderdag komt een bijzondere trein met de leden van de *Verkeerscommissie* van de *N.M.B.S.* naar Gent, om de lijn officieel te openen.

7 december 1933

Tijdens de voorbije nacht werd ingebroken in de statie Gent-Sint-Pieters. Men heeft uit een klein buffet aldaar chocolade en sigaretten gestolen.

9 maart 1934

De *N.M.B.S.* zal in de statie Gent-Sint-Pieters op 20 maart om 15 uur in de wachtzaal eerste klasse overgaan tot de aanbesteding voor het haarkapperssalon dat aldaar zal worden ingericht.

2 mei 1934

De heer Forthomme, minister van verkeer, heeft maandagnamiddag de proefrit bijgewoond met de nieuwe dieselwagen op de weg Brussel - Gent. De snelheid bedroeg op sommige plaatsen 144 kilometer per uur.

De afstand werd afgelegd in 27 minuten, zowel bij de heen- als bij de terugreis. De nieuwe trein zal te rekenen van 22 mei drie reizen per dag afleggen tussen Gent-Sint-Pieters en Brussel-Zuid, heen en terug.

Ziedaar een nieuws dat alhier welkom zal zijn. Wanneer men tram 2 neemt aan het Arsenaal te Gentbrugge naar Gent-Sint-Pieters, doet men er 30 minuten over, wel te verstaan als de brug aan het justitiepaleis niet gedraaid is!

18 juni 1934

Een hangaar van Gent-Sint-Pieters op de Afsneelaan afgebrand.

Zondagnamiddag rond 2 uur 30 zagen arbeiders rook opstijgen uit de opslagplaats, gelegen op het spoorterrein van de Afsneelaan, ongeveer 300 meter van de statie verwijderd. Onmiddellijk werd het alarmsein gegeven en de pompiers van Gent rukten dadelijk uit met twee autopompen.

Het vuur nam een snelle uitbreiding en metershoge vlammen sloegen op. De zwarte, dichte rookwolken welke de omgeving overschaduwden lieten vermoeden dat het vernielend element een gemakkelijke prooi had gevonden.

Toen de pompiers ter plaatse verschenen stortte de hangaar, bestaande uit houten wanden en een dak van ijzeren platen reeds in. Doorheen de vlammen die tot op een afstand van 15 meter een geweldige hitte verspreidden, bemerkte men nu gemakkelijker wat ze verslonden.

De opslagplaats was gevuld met vaten verf, vernis, oliën en smeervet. Daar men juist in de periode van de herstellingen van het materieel verkeert waren er nogal veel van die producten in de loods. Een acetyleenbus ontplofte in de vuurgloed. Daarbij werd een pompier licht gewond.

De zware brand verraste niet weinig de talrijke zondagswandelaars die zich langs de spoorweg naar de Leie begaven en het is dan ook begrijpelijk dat de belangstelling groot was. De politie van de negende wijk, onder leiding van de heer Walraeve, zorgde voor de ordedienst. Het verkeer naar de Afsneelaan werd onderbroken en de nieuwsgierigen op afstand gehouden.

De pompiers, onder leiding van luitenant Galasse, bestreden de brand langs verschillende zijden tegelijk. Er viel echter niets meer uit de bergplaats te redden en ze moesten zich beperken tot het omkringen van het vuur.

Burgemeester Vander Stegen was aanstonds op de plek van het onheil en volgde de brand en de manoeuvres van de pompiers.

Daar de brand op staatsterrein woedde werd het onderzoek naar de oorzaak van de brand ingesteld door de officier van de statie. De schade beloopt nage-
noeg 350 000 frank maar er bestaat een verzekering.

27 juni 1934

Dinsdagnamiddag heeft Z. M. koning Leopold, die grote belangstelling heeft voor de mechaniek, de reis per automotrice ondernomen van Brussel-Zuid naar Gent-Sint-Pieters en terug, die sedert 22 mei is ingelegd tussen de staties. Om 13.28 zette de motorwagen zich te Brussel in beweging en nam onmiddellijk een grote snelheid. De koning kwam zich naast de machinist zetten en volgde de verschillende manoeuvres, welke uiteengezet werden door de heer Rulot, algemene bestuurder. Hij vroeg hem nog bijkomende uitleg over allerlei bijzonderheden.

Om 13.57 stopte de motorwagen in Gent-Sint-Pieters. De heenreis had 29 minuten geduurd. Op zeker ogenblik werd 144 kilometer per uur bereikt.

Aan de kaai stapte Z. M. enkele ogenblikken uit. Hij werd begroet door de heer burgemeester Vander Stegen, Story, beheerder van de *N.M.B.S.*, Jooris, toezichter, Van Gysel, hoofd van de groep, Van de Velde, bestuurder en Smeyers, statieoverste, alsook door verschillende leden van het hoofdpersoneel.

Om 14.02 ving de terugreis aan. Deze werd afgelegd in 28 en een halve minuut. Aan de kaai van Brussel-Zuid onderhield de vorst zich met de ingenieurs Ghislain en Henig over het nieuw vervoermiddel.

Aan de vertegenwoordigers van de spoorwegmaatschappij drukte koning Leopold zijn grote voldoening uit over de reis en het uitmuntend materiaal.

22 juli 1934

In de statie Gent-Sint-Pieters is thans een *Salon de Coiffure* geopend. Alle verrichtingen van welkdanige haarkappersinstelling ook worden er gedaan.

Zo men zich bij het op reis gaan of bij de terugkomst fris wil voordoen, zijn baard laten scheren, zijn haar laten knippen of voor de dames het haar wat laten retoucheren, dan kan dat gebeuren in afwachting van de trein of vooral eer men de statie verlaat. Een gelukkige modernisering!

16 augustus 1934

In de statie Gent-Sint-Pieters werd de bediende Paul Stercks, 65 jaar oud, woonachtig te Watermaal-Bosvoorde, in het W.C. van een spoorwagon dood

aangetroffen. Een bijgeroepen geneesheer stelde het overlijden vast, ten gevolge van een hartaderbreuk. Het lichaam werd overgebracht naar het dodenhuis.

6 januari 1935

De automotricetrein die op nieuwjaarsdag de reis van Brussel naar Gent maakte en om 13 uur 10 in Gent-Sint-Pieters moest stoppen, kwam in volle vaart de statie doorgebold doordat de remmen weigerden te werken.

De trein liep verder in de richting van Drogen. De geleider stelde alle middelen in het werk om de snelheid te vertragen en geholpen door de helling van de baan in de richting van de Snepbrug, kon de trein worden gestopt.

De reizigers die gereed stonden op uit te stappen werden dooreengeworpen maar mochten zich gelukkig achten er met de schrik vanaf gekomen te zijn. Men kan zich inbeelden welke ramp er te betreuren zou zijn moest er een botsing plaats gegrepen hebben. Men vraagt zich af waarom zulk ongeval door de *N.M.B.S.* zonder de minste kennisgeving verborgen wordt gehouden.

14 januari 1935

Met ingang van maandag 21 januari zullen alle in- en uitgangen van de statie Gent-Sint-Pieters gesloten worden tussen 0.15 en 2.45, met uitzondering van de ingang voor de reisgoedbewaarplaats, die bestendig zal open blijven.

De reizigers van de trein welke om 0.35 naar Zottegem vertrekt en van dege- ne welke om 1.10 uit Brussel-Noord aankomt, worden verzocht in- of uit te gaan langs de bewaarplaats, onmiddellijk rechts van de hoofdingang.

21 januari 1935

Vanaf heden tot 7 februari inbegrepen heeft in de Sint-Pietersstatie een tentoonstelling van containers plaats. De laadkisten voor het vervoer van goederen hebben het voordeel dat ze aan huis kunnen afgehaald of besteld worden, besparing opleveren op verpakkingskosten en arbeidsloon, de afschaffing van het terugzenden der ledige verpakkingen en een vermindering van het gevaar voor beschadiging.

Het publiek wordt uitgenodigd de containers in de wandelzaal van de statie te komen bezichtigen.

25 januari 1935

In een trein die in de statie Gent-Sint-Pieters uit Tourcoing was toegekomen, vond men bij het nazicht van de compartimenten in een wagon derde klasse het lijk van een reiziger. Het aangezicht van de ongelukkige was met bloed bedekt, dat hem uit neus, oren en ogen was gelopen.

Uit papieren op hem gevonden kon men zijn eenzelveigheid vaststellen. Het is de Pool Perhartz Cyriel, thans woonachtig te Brussel, vellenkoopman van beroep.

Een bijgeroepen geneesheer kon geen sporen van geweld vaststellen. Staat men hier voor een zelfmoord of een ongeluk? Het onderzoek door de commissaris van de statie en het verwittigde parket zal het verder moeten uitwijzen.

22 februari 1935

De *Koninklijke Maatschappij voor Landbouw en Plantkunde* heeft van de *N.M.B.S.* de toelating bekomen om de statie Gent-Sint-Pieters met planten te versieren. Naar aanleiding van de *Wereldtentoonstelling* te Brussel zullen deze zomer talrijke perken worden aangelegd met rozelaars, geraniums, begonia's en sierplanten.

4 maart 1935

Het nieuw reglement voor de taxi's voorziet drie plaatsen, voorbehouden aan de oude taxivoerders met eigen voertuig: de Sint-Pietersstatie, de Korenmarkt en de Graaf van Vlaanderenplaats. De andere plaatsen worden verpacht.

Er is een nieuwe aanvraag ingediend voor een standplaats op het Maria-Hendrikaplein, voor het gebouw van de spoorwegdiensten.

28 maart 1935

Ter gelegenheid van de honderdste verjaardag van de ijzeren weg worden in gans België de staties van de voornaamste steden gefilmd. Dit geschiedde gisternamiddag in de Sint-Pietersstatie door de heer Van Damme van de cinema *Select*. De filmopnamen zullen in de aanstaande *Wereldtentoonstelling* van Brussel worden vertoond.

28 april 1935

Vrijdagnamiddag rond half twee kwamen de twee Amerikaanse filmsterren

Laurel en Hardy te Gent-Sint-Pieters aan. Een massa volk verdrong zich in de grote hal, benieuwd om te weten hoe zij er wel zouden uitzien in het echt. Vooral het schoon geslacht was fel vertegenwoordigd. De dames hadden slechts oog voor het enige winket waarlangs de helden van hun dromen moesten verschijnen. Toen de reizigers van de trein waarmee Stan en Oliver moesten komen eindelijk voorbij waren, kwam er een geweldig rumoer onder het volk. Daar stonden ze! Enige diep ontroerde vrouwen, die men altijd en overal vindt, slaakten een piepende gil, anderen vlogen de twee letterlijk om de hals!

Ze bleken echter niet de ware komieken te zijn, maar wel hun dubbelgangers. Zoals destijds de tsaren van Rusland een dubbelganger hadden om hun vorstelijke karweitjes te vergemakkelijken, zo hebben ook de twee *stars* uit Hollywood hun *levend portret* naar Gent gezonden.

Na talrijke inspanningen geraakten beiden veilig in een taxi, waarin zij haastig verdwenen, na een laatste maal geposeerd te hebben voor enige toegesnelde fotografen. Het rijtuig nam de richting van de cinema *Majestic* in de Veldstraat, waar beide kerels de première bijwoonden van *hun* nieuwste film

26 mei 1935

Men kan niet zeggen dat de post van Gent-Sint-Pieters niet ruim en goed is ingericht. Vijf winketten staan ter beschikking van de belanghebbenden en alles zou dus op rolletjes moeten lopen.

Nochtans moet men de voorzorg nemen van minstens één treinroman bij zich te hebben als men een storting of een postcheque wil ontvangen, want de gemiddelde tijd dat men er wacht is ongeveer 50 minuten!

Waarom? Omdat van al de winketten er slechts één enkel open is en de bediende gedwongen is de verschillende bezoekers te bestellen, te betalen of er de gelden van in ontvangst te nemen. Zo staan dus de arme mensen op een lange rij en moeten ze geduldig hun tijd afwachten. De bediende heeft toch ook maar twee handen.

Intussen doorbladeren andere bedienden boeken of hebben hun werk met het controleren of wel aan ieder gesloten winket het kaartje *GESLOTEN - FERME* goed op zijn plaats staat. Gent-Sint-Pieters heeft als leuze: *Haast en spoed is zelden goed*. Wij kunnen het bestuur niet feliciteren!

4 september 1935

Een ongehoord feit komt zich voor te doen in de statie Gent-Sint-Pieters. In het haarkapperssalon is onder de vloer een waterputje. Meermaals wordt in de

loop van het jaar aan de administratie gevraagd dat putje te willen nazien, doch tevergeefs.

Op zeker ogenblik liep het over, met als gevolg dat weldra heel de grote hal onder water stond. Weldra werden drie bedienden gelast het water weg te duwen met een gummiborstel.

Of er daar gelachen werd hoeft niet gezegd te worden. Maar de reizigers die aankwamen of vertrokken waren kwaad omdat zij door het water moesten plassen dat op zekere plaatsen tien centimeter hoog stond...

ERIK DE KEUKELEIRE

Fragmenten uit "Station Gent-Sint-Pieters (1832-1940)" – 380 pagina's – 2004 – uitgave in eigen beheer.

JEUGD- EN OORLOGSHERINNERINGEN

Nu ik in de winter van mijn leven ben, denk ik na over hetgeen ik in de voorbije 80 jaar beleefd heb. Zaken die op mij een indruk gemaakt hebben en die vandaag door sommige mensen als ongelooflijk of onwaarschijnlijk kunnen overkomen. Maar het is steeds moeilijk te weten of herinneringen echt zijn, niet beïnvloed door andere factoren. Er een juiste datum aan vasthechten is even moeilijk.

Vóórorlogse tijd

De dertiger jaren zijn overgangsjaren geweest, geprangd tussen twee wereldoorlogen. Moderne tijden, en ook verbinding tussen de industriële revolutie en het huidige computertijdperk. In feite heel ver van de huidige levensstijl.

Ik ben geboren in de Smidsestraat, thuisbevalling dus. Dat werd toen normaal gevonden. De kraamvrouwen lieten zich bijstaan door een vroedvrouw.

School lopen begon verplicht vanaf zes jaar. Er waren toen weinig of geen kleuterscholen of huizen voor kinderopvang. Mijn moeder die niet werkte, heeft mij dus zo lang mogelijk thuis gehouden. Soms buiten op de koer van de burens moegen spelen of met de ouders naar zee gaan, was een welgekomen afwisseling.

In september 1937 trok ik naar het 'Maison Saint Pierre' op de Albertlaan bij de 'Dames de l'Instruction Chrétienne'. Bestaat nu als Sint-Pietersinstituut. Die school stond wel bekend als 'elitair' (er was schoolgeld te betalen) en de lessen werden er in het Frans en Nederlands gegeven. Dames en zusters (allen religieuzen) gaven er les. Dames waren van een hogere categorie dan de zusters. Er gaven ook lekenjuffrouwen les. Als die huwden, mochten ze niet verder in dienst blijven. Zij waren ook in de minderheid. Het onderwijs was heel degelijk en in de twee lagere afdelingen was het gemengd. De 'kleine' jongens mochten naar de meisjesschool. In de kapel van de school heb ik mijn eerste communie gedaan.

Elke morgen trok ik met mijn 'ransel' op de rug langs de Smidsestraat naar school, nagezwaaid door mijn moeder, tot aan de Sint-Pauluskerk, waar ik uit het zicht verdween. In de klas leerden we lezen, schrijven en rekenen. Wij kregen ook les kalligrafie of schoonschrift. Dat zou heden ook voor velen heel nuttig zijn.

Het leven tussen de twee wereldoorlogen was heel anders dan nu. Het huis waar ik woonde, werd in 1920 gekocht door de broer van mijn grootmoeder,

oom Emile. Er waren vier slaapkamers, keuken, salon, kelder en zolder. Er was geen centrale verwarming. Alhoewel elke kamer voorzien was van een schouw, brandde enkel in de keuken een kachel. Er was ook een gasvuur waarop het eten werd klaargemaakt. In het salon stond een kachel (continu), maar die werd slechts bij bijzondere gelegenheid aangestoken.

In de keuken stonden twee pompen: een met regenwater en een ander met drinkbaar putwater. Van dit water werd heel lekkere koffie gemaakt. Tot rond 1938 beschikten we niet over kraantjeswater en nog lang daarna was er slechts een kraan met stadswater in het huis: in de keuken. Wel was er elektriciteit in het hele huis. Ik weet dat in 1938 overgeschakeld werd van gelijkstroom op wisselstroom. In de keuken hing nog een gaslamp, want mijn grootmoeder meende: die moeten we laten hangen, want men weet maar nooit als de elektriciteit zou uitvallen.

De wc was op de koer en die had al vroeg een 'chasse' (waterspoeling). Er stond ook een kolenkot op die koer, want elk huishouden verwarmde met kolen. Die werden geleverd door de kolenhandelaar die de zware zakken op een kar getrokken door twee paarden vervoerde.

De dagen sleten langzaam in die tijd. Enkel een radio kon voor wat afwisseling zorgen, maar die was van mijn vader dus: afblijven. Terug van school werd er gewacht tot het donker was om het licht aan te steken. Ondertussen keken wij door het raam. Mijn grootmoeder en oom zaten ook voor het venster en telkens er iemand voorbij kwam volgde enig commentaar: immers iedereen kende iedereen in de straat. En dan kwam de lantaarnaansteker voorbij, met een korte ladder op zijn schouders en weldra verspreide zich een witgeel licht doorheen de straat. Later kwam er een uurwerkmechanisme het werk van de lantaarnaansteker overnemen. In de keuken stond de moor op de stoof lichtjes te sissen en de halfopen scheel van het vuur deed grillige rode tekeningen op het plafond bewegen.

Aan de kant van de Kortrijksesteenweg liep de Smidsestraat tamelijk steil omhoog. Die weg was voor paard en kar toch gemakkelijker dan de scherpe helling van de Elisabethlaan. De ervaren voerders kenden dit laatste bergopje en begonnen een eind ervoor hun paarden aan te zetten tot een drafje, waardoor de hindernis gemakkelijk kon overwonnen worden met een prachtig vertoon van echte paardenkracht. Maar o wee als de kar bleef steken! Dan moest er achteruit gereden worden, wat moeilijk is voor paarden, en dan opnieuw vooruit, met geknars van karrenhout, gevloek van de voerders en gekletter van de wielen. Het was of de paarden met alle gespannen spieren terug ten aanval trokken! Meestal mocht het paard daarna triomfantelijk met zijn hoofd slaan, want men was er over... tot de volgende keer!

Onze ouders hadden het, in de tussen oorlogsjaren zeker niet gemakkelijk.

Twee factoren hebben een grote invloed gehad op de mensen van toen. Enerzijds was er de financiële crash van 1929 en anderzijds de opkomst van de nazibeweging in Duitsland.

De beurscrash had repercussies over de ganse wereld. In West-Europa deden de gevolgen zich vooral in 1930 voelen: hoge werkloosheid, sociale onrust. Aangezien mijn vader toen stadsambtenaar was, had hij geen nadelige gevolgen te ondergaan (vast benoemd). De andere broodwinnaar in de familie was 'Onkel ' Emile. Die werkte bij Rysenaer in de Burgstraat: verhuur en plaatsen van ceremoniemateriaal. Hij was 'arbeider - tapessier' en vermits er weinig concurrentie was in die sector in Gent - Nicaise was de enige andere belangrijke firma - had die werk in overvloed.

Het andere markante feit was de opkomst van het nazisme. Zeker was dit het gevolg van het te streng behandelen in het Verdrag van Versailles van Duitsland, de grote verliezer van de oorlog. De overgrote meerderheid van de mensen in België stonden afkerig van Hitler en zijn bende. Men besepte goed dat die strekking komaf zou maken van de persoonlijke vrijheden en dat de joden het slachtoffer zouden worden van die politiek. Het stond uitgebreid te lezen in 'Mijn Kamp', geschreven door Hitler.

Maar... de Duitse propaganda deed voortreffelijk haar werk. Bovendien zag men dat Duitsland goed uit de economische crisis geraakte en daarvan maakte de propagande gretig gebruik. Ik herinner mij gesprekken tussen mijn vader en oom Adrien, de man van de zuster van mijn moeder. Zij vreesden de opkomst van de nazibeweging en beseften wel dat Adolf een oorlogseconomie voerde, maar ook zij gaven toe dat de Duitsers weer geloof in eigen kunnen hadden gevonden. Dat ondervonden we op een treinstap naar Maastricht. Rond die jaren was daguitstappen met de radiotrein een grote nieuwigheid. Muziek werd over luidsprekers in alle wagons verspreid. Van op een heuvel in de nabijheid van die stad konden wij de omgeving van Aken zien. Eenieder keek met een zekere afgunst naar de volop rokende schoorstenen van op volle toeren draaiende fabrieken. Sommigen zagen dit met leedwezen of met schrik, anderen waren reeds gewonnen voor die strekking en spraken van de schitterende verwezenlijkingen van Hitler en vonden dat men bij ons ook de 'Nieuwe Orde' moesten invoeren!

Verder was er de joodse kwestie. Men moet zich verplaatsen in de geest van de tijd. Er was natuurlijk het boek 'Mijn Kamp' van Hitler geweest en ook hier was de propaganda doortastend. De Joden werden stereotiep voorgesteld met een dikke sigaar in de mond en in ceremoniekostuum en zittend op zakken geld. Ook de kerk herhaalde dat het de joden waren die Christus ter dood veroordeeld hadden, 'Zijn bloed kome neer op ons en onze kinderen'. Ook daardoor vond een groot deel van de mensen 'de joden' weinig sympathiek.

Misschien was dat ook een gevolg van de WO I, waarvan het grote kapitaal zeker niet armer geworden was. Men zei dat ze wapens verkocht hadden aan iedereen en dat ze de echte bazen waren, zeker in de VS, maar ook in Frankrijk.

Maar dat was gericht tegen 'de joden' in het algemeen, in geen geval tegen de mensen, die onder ons woonden - toevallig joden - en die vrienden waren en mensen zoals alle anderen. Niemand had die naar concentratiekampen willen sturen, laat staan uitmoorden. Dat zou trouwens later bewezen worden door hen die vervolgden onderdak bezorgden!

Laat ons ook niet vergeten dat de meeste mensen van toen de Grote Oorlog van 14-18 hadden beleefd. In ieder huishouden was er minstens iemand die deze ellende rechtstreeks had ondergaan. Mijn vader was negen jaar toen de oorlog begon en zijn vader had in de loopgrachten gevochten. Ofwel had men de bezetting van ons land meegemaakt: terreur, hongersnood, miserie. Gent was 'Etappe Gebied' en voor de minste verplaatsing moest men een 'Ausweis' hebben. Toen kreeg de bevolking voedselhulp van de Amerikanen. Vandaar de winkel 'Het Amerikaans Huis' in de Plateastraat die nog lang na de Tweede Wereldoorlog bestaan heeft.

Nu stonden de mensen weer voor een conflict en de schrik zat er diep in. Men wou niet gaan sterven voor het vaderland dat niets zou oplossen. Het was immers duidelijk dat de vorige oorlog ook niets had geregeld.

Strijdlust zat er zeker niet in, mede door de Duitse propaganda, maar ook door inlandse bewegingen, zoals het 'Gebroken Geweer' dat de mensen aanzette niet in te gaan op oproepingen van het leger. In de dertiger jaren woonde ik een luchtmeeting bij in Melsbroek. Wij waren daarheen gereden in de Renault van mijn oom Adrien, een wagen met negen plaatsen. Achter de voorzetels waren er 'strapontins' of plooizeteltjes. Er waren demonstraties door de luchtmacht van verschillende landen. Duitsland stuurde een eskader bommenwerpers, vermoedelijk Junkers 88. De omroeper melde dat die bestuurd werden door vrouwelijke piloten. Ja, zei Adrien, binnen een paar jaar komen die hun bommen op ons hoofd werpen, zoals in Spanje. Als kleine jongen vond ik die airshow fantastisch. Op een zeker ogenblik zei ik 'er is nog geen vliegtuig neergestort he!' Een beetje later had een demonstratie plaats van tweedekker-vliegtuigen en na een ingewikkeld manoeuvre is er toch een neergestort.

Ik kende slechts twee mensen die toen een auto bezaten: mijn oom Adrien, die een Renault Viva Stella bezat (gekocht in 1938 in Brussel voor 35000 frank); de andere was een Chevrolet 1935 van een ondernemer in de Baliestraat. Die wagen zou nog blijven rijden tot jaren na de oorlog. Telkens als oom Adrien ons uitgenodigd had om even een ritje te maken was het feest en stond ik al een uur op voorhand klaar om te vertrekken. Dit gebeurde enkel op zondag

natuurlijk, want er was nog de zesdaagse werkweek. Enige tijd later is men dan ook nog de zaterdagmiddag gestopt met werken. Dit noemde men de 'Engelse Week'. Op school was er op donderdagmiddag vrijaf, maar was er ook school de zaterdagmorgen. Dikwijls ging de tocht naar de omgeving van Brussel of bij kennissen die een huisje huurden 'op den buiten' Zo ging het soms naar Heusden langs de Schelde met prachtige hoge bomen die bij winterig weer een spookachtig verhaal ruisten.

Ook mijn ouders hadden een 'buitenverblijf' in de Bergstraat in Merelbeke. Daar stond een klein houten chalet, met wat stoelen en een klein gasvuur om koffie te kunnen schenken. Als stadsjongen kon ik mij daar uitleven: in bomen klimmen, in grachten dammetjes maken. Om er heen te gaan stapten wij eerst te voet naar het station, daar tram 9 op tot over de Sint- Lievensbrug en dan tram ' M ' tot aan de halte 'Flora' aan de Bergstraat. Later deed ik de afstand met de fiets langs de mooie middenbermen van de lanen van de Charles de Kerchovelaan, Citadellaan en de Sint-Lievenslaan, allen met prachtige bomenrijen in het midden.

Eenmaal ben ik ook in de 'cabane' (hut) blijven slapen, maar nooit meer: het was bar koud en in de morgen werd ik wakker door verdachte geluiden aan het huis. Het bleken slechts mussen te zijn die op het dak hun ochtendwandeling deden.

De oorlog

Praktisch iedereen was er van overtuigd dat we op een oorlog afstevenden. De hoop was dat het toch niet zou gebeuren, maar de schrik zat er diep in vanwege de vorige oorlog. Iedereen beseftte dat het erger zou worden dan de vorige maal, vooral voor de burgerbevolking. De hopeloze pogingen van de westerse politiekers om toch maar, mits steeds weerkerend toegevingen aan Adolf, de actie van de anti-oorlog bewegingen (al dan niet gesteund door de Duitse propaganda), de acties van het Vlaams Nationaal Verbond (VNV) en van de Verdinaso beweging, die in Duitsland een bondgenoot zagen tot emancipatie van het Vlaamse volk, en in mindere mate ook het succes van Mussolini in Italië, hadden voor gevolg dat niemand bereid was voor 'God en Vaderland' te sterven.

Als kleine jongens zagen we de zaken toch anders. Er werd er veel over gesproken, zonder te beseffen waar het echt om ging. Zo was zo het sleutelwoord 'D.C.A.', wat staat voor Défence Contre Avions of luchtafweer. Die zou de vijandelijke vliegtuigen tegenhouden, maar bleek natuurlijk alles behalve doeltreffend en weinig uitgebreid. Eens zei ik tegen een paar schoolkameraden: 'Ja maar nu is het Belgisch leger paraat. In 14-18 was het dat niet

en nu zullen onze soldaten standhouden. Is het niet papa?', want die stond er bij en hij gaf mij met een triestige blik gelijk..

De 'bevoegde instanties' deden wat zij konden, Er werd een 'burgerbescherming' in het leven geroepen. Overal in de stad werden schuilkelders gebouwd, onder meer aan de Kortrijksepoort, op het Sint-Baafsplein, aan de Bijloke. Elke burger kreeg een gasmasker toegewezen. Ook werden de kelders van de huizen gekeurd om na te gaan of zij konden dienen als schuilkelder en hoeveel mensen er zouden kunnen schuilen. Bij ons was het zo dat we nooit in de kelder zijn gaan schuilen omdat die veel te diep was en dat we er nooit levend zouden kunnen uitkomen bij een inslag! Als bijkomende maatregel werden alle vensters met papieren 'bandekes' beplakt, dit om te verhinderen dat glaszerven overal in de ronde vlogen. Op elk hoog gebouw in de stad werden 'sirenes' geplaatst. Die zouden helaas maar al te dikwijls moeten loeien. Nu nog heb ik een hekel aan dat geluid.

Ik ging toen naar school in het Sint-Barbaracollege in de Savaanstraat en op een dag, begin 1940, kregen we plots, zonder verwittiging, turnles van een militair, allen samen op de binnenkoer. Een van de oefeningen was de ganzenpas! Toen we 's anderendaags, op de speelplaats aankwamen, stond die vol met legervrachtwagens! Onze leraars waren gemobiliseerd en wij werden naar huis gestuurd. Het begon ernstig te worden! Niets zou nog worden zoals het was.

Toen kwam 10 mei 1940. Om de bevolking schrik aan te jagen werd het Sint-Pietersstation gebombardeerd. Ik was alleen thuis met mijn moeder en gehuld in een deken bracht zij mij naar de kelder! Het maakte enorm lawaai alsof alle bommen op het huis vielen. Moeder had heel veel schrik, maar ik was niet erg onder de indruk. Hoe het kwam weet ik niet, en dat zou trouwens rap veranderen! Wat wel een blijvende indruk op mij maakte, was de massa zwijgende mensen die van het station door onze straat trok, kort na dit bombardement. Ik herinner mij nog dat ik daarna in de straat geweerd- of machinegeweerschoten hoorde, terwijl er niets anders te merken was. In alle stilte, met een hard gelaat, sommige met een paar pakken op de rug, trokken die mensen op naar het centrum. Ik heb me toen afgevraagd waar ze heen trokken. Zijn die ooit terug gekomen?

Mijn vader moest als stadsbeambte zijn regiment vervoegen - te velde - waar dat ook was. Hij wou dat we ons ook 'in veiligheid' zouden stellen. Daarom trok de familie naar de Mageleinstraat. Daar woonde de vriendin van mijn tante op een appartement boven wat toen de boekhandel Dubrulle was. Onder het gebouw waren (zijn) de resten van het klooster van de 'Spieneskens' nonnen (Spinessen of zusters Jozefienen), zoals zij in Gent gekend waren. De kelder bestond uit een grote ruimte met zware gewelven, zeker bommenbestand.

Ik verbleef dus in de Mageleinstraat, maar dat was geen goede keus want vlak daarachter stond de strategisch belangrijke telefooncentrale van Gent in de huidige Sint-Niklaasstraat, en die werd rond die tijd in de lucht geblazen! Een geweldige klap maar gelukkig zonder schade aan het huis.

In Gent waren ook Franse soldaten aanwezig. Ik herinner mij de blauwe uniformen. Op een dag was er een grote commotie in de straat: een man liep weg gevolgd door verschillende mensen die 'espion' riepen, 'arrêtez-le'. De man zelf wees steeds in de lucht waardoor een paar mensen toch afgeleid waren. 'Espionitis' was toen wel een veel voorkomend gevoel. Er liep ook een verhaal dat de 'vijfde colonne' geheime informatie op de achterkant van kleine reclamepanelen van Chicorei Pacha hadden getekend. Dus werden die blikken panelen overal van de muur gerukt! Daar was natuurlijk niets van waar. Mensen die een overwinning van de nazi's wensten en alles deden om die te helpen, werden beschouwd als behorend tot die 'vijfde colonne'. Velen werden ook verkeerdelijk beschuldigd van collaboratie.

Kort daarna kwam mijn vader terug van zijn fietstocht op zoek naar zijn regiment. Hij was tot in Abbeville geraakt, maar daar stonden de Duitsers al. Dus is hij maar naar huis weergekeerd. Veel heeft hij nooit over die tocht verteld, enkel dat hij eens in een schuur geslapen had waar een koe zijn handdoek opgegeten had. Onderweg had hij veel ellende gezien. Zo bijvoorbeeld een vrouw die een kinderwagen voortduwde waarin een dood kind lag. Later heeft hij er nooit meer iets over willen vertellen.

Plots waren de uniformen van de soldaten Feldgrau geworden in plaats van kaki. Er liepen nog een paar Belgische soldaten rond en ik moet zeggen dat onze troepen er toch maar povertjes uit zagen in vergelijking met de Duitsers. Ook indrukwekkend waren de troepentransporten - met een soort tank op rupswielen - die uren lang over de steenweg trokken.

Als kleine jongen was ik van dit machtsvertoon diep onder de indruk. De soldaten gedroegen zich ook correct en gedurende de ganse oorlog zagen we er toch maar weinig. Als zij op straat kwamen, gingen zij meestal met z'n tweeën en gewapend met enkel een bajonet aan de gordel; de officieren met een pistool. Na de overgave van ons leger ging ik in de stad wandelen en aan het commissariaat naast het stadhuis zag ik een overgrote hoop legermateriaal liggen: geweren, helmen, gasmaskers etc.

Veel Belgische soldaten liepen nog wat doelloos in de stad rond: symbool van een verslagen leger. Wat verder in onze straat woonde een gekend Gents figuur bijgenaamd 'Muurke', haar echte naam wist niemand, maar zij had een donker gerimpeld gezicht en zag er uit als of zij dat nooit gewassen had. In de oorlog 14-18 moet zij een beroemdheid geweest zijn, als een soort 'Madelon' die met koffie en koekjes onze soldaten verzorgde. Nu in 1940 wou zij dezelf-

de rol opnemen en zij had voor haar huis een tafel gezet met... koffie en koekjes. Ik kreeg de opdracht voorbij komende soldaten naar haar tafel te leiden. Een groot succes is het niet geweest.

Er waren wel veel Duitsers aan het Sint-Pietersstation. Die verzorgden de dienst van het Bahnhof (station) en het waren meestal oudere mannen die de oorlog ook niet zo genegen waren. Een ervan was verplicht gehuisvest naast onze deur en die heeft wel bekend dat hij liever thuis zou gebleven zijn. Een eenvoudige man die zijn job deed en niets meer.

Toch een eigenaardig verhaal: In het begin van de bezetting, mogelijks rond de tijd van de slag om Engeland, hoorden wij, als de wind goed zat, elke nacht treinen het station doorstomen, met als toemaatje een sinister gefluit. Onze Bahnhofman, hierover ondervraagd, wist ons te vertellen dat het om hospitaaltreinen ging, volgeladen met gekwetsten en vooral verbrande soldaten. Later hebben wij vernomen dat de Engelse kust beschermd werd met vuur. Was er een invasiepoging geweest, die slecht afgelopen was? Ik heb veel opzoekingen gedaan, maar nergens ook maar iets gevonden over landingspogingen! Wat ik wel weet is dat een tijd lang op de Leie, voor Sneppebrug veel aken lagen waarvan de voorboeg afgezaagd was, dus in feite landingsvaartuigen. Later zijn die in alle stilte verdwenen!

Ook de Sint-Pieters- en Leopoldkazernen werden door de Duitsers gebruikt, evenals het vliegplein in Sint-Denijs-Westrem, later de plaats van Flanders Expo. Het meest gevreesde van de bezetting was de Kommandantur op de Kouter in een nu afgebroken gebouw. Daar hing het hakenkruisvaandel steeds aan de gevel en als men daar binnenkwam, was men er niet zeker van vrij terug buiten te kunnen komen. Ook de Feldpolizei joeg schrik aan. Zij wandelden steeds per twee, gekleed in lederen jassen met een groot plakkaat op de borst en nooit met een glimlach op hun gezicht.

Elke zondagmorgen gaf een Duitse muziekkapel een concert op de Kouter. Dat werd wel geapprecieerd!

Het is moeilijk te geloven, maar het leven hernam weer zijn gewone gang. De winkels gingen open, de school herbegon, de trams reden weer en de cinema's toonden hoofdzakelijk Duitse films. Mede daardoor begonnen wij een betere kennis te verwerven van het Duits. De cafés gingen terug open, en het was de gewoonte in Gent dat een niet werkend publiek, 's namiddags een koffie ging drinken in de salons van 'Fritz' in de Veldstraat, nu de Fnac. Als Duitse soldaten binnen kwamen - meestal waren dat geen officieren - deden ze de Hitler groet, namen hun muts af en gingen zitten.

Voor het begin van de oorlog was het de gewoonte dat jongeren (18-20 jaar) zich op zondag verzamelden aan de hoek van de Veld- en Zonnestraat. Een geliefde uitdrukking was: 'Je m'en fous comme de l'an 40': het jaar 40 mag

mij gestolen worden.

Al waren het allemaal Gentenaars, de voertaal onder het 'betere volk' was het Frans, zeker op straat. Men wou toch zeker maar niet vereenzelvigd worden met 'het werkvolk', dat toen enkel Gents sprak. Het was meer een uitdrukking van een sociaal-economisch klasseverschil dan van wat anders. Dat Frans is geleidelijk verdwenen toen iedereen Nederlands ging spreken. Thuis of in vriendenkring werd doorgaans ook Gents gesproken.

Deze 'vergadering' in de Veldstraat is niet blijven duren, want er zijn een paar razzia's gebeurd en er werden een paar jongens opgepakt. Nog een bekende instelling was de café Oudenaarde, op de hoek van de Kortrijksesteenweg en de Baliestraat. Daar ging men in de zomer op het terras onder de bomen een Rodenbach drinken.

Ook de school hernam: vier maal per dag dezelfde weg langs de Kortrijksestraat en de Nederkouter naar de Savaanstraat, want we trokken naar huis om te middagmalen. Alles samen per dag toch een tiental kilometer!

Tot dan had ik mij van de oorlog weinig aangetrokken. Ik aanvaardde de situatie en dat was alles. Tot op een dag ik van school terugkeerde met twee klasgenoten die een zwart fluweel geribd kostuum droegen, wat min of meer een uniform was van de Verdinaso's of andere VNV'ers. Wij kwamen voorbij de propagandawinkel op de Kortijksepoortstraat. De eigenaar stond aan zijn voordeur en riep ons binnen. Ik volgde de twee anderen en dan heeft die man een echte preek afgestoken over de voordelen van de nieuwe orde. Met een pak folders onder de arm werden wij naar huis gestuurd. Mijn klasgenoten vonden dat de man gelijk had, maar eenmaal thuis ben ik in een Gentse 'colère' geschoten, heb de papieren op de grond gesmeten en met de voeten vertrappeld. De propagandist was te ver gegaan, want ik werd plots antinazi. Ik had beter die folders bewaard, het zou een interessant tijdsdocument geweest zijn.

Ook de trams reden weer. Een rit moet zowat 1 frank gekost hebben en er bestond, toch voor de oorlog, een eerste en een tweede klas. De trams waren steeds goed bezet, want benzine kon niemand verkrijgen, op een paar uitzonderingen na. Ook zag men auto's die aangedreven werden door een achter op de koffer geplaatste kachel, gestookt met cokes. Ofwel waren cilinders op het dak vastgemaakt waarin gas onder druk gebruikt werd als voortstuwing. In feite een LPG avant la lettre.

De vele pro-Duitse Vlaamse bewegingen vierden nu hoogtij. Zij zouden weldra door de bevolking 'de zwarten' of de 'zwartzakken' genoemd worden. De trams hadden toen een bestuurder en een 'receveur' of ontvanger. Op een dag zag ik deze laatste rondkomen om de centjes en als bewijs kreeg men een biljetje. Op het platform stond een melkmuil met zwarte vloeren broek en groen

hemd met gele das. Toen de ontvanger naar hem keek zei die kleine: 'Verdinaso'. De tramman aarzelde even en ging terug naar binnen met een uitdrukking van 'ik wil liefst geen last'.

Een koppel trammannen was door gans Gent bekend. De bestuurder was supporter van AA Gent (toen nog de 'Gantoise') en de ontvanger was voor Racing Gent. Aan hun uitdrukking en manieren kon men zien wie er gewonnen of verloren had!

Bij de bevolking bestond er zeker in het begin een gelatenheid over de afloop van de oorlog. Maar geleidelijk, heel langzaam, kwam daar verandering in. Eerst was daar de 'Battle of Britain' die een duidelijke mislukking was voor de Luftwaffe. Verschillende Belgen en mannen van vele andere nationaliteiten hebben bij de R.A.F (Royal Air Force) dienst genomen, maar in Engelse documentaires wordt daar weinig over gezegd. De Engelse RAF piloten waren zeker aan het einde van hun Latijn en, omdat hij geen keus meer had, heeft Churchill de niet-Engelsen ook laten opstijgen. Als ik het goed voor heb waren het Polen die de doorslag gaven.

Grote vreugde als mijn peter uit gevangenschap terugkeerde. Hij was beroeps-militair. Helaas had hij een verklaring moeten tekenen dat hij geen anti-Duitse daden zou stellen. Hij had vrouw en twee kinderen en zijn keus was zeker verantwoord, maar dat is hem na de oorlog kwalijk genomen zodat hij niet meer bevorderd werd. Ik heb nochtans nooit een rechtvaardiger mens gekend!

Stilaan verslechterde de toestand. Eerst was voedsel nog gemakkelijk te bekomen, maar elk jaar ging het achteruit. Toch nog een paar lichtpunten: In de 'Franse Theater' (de Gentse opera) traden op zondagochtend bekende dikwijls filharmonische orkesten op. Mijn vader nam mij mee en daar heb ik ook klassieke muziek leren op prijs te stellen.

In augustus 1941 vernamen wij de aanval van Duitsland tegen de Russen. De reactie was dat de Russische pletwals rap korte metten met de Duitsers zou maken. Het gebeurde niet zoals verwacht en de vooruitzichten werden nog wat donkerder. Daarna, in december 1941, kregen wij eindelijk, dank zei de Japanners, de Amerikanen ook aan onze kant. De reactie was voorzichtiger: Ja, de USA waren niet te kloppen, maar het zal een hele tijd duren eer zij een groot genoeg leger zullen hebben om in de weegschaal door te wegen.

Voedsel

Dat was zeker de grootste bekommernis van de huismoeders (voor eenieder waren dat de bombardementen). Het voedsel was natuurlijk op de bon en de hoeveelheden die men kon bekomen waren beperkt. De rantsoenering werd ingevoerd zoals in de Eerste WO. Elk product had zijn zegelboekje en elk

gezinslid had ook zijn boekje, zo voor vlees, boter, eieren etc... De hoeveelheid was bepaald per gewicht en per frequentie.

Hoe verder in de oorlog, hoe meer de hoeveelheid die men kreeg verminderde. Weinig producten waren nog in vrije verkoop. Dat was wel het geval voor vis. Op de Kortrijksesteenweg, in het 'dieperikske', zo genoemd omdat de winkel iets lager lag dan het niveau van de straat, moest ik dikwijls in de rij staan tot wanneer mijn moeder mij kwam aflossen.

Meestal was er 'levaart' een soort goedkope haring, die wij dan op een bruin papier op de kachel legden om klaar te maken. Heel vet maar niet heel lekker. Ook pekelharing was beschikbaar. Die werd bewaard in een grote ton vol met een bruin sap dat pekel was: heel zout en bijna niet te eten.

De kinderen kregen nog levertraan, in feite een vetsap gemaakt van kabeljauw. Op de hoek van de Oostakkerstraat, nu Engelbert Van Arenbergstraat en de Antwerpsesteenweg in Sint-Amansberg zag men op de gevel van een apotheek een mooie publiciteit in keramiektegels met daarop een visser die een reuze kabeljauw op zijn rug droeg: de merknaam was 'Emulsion Scott'. De smaak was afschuwelijk, maar het spul zat hoogst waarschijnlijk vol met Omega 3. Als we er in slaagden dat in te slikken kregen we als beloning een klontje suiker.

Groenten zoals wortels of aardappelen bleven ook lang ruim voorradig, maar na een tijd werd elke beschikbare open ruimte in de stad omgevormd tot aardappelveld ook in de parken. Als afwisseling op het menu werd bv. worteltaart gebakken. Iets wat toch niet al te slecht smaakte. Ook minder bekende groenten kwamen terug boven: koolraap en de Canadese aardpeer toen beter gekend onder de Franse naam rutabaga en topinamboer. In het begin moest elke stadsbewoner een landbouwonderneming uitkiezen die ons dan aardappelen zou bezorgen. Voor zover ik weet, is er niets van in huis gekomen.

In die periode verbleef ik korte tijd in Kalken bij Wetteren bij de familie van een vriend van mijn vader. Daar was de oorlog ver weg, het eten smaakte er lekker en het was zalig bij warm weer een dutje te doen op de hooizolder.

De Vlamingen zijn 'plantrekkers' en al die rantsoeneringsmaatregelen gaven aanleiding tot een parallelle handel, ook 'zwarte markt' genoemd. Men moest dus voedsel gaan zoeken waar het te vinden was: op den buiten!. Met veel meer moed dan ik mij bij haar kon inbeelden, trok mijn moeder er op uit met de tram van de buurtspoorwegen naar Nevele en van daar met een stoomtreintje naar Ruiselede. Het was dus een treintje dat de groene wagons verder trok. In elk van de wagens stond een kachelkje dat in de winter wat warmte verspreide. Moeder had haar draai gevonden en kwam voornamelijk bij twee boeren terecht. Eén ervan heette Achilles. Die had de reputatie rijk te zijn want hij was voor de oorlog op reis geweest in Amerika.

Vooral eieren en boter werden meegebracht, soms ook wat graan en af en toe een kip of spek. Daar er nog maar heel weinig ijskasten waren, werd het vlees bewaard in een kuip met zoutwater gevuld. Zo kon men zien 'wat voor vlees men in de kuip had'. Na een tijdje bracht mijn moeder grotere hoeveelheden mee en die werden dan aan kennissen in de stad verder verkocht. Reeds bij de boer lagen de prijzen hoog en dit werd nog met winst verder verkocht. Als ik mij goed herinner vroeg men voor een kilo boter 300 frank. Dit waren woe-kerprijzen en het was zeker strafbaar. Af en toe was er controle. De contro-leurs hadden een bureau in Nevele en als de deur van het lokaal openstond, vreesde men het ergste. Werd men met 'zwarte' goederen gevat, dan werd alles afgenomen. Ik denk toch dat dit oogluikend werd toegestaan, want veel controle gebeurde er niet. Het gevolg was natuurlijk dat de boeren schatrijk werden en hun geld in allerlei zaken investeerden. Zo werd beweerd dat er bij velen twee piano's in huis stonden. Was het waar? Het is steeds zo dat de oor-log voor sommige een flinke opbrengst betekende.

Op vraag van mijn moeder ben ik haar een paar malen achterna gegaan. Op een keer, toen we in Nevele zojuist vertrokken waren naar Ruiselede, stopte de tram en moest iedereen afstappen: alarm! Engelse vliegtuigen cir-kelden rond. Iedereen het veld in. Sommige mensen waren echt in paniek en gingen slechts na een hele tijd bevend terug aan boord van de tram. Ook ben ik eens te laat in Nevele aangeko-men en was de tram voor Ruiselede reeds vetrokken. Om toch bij mijn moeder te geraken ben ik dan maar tot daar gelopen. Gelukkig hadden in die tijd de meeste trams hun eigen bedding, kon ik dus niet verdwa-len en ben ik net op tijd bij mama aangekomen om met de

tram terug naar Nevele te stomen. Hoe verder de oorlogsjaren verstreken, hoe moeilijker de voedselsituatie werd.

In Mei 42 deed ik mijn plechtige communie. Het was toen de gewoonte een

‘Oxford’ kostuum’ te dragen en op bezoek te gaan bij de familie. Ik werd rondgereden met mijn ouders in een echte gesloten koets door een paard getrokken! Ook een feestmaaltijd hoorde er bij. Ik weet niet hoe zij het klaargespeeld hebben, maar op het menu stond: tomatensoep, rundstong, kalfsgebraad met asperges, kip, taart, ananas ijs, koffie en wijnen. Het moet een flinke duit gekost hebben Koffie was er heel weinig te vinden en meestal werd gerst geroosterd. Met een flinke hoeveelheid cichorei erbij was dat toch drinkbaar.

Op het einde was het slechtste voedsel toch wel het brood. Donker bruin en niet te snijden. Het bleef gewoon aan het broodmes plakken.

Ook brandstof werd minder en minder beschikbaar en de kolen waren van slechte kwaliteit, meer stof of stenen dan kolen. Om het geheel toch bijeen te houden werd er wat water aan het stof gemengd. In de winter werd er koude geleden en ‘s avonds zaten we allen rond de ‘stoof’. Ik mocht mijn voeten in de oven steken, zo ging het toch iets beter. Een gevolg van de slechte voedselsituatie was ook het gebrek aan vitamine C waardoor veel jongeren ‘wintervoeten’ kregen. Dat gaf een bijna ondraaglijke jeuk. Om daar iets aan te doen liet men bruin inpakpapier smeulen en werden de voeten boven de rook gehouden! Veel resultaat gaf dit niet! Om het in bed minder koud te hebben (er was geen verwarming op de kamer) legde men tussen de dekens gewoon gazettenpapier, wat wel de lichaamswarmte in bed hield.

Ook stak er minder en minder druk op het gas. Soms werd dan een omgekeerde bloempot boven de kleine vlam gezet om aldus wat meer warmte te bekomen. ‘s Avonds zat iedereen in de keuken. Mijn oom legde ‘réussites’, mijn grootmoeder herstelde kousen of een ander kledingstuk, mijn moeder breide en mijn vader las allerlei boeken. Ook trachtte hij de ‘Engelse Post ‘ te beluisteren om de laatste oorlogsberichten op te vangen. De uitzendingen werden door de Duitsers erg verstoord wat het beluisteren zeer moeilijk maakte en bovendien was het strafbaar. Ik deed mijn huiswerk of las boeken. Ofwel waren dat stripverhalen daterend van voor de oorlog, of de avonturen van Winnetoe van Karl May. Zo een boek koste 14 fr. Ik heb bijna al zijn werken verslonden’! Het was immers de droom van elke jongen naar Amerika te gaan en zo aan de oorlog te ontsnappen. In feite een vorm van mentale weerstand!

Bombardementen

Ging het gewone leven zo goed mogelijk zijn gewone gang, het ergste waren toch de overvliegende eskaders. Een luchtaanval kon elke dag komen als een dief in de nacht. Dat bleef hameren in uw onderbewustzijn en bezorgde grote onzekerheid voor de dag van morgen. Gent was zo waarschijnlijk de plaats

waar de vliegtuigen komende van Engeland koers zetten naar het oosten. Dat gebeurde vooral 's nachts. Dikwijls weerklonken de sirenes en dan ging mijn vader voor het venster staan op de derde verdieping. Zo konden wij verder in bed blijven, van slapen was er geen sprake! Gevaar was er als er lichtfuses uitgeworpen werden, want daarmee werden dikwijls door scoutvliegtuigen de te bombardeerde zone afgebakend. Eén keer kreeg ik het bevel naar beneden te komen! En ik denk dat ik toen het wereldrecord trappenlopen verbeterd heb. Wij waren ook verplicht de woning te verduisteren. Dat betekende dat er van zodra het donker werd, geen beetje licht naar buiten mocht schijnen. Voor alle vensters hingen dikke blauwe gordijnen en op de gang brandde een blauwe lamp. Toezicht hierop werd gehouden door de 'zwarte brigade': Vlamingen in uniform die met 'den Duits' meewerkten.

Schuilen in de kelder was niet mogelijk want die was te diep. We bleven dan juist voor de beneden verdieping met gewelfd plafond en onder een daar geschoven tafel. Ik beeldde mij in dat een bom de trappen afrolde en beneden juist op mijn hoogte ontplofte!

Driemaal is het rangeerstation van Merelbeke gebombardeerd geworden en alhoewel dit zeven kilometer van ons huis lag, voelden wij de grond daveren! Er vielen toen heel wat doden. De eerste keer werd vooral de huizenrij voor het station getroffen. Een ander bombardement in Merelbeke had als doel de spoorwegbrug over de Hundelgemsesteenweg. De brug bleef ongeschad, maar in de Florawijk stierven veel mensen, die wij persoonlijk gekend hadden.

Een 'heldendaad'

Laat in de avond of 's nachts marcheerden dikwijls pelotons door de Smidsestraat, al zingend van 'Wir marchieren gegen Engeland' of 'Hali, Hallo, Hallah'. Die kwamen terug van een of ander bewakingsopdracht en stapten op naar de kazernes.

Zo trok eens midden in de nacht een groepje Duitsers, jongens en meisjes, met veel lawaai terug van een feestje, vrolijk zingend door de straat, mogelijks lichtjes aangeschoten. Omdat zij mij wakker gemaakt hadden, ben ik uit mijn bed gestapt, heb mijn venster op een kier open gedaan en heel luid 'Ruhe' geroepen. Daarna vliegensvlug het raam weer toe gedaan en onder de vensterbank geknield. Stilte in de straat en onmiddellijk overal rond geschenen met zaklampen, ook op mijn venster. Ik was versteend van de schrik en verwachtte elk ogenblik dat een revolvershot mijn venster aan diggelen zou schieten. Na een korte tijd zijn ze dan verder getrokken... in stilte. Bibberend ben ik dan terug in mijn bed gekropen.

Dat was dus het leven tijdens de oorlog, moeilijk en steeds hing levensgevaar boven uw hoofd. Het heeft zeker de gedragwijze van de jeugd beïnvloed. Er was geen denken aan niet aan de ouders te gehoorzamen, want 'het was oorlog'. Niet klagen, want vandaag was mogelijks uw laatste dag. Niet opvallen, want dan trok men de aandacht van de bezetter en dat kon verkeerd eindigen voor u zelf en ook voor uw naast bestaanden.

Men moest zijn plan trekken en middelen vinden om te overleven, Ersatz was het woord! Sacharine in plaats van suiker. Gebrande gerst als koffie, cichorei er bij doen om er wat smaak aan te geven. Hoe weet ik niet, maar groene koffiebonen waren wel te bekomen, alhoewel zeer duur. Die werden dan thuis gebrand met een speciaal toestel en men moest zorgen dat de geur hiervan zich niet verspreidde!

Op school werden door 'Winterhulp' vitaminepreparaten uitgedeeld. Eten wat de pot schafte, hoe slecht het was en hoe weinig ook. Zelf een stukje grond bewerken om er groenten op te kweken. Ook in het Citadelpark! Op een dag werd er gebeld aan de deur en een man bood rauw vlees aan. Moeder kocht het maar het was werkelijk niet te eten! Wij vermoedden dat het hondenvlees moet geweest zijn!

Uw kleren binnenste buiten laten keren omdat de bovenkant versleten was. Schoenen gemaakt van textiel en met kunstlederen- of houten zolen. Dat werd allemaal aanvaard; het overlevingsinstinct nam de bovenhand.

De bevrijding

Stilaan groeide de hoop op betere tijden. Men was wel goed op de hoogte van het krijgsgesbeuren dank zij de 'Engelse Post'.

Ik was bij een schoolvriend toen het nieuws zich verspreidde dat de stad Tunis in de handen van de Geallieerden gekomen was. Blijdschap alom! Ook de weerstand (genoemd Witte Brigade) werd elke dag meer actief met als neven-effect het nemen van gijzelaars door de Duitsers. De weerstanders werden natuurlijk 'terroristen' genoemd. Dat is trouwens nog vandaag de naam van eenieder die vecht tegen de bezetter!

Ook de Duitse propaganda werd meer actief. De 5e van Beethoven werd door de Duitser gebruikt als 'het teken van de Duitse overwinning op alle fronten'. Vele affiches speelden in op de schrik, bv. voor de 'Bolsjewisten', die alle kerken gingen sluiten en ons allen zouden vermoorden: kom dus met ons vechten aan het Oostfront om de Europese cultuur te redden.

Een affiche stelde Uilenspiegel voor met de tekst 'De Asse van Claes klopt op mijn borst', kom bij de Waffen SS'.

Recht over ons huis was een reclamepaneel en daar hing zo'n affiche.

's Avonds trokken een buurvrouw, mijn moeder en ik met messen naar de affiche om die af te rukken. Verder dan een been zijn wij niet geraakt -goede lijm - Nog een heldendaad! Maar zelf daarop stonden er zware straffen!

D-day, 6 juni 1944, landing in Normandië. Het nieuws verspreidde zich heel snel en iedereen wist nu dat het laatste hoofdstuk begonnen was! Maar juist daarom werden mijn ouders ongerust want de onvoorzichtige jeugd leefde mee en anderzijds werd ik dertien jaar en de leeftijd voor opeisingen om naar Duitsland te gaan werken werden steeds lager gesteld.

Op landkaarten aan de muur geprikt werd het front aangeduid. In september was het zover, de Duitse troepen begonnen in te pakken en de collaborateurs ook. Er waren bij de bezetters ook gewone huisvaders die bij een of andere familie verplicht ingekwartierd waren en er in feite een tweede tehuis hadden gevonden. Soms brachten die ook wat eten mee voor de Belgen. Tenslotte vroegen ze niet beter om naar huis terug te mogen en ze verwensten Hitler - maar niet openlijk!

De strijd kwam dichterbij. In de verte weerklonk artillerie en dat gaf een eigenaardige echo zoals een orgel in de kerk. De weerstanders zijn hier en daar dan in de stad de strijd aangegaan met Duitse troepen. Maar ze waren te vroeg begonnen en werden vlug uiteen gedreven. In de straat zag ik drie Duitse soldaten voorbij trekken richting Sint-Pauluskerk met in hun hand elk die typische handgranaten. Na een tijdje werd alles heel stil in de buurt. We besloten dan heel stilletjes naar de voordeur te gaan en buiten te kijken. Heel voorzichtig staken wij ons hoofd naar buiten en zagen voor de Sint-Pauluskerk een Duitse soldaat staan. Die riep iets, maar verstaan deden wij niet, een tweede maal riep hij iets en daarna weerklonk een schot! De kogel sloeg in de muur juist boven het huisnummer. Die moet er nog steeds inzitten! Goed dat die man juist kon mikken van op 100 meter. We waren wel heel snel terug binnen en een hele tijd lang waagden we ons niet meer buiten.

Maar de spanning steeg en de verwachting werd steeds reëler. De relatieve kalmte was terug en men waagde zich terug op straat om de bevrijders te verwelkomen, hoewel samenscholingen verboden waren. Dan zagen wij boven op de Nassaustraat op de Leopoldaan een rij mannen voorbij stappen, half gebogen en in bruine uniformen! Engelsen? Iedereen loopt er naar toe al juichend maar plots klinkt een schot en een stuk van het balkon van het hoekhuis van de steenweg er af (nu niet meer te zien want achter panelen). Het waren dus geen Engelsen!

Ze zijn daar!

De volgende of de zelfde dag waren ze daar: Tommy's in een open rupsvoertuig en een Sherman tank! Wilde taferelen! Iedereen kwam de straat op de soldaten kregen bloemen, champagne, wijn, de lang bewaarde fles werd bovengehaald. Vlaggen aan elk huis. Na een hele tijd reden zij verder de stad in.

1944 Smidsestraat Onze Canadese vrienden

Voor mij was dat een echte bevrijding: gedaan met de vrees voor bombardementen of voor opeisingen. Spijtig genoeg heeft dit feest maar een dag geduurd, want onmiddellijk daarna waren daar de vliegende bommen en de mensen bleven weer binnen. Door op het plat dak van een huis te klimmen heb ik nog kunnen zien hoe een soort geleide bommen in de omgeving van de haven gedropt werd.

De oorlog was gedaan: een ervaring om nooit te vergeten en die in uw geheugen gebrand blijft. Toen was er geen psychologische bijstand. Ieder moest maar zelf zorgen dat hij dit trauma te boven kwam.

Trouwens in de achtergrond bleef de oorlogsmogelijkheid bestaan.

Immers op 300 km van ons stonden de Sovjet tanks klaar om aan te vallen om nog niets te zeggen over een mogelijke kernoorlog.

Dat voelde ik sterk aan. Het echte einde van de oorlog was voor mij de val van de Berlijnse muur!

Gwijde van Gent
mei 2012

VERGETEN GENTSE SCHRIJVERS: LODEWIJK DE VRIESE (GENT 1848 - GENT 1932)

Journalist, uitgever, romanschrijver

Lodewijk François De Vriese is geboren in 1848 in Nieuwland te Gent. Zijn vader Frans was medewerker aan de “Gentschen Mercurius”, een politiek neutraal informatieblad. Lodewijk woonde later in de Regnessestraat 3, Coupure 15 en Krijgslaan 96.

Lodewijk had zowel zijn lagere als lager middelbare school schitterend doorlopen en droomde ervan het atheneum en daarna de cursussen op de universiteit te volgen om advocaat te worden. Maar in september 1863 had zijn vader voor hem een plaats gevonden als klerk bij notaris Michiels. Hij logeerde toen bij een tante in de Stoppelbergstraat en betaalde haar met een deel van zijn loon. 's Avonds volgde hij de kosteloze leergangen in de Nijverheidsschool.

Alle week-ends bracht hij te Evergem door.

Ondertussen had hij enkele dichtstukken geschreven en ging hij aankloppen bij Frans Rens, toen alom bekend als helper van jonge schrijvers. Frans Rens verwees hem naar het werk van Heremans **Nederlandsche Metriek**.

Na enkele jaren kreeg hij een betrekking bij het provinviaal bestuur van Oost-Vlaanderen. In 1868 gaf hij een brochure uit waarin hij de priesterheerschap-pij aanviel... de bisschoppelijke overheid liet hem als godslasteraar doorgaan. In 1872 gaf hij - De Vriese was tweetalig-, samen met zijn bureelhoofd, Corijn en De Vriese, **Code électoral - texte officiel avec traduction flamande** (1872) uit. In 1874 zei hij de administratie vaarwel en begon hij zijn polemische en journalistieke aanleg in dienst te stellen van de liberale pers.

Tussen '74 en '84 gaf hij, vanuit zijn drukkerij in de Huurdochterstraat, de ene krant na de andere uit: De Meetjeslander, De Dulle Griet, La Constitution, Journal de Courtrai, l'Echo de Vilvoorde, Gazette van Ledeberg, Gentsche Voorgeborchten, Nieuws van Gent, De Vrije Burger van Oudenaarde, Chronique des spectacles et concerts, De Zondagspost - Courrier du Dimanche, l'Utilité Publique - Algemeen Nut, Tist van Aalst, Chronique Méloinoise, Journal de Florenville, Le Journal des Ardennes, Weekblad voor Aanbestedingen, Het Schoolnieuws, Brusselsch Volksblad, De Vrije Turnhout, L'Avenir de Courtrai, De Straal, De Thieltenaar, Het Zoniënbosch, La Liberté, een heftig antiklerikaal Gents strijdblad dat op 30 december 1883 in het blauw werd gedrukt, La Mite-Railleuse, Vlaamsche Gazet van Etterbeek, Le Journal de Heyst, Revue du Sport Belge, De Fakkel. In veel van zijn bladen legde hij een opvallende belangstelling voor spiritisme aan de dag.

De nederlaag van de liberalen in de verkiezing van 1884 was een harde klap

voor De Vriese. De stortvloed van propagandabladen hield ineens op en slecht de best georganiseerde kranten bleven verschijnen.

In 1886 schreef De Vriese artikels voor Het Volksbelang en Het Vlaamsch Volk en hij stichtte La mer du Nord - Noordzee en La gazette internationale.

In 1887 hield hij zich bezig met de Belgische afdeling van de "Hygiënische Tentoonstelling" te Boulogne en de "Gezondheidstentoonstelling" te Oostende. Verder verwierf hij gezag met de inrichting van de "Provinciale tentoonstelling" in het park te Gent in 1899.

Toch keerde hij naar de journalistiek terug. Hij woonde nu Coupure 15 als "letterkundige - uitgever" en richtte er samen met Karl Lybaert en Alfons Van Werveke "Gent Voorwaarts - Gand en Avant" op, een orgaan van provinciale tentoonstellingen dat boven alle politiek stond. Opmerkelijk was het hoge peil van het blad. In 1910 werd het vervangen door "Gent XXe eeuw".

In 1904 had er een congres plaats van de Vlaamse Liberale Weekbladpers. De Vriese was er voorzitter van. Hij was ook lid van de mutualiteit van de "Association générale des employés".

Tijdens W.O. I was hij een tijdlang secretaris van het Steun- en Voedingscomité tot hij in 1918 blind werd. In 1920 werd hem, ter gelegenheid van zijn 70e verjaardag een marmeren borstbeeld geschonken, gebeiteld door Theo Soudeney. Na enige tijd bij zijn dochter in Ukkel te hebben gewoond, keerde hij terug naar Gent, waar hij in 1932 overleed. Het leven van Rogghé en De Vriese verliep, wat de hoofdlijnen betreft (journalistiek, organisatoren, schrijvers, sprekers), op gelijkwaardige wijze. Zijn dochter Bertha huwde met Jozef Vercouillie.

Literaire publicaties van Lodewijk de Vriese: **Beschrijving der feesten gegeven ter gelegenheid van Z.M. Leopold I, op 24 december 1865 en 29 juli 1866, voorafgegaan van enen oogslag op de gebeurtenissen van 10 tot 17 december, Geschiedenis van een paar halve laarzen met dubbele zolen** (1865), **Luimige brokken, schetsen uit het vlaamsch volksleven** (1870), **Twee volksjongens of wat het is klerk te zijn** (1873), **Twee werklieden** (1873), **Een kunstenaar onder de kinderen des volks** (1874), **Herinneringen** (1874), **Amatus Nauman of willen is kunnen** (1882), **Over Gentsche Spreekwoorden en Spreekwijzen** (1890), **Een wandelinsken in 't ronde van Gent** (s.d.), **De volkszanger Karel Waeri herdacht** (1920), **Uit mijnne schoonen jongen tijd "Zwart Polleke"** (1923), **Onder de wekkinge, een reesem brokskens Gentsch leven voor 't volk bijeengegaard** (1925), **De Deugdzame reiziger**, (s.d.).

Literatuur:

Lodewijk De Vriese: *Uit mijn pennelickersleven*, Oost-Vlaamse Zanten, 6^e jg., nr. 1.

Lodewijk De Vriese: *Bio- en bibliografische studie*, met een keus uit zijn werken, Aalst, 1931.

Lodewijk De Vriese *herdacht bij de 100^e verjaardag van zijn geboorte*, 1948.

BESCHERMLEDEN 2012

Edmond COCQUYT (€300)
Mevr. Christiane DE SMET (€120)
Mevr. Maria VERDONCK (€100)

Gustaaf NICAESE (€75)
Jean WALRAEDT (€75)
Guy VAN DEN ABEELE (€75)
Willy VAN MOSSEVELDE (€75)

Dr. Philippe VERJANS (€65)

Familie DE SCHEPPER (€60)
John VAN SCHIL (€60)

Bernard HEBBELYNCK-BRUNIN (€50)
Leon MARTENS (€50)
Patrick LYBAERT (€50)
Pierre PLUM-DOOF (€50)
Jean BERTRAND (€50)
Patrick PEPERSTRAETE (€45)
Didier EECHAUDT (€45)
Marc COUCKE-NEGRONI (€40)
Mevr. Marie-Louise MARTENS (€40)
Albert BRAEKMAN-ROEGIERS (€40)
Freddy VAN VLAENDEREN-DUA (€40)
Dr. Roland MARLIER (€40)
Mevr. Monique DE BLAUWE (€40)
Mevr. Suzanne CARREZ (€40)
Luc CLAEYS (€35)
Mevr. Jacqueline DE REUSE (€35)
Christian PUTTEVILS (€35)
Marc HEYRICK (€35)
Walter ABBENBROEK (€35)
Willy TIJS (€35)
Peter D'HAESE (€30)
Prof. Dr. Hubert VAN HOORDE (€30)
Freddy HOSTE (€30)
Willy DEVOGELAERE-HANQUET (€30)
Jacques LATAER (€30)
Frank & Lilian MEERT-CALLE (€30)
Jean-Paul LEYSEELE (€30)
Bernard CRUYT (€30)
Klaus METELMANN (€30)
Guy BAERT-DECLERCK (€30)
Luc VERVLIET (€30)
Ir. A.J. IMPENS (€30)

Jean-Pierre ROOSE (€30)
Prof. Dr. Eric LACROIX (€30)
Lucien VERMAELE (€30)
Lodewijk VERBANCK (€30)
Antoine VAN GOETHEM-REYNIERS (€30)
Dirk JURRJENS (€30)
Lucien DETEMMERMAN-VAN DE PUTTE (€30)
Mevr. Eveline VAN DE VELDE-CAPITAINE (€30)
Erik DE KEUKELEIRE (€30)
H. MEULEMEN-GYSELINCK (€27)
Raoul DE CLERCQ-RASSCHAERT (€27)
Willy DIEGENANT-DHONT
Jean-Pierre LEIRENS
BISDOM GENT
STED. OPENBARE BIBLIOTHEEK afd. Tijdschriften
O.C.M.W. - ARCHIEF
Gustaaf COPPENS-HESTERS
SINT-LIEVENSCOLLEGE
Mevr. Eliane DE WISPELAERE
Luc GLIBERT
Herwig DE MUNNYNCK-DE VUYST
Jean STEENBRUGGE
Marc SMET
Piet WARENDORF
HOGESCHOOL GENT - CONSERVAT.
BIB. Cindy Colman
Hugo COLLUMBIEN
Mark RUMMENS
Walter CLAEYS
Michel VOORTMAN
Pieter SPANOGHE
Willy VAN TRAPPEN
Philippe DEBERGH
Jean-Louis VANDEVOORDE
Willy ROUQUAERT
Albert DE GRAEVE
Mevr. Beatrice VANCRAEYNEST-MULERT
Dr. Guido DEMEULENAERE
Frank DE POURCQ

Bert DESTOOP
J.A.L. DE MEYERE
Frans DE BLEECKER
Mevr. Marie-Christine ROGIEST
Bob STEVENS-DUTRY
Georges VAN DER BRUGGE
André VAN WYNSBERGHE
Christian WEYMEIS
Fernand VERHEGGEN
Mevr. Emilienne DERDIJN
Wilfried PIETERS
Jan DE VLEESCHOUWER-DE TURCQ
Mevr. Denise RAMAN
Prof. Dr. André KINT
Mevr. Jeanine DISCART
Roger VERSTEELE
Laurent CLAEYS-DE PAEPE
Freddy DURINCK
Willy VAN EECKHOUTTE
André DEPOORTER
Mevr. Andréa VAN CANEGHEM
Dr. Raoul BUYSSE
Karel DOORNAERT
Serge BEKAERT
Carlos FASSIN
Louis DAENS
Yvan FONTEYN
Marcel LEEMAN
Christian LENTZ
BVBA SMEKENS-BATENS
Jean-Paul MARCHAL

Prof. em. dr. Alexander EVRARD
Joris DE SCHEPPER
Guido VAN RENTERGHEM
Mevr. Joke CHARLES
Laurent BALCAEN-HEYMANS
Alain MALSCHAERT
Roger VAN BOCKSTAELE
Marc VAN HAUWERMEIREN
Franciscus SIMONS-VAN HYFTE
Boudewin VAN BELLE
Mevr. Martine BEYZ
Piet VAN EECKHAUT
Pierre VANDER HAEGHEN
Fred VAN BOCKSTAELE-DE BEVERE
Mevr. Magali DE BRUYNE
KUNSTHAL Sint-Pietersabdij Dienst
Historische Huizen
Daniël VAN RYSSSEL-DA COSTA PEDRO
Raphaël DOBBELAERE
Frank GELAUDE
Jacques DE BRAEKELEIR
André VERBANCK
Philippe/Pierre HEBBELYNCK
Mevr. Nicole VERSCHOORE
Robert DE KEZEL
Philippe VAN BURM
Mevr. Diane WELVAERT
ZEEUWSE BIBLIOTHEEK
Peter SORGELOOSE
LA CONCORDE v.z.w.
François BLEYAERT

STEUNENDE LEDEN 2012

Mevr. Christelle DE WILDE (€22)
Jacques LAVRILLÉ (€20)
Tom VAN DE VELDE (€20)
D. D'HONDT-DHAESE (€20)
Guy BRUYNEEL (€20)
Marcel CHRISTIAENS (€20)
Paul VAN DE VOORDE (€20)
Mevr. Regina DE RUYCK (€20)
Mevr. Marie-Jeanne DE SMET (€20)
Mevr. Lea VAN DIJK-VANHOOREN (€20)
François SACCASYN-DEZUTTER (€20)
Archiel HELLINCK-LAMBRECHT (€20)
Robert DE RUDDER-STEVENSON (€20)
Jean VINCENT-VAN DE PUTTE (€20)
Guy DE MAERTELAERE (€20)
Dirk BOONE-BEDDELEEM (€20)
Mevr. Lidia DEKEYSER-AGOSTINI (€20)
Gerard VERSPEETEN-DE VILDER (€20)
Guy BEYAERT (€20)
Mevr. Françoise VERHOOSELE (€20)
Pierre UYTTERHAEGEN-CORDY (€20)
Luc LEKENS (€20)
Prof. em. dr. R. VAN CAENEGEM (€20)
Guy KINT-STEEGERS (€20)
Jean-Pierre DEBERGH (€20)
Roger HAYDON (€20)
Mevr. Diana VAN LIERDE (€20)
Roland VAN DAMME (€20)
Pierre EECKMAN (€20)
Mevr. Anne VAN RENTERGEM (€20)
Jean-Pierre CARELS-VAN MALDEREN (€20)
Philippe BOCKSTAEL (€20)
Adrien BRYSSÉ (€20)
Mevr. Regina BLONDEEL (€20)
Luc DE SMUL (€20)
Mevr. Paula D'HAEN (€20)
Martin VAN AUTREVE-MARCHAND (€20)
Raymond BOVE (€20)
Serge TOLLENAERE (€20)
Jean DHAENE (€20)
Herman VAN HOVE (€20)
Philippe FLACHET (€20)
Laurent VAN BOSSELE (€20)
Ivan VERVENNE-VAN TENDE (€20)
Jean-Paul VAN SEVEREN (€20)
Prof. em. dr. Guy SCHRANS (€20)
Eric DE MEYERE-VAN HOUCKE (€20)
Ignace VANDENBOSSCHE-KEVERIJN (€20)
Fernand VAN DEN BOGAERT-HEYDEN (€20)
Leon LEMAITRE (€18)
Raphaël URMEL (€18)
Mevr. Beatrijs EDIERS (€17)
Georges RAMBAUT (€16)
Mevr. Christiane MEGANCK (€16)
Georges DE VREESE-VERBERGHT
Prof. em. dr. Gontran EVRYNCK
Fernad BROSSE
Erik PLATTEEUW
Jean-Pierre QUINTYN
Marc BAILLEUL
Roger SPILTHOORN
Serge PAUWELS
André LEYS
Luc DE BROE
Julien WIEME-DE VOS
Marc DE BODT-PETIT
Marc DE MEYER
Frank ÖDBERG
Leo PONTEUR
Mevr. Monique DERUDDER
Erwin PENNING-VAN DEN BERGHE
Pierre BRUYNEEL
Roland VAN DAMME-DUMOLYN
Philippe GENBRUGGE
Erik ROGIER-JOLIET
Albert VERPLANCKE
Gilbert LODRIGO
André RAMAN
Freddy VEREECKEN
J.-P. ROOMS
Maurice MICHIELS-GOMBEER
Eddy VAN HAVERBEKE-DE KEYSER
Marc MANESSE
Alfons GISTELINCK
Mevr. Christine VAN GEEM
Alfred TEMMERMAN
Christian THOMAS-SCHAMP
René PARASIE
Paul MAUQUOY
Marc VAN SPEYBROECK
Gaston SCHARRE
Jacques GERMANUS
Dr. Johan MOERMAN
André MICHIELS
Robert SOENS
André ROTTIERS-SOUWERK
Paul ANTHONIS
VERSCHRAEGEN Et. - DE GROOTE M.L.

Mevr. Marianne LEROY-DE VUYST
 Guido DE BRUYKER
 Christian ROELS
 Daniël VAN POUCKE
 Dr. Philippe GOMBAULT
 Emmanuel PECKSTADT
 Etienne VAN HECKE
 Antoon de SCHRYVER
 Mevr. Francine PIEREN
 Rudy LIMPENS
 Mevr. Rosa DE VRIENDT-MORES
 Mevr. Jeanine HEBBRECHT-VOLCKE
 Pierre VLIEGHE
 Franklin GOETHALS
 Robert LYBAERT-RAES
 Robert DIMIAUX-PONNET
 Willy DEBUNDERIE
 Mevr. Josine OOSTERLINCK
 Mevr. Irene MARYNS-VANDEWEGHE
 André VERBRUGGHEN-BEYAERT
 Jacques VAN DE CALSYDE
 Lieven WERBROUCK
 Luc BRACKE
 Mevr. Godelieve VANDE CASTEELE
 Erik DEKYESER-BILLIET
 Georges CASTELEYN
 Marc RYCKAERT
 Leon DEPROOST
 Gilbert DELARUELLE
 Mevr. Leen LIPPENS
 Albert VISPOEL
 Mevr. Aline MAENHAUT
 Jan ZWAENPOEL-VAN POUCKE
 Roland LOYS
 Mevr. Claudine MATHYS
 Antoine DESMYTER
 J.-P. PECSTADT
 Roger LACQUET-BOSTEELS
 Mevr. Paula DEVLOO-SONNEVILLE
 Marc SENECHAL-DOENS
 Henri MINNAERT-JACOBS
 Jos VAN DEN BORRE
 Maurice DE STROOPER-ALLAERT
 Didier ZELS
 Aimé STROOBANTS
 Roger RAMON
 Gaston DE SMET-DE JONCKHEERE
 Frank WEEWAUTERS
 Mevr. Francine VERLOOVE
 Jean-Claude MARTINY-BIEBUYCK
 Mevr. Livina COLLUMBIEN
 Erik VANDENBROELE-VERHELST

Mevr. Lidwina PEIRTSEGAELE-UYTENHOVE
 Jean-Marie MARCHAND
 Dr. Daniël SABBE
 J.M. DE WULF
 Albert SELS
 Mevr. Catherina VANHAUWAERT
 Raymond DEMEYTER-DE RUYCK
 J.P. CANNOOT-VANDEGEHUCHTE
 John VAN HULLE
 Guy CORYN-VERCRUYSSSE
 Danny DOBBELAERE-CLAUS
 Guido DEWULF-DEKENS
 Aimé VERCAUTER-VAN LIERDE
 Mevr. Juliana D'HONDT
 Mevr. Georgette DE MEESTERE
 Etienne VERMEULEN
 Dr. Luc DIERCKX
 Juliaan VAN DAMME-COPPENS
 Etienne BRAECKMAN
 Mevr. Cécile DE REUCK
 Edmond PISCADOR
 Wout DE VUYST
 Mevr. Bernadette de MEYER
 Gerard GABRIELS
 Eric DE BUCK
 Mevr. Ginette DESMET
 Guy HIMSCHOOT
 Mevr. Sonja GYSELINCK
 Eric SCHELLINCK
 Mevr. Nadia HUBLÉ-VANKENHOVE
 Roger SCHEIR-VANDEKERCKHOVE
 François de CLIPPELE
 Werner CALLEBOUT
 Mevr. Elly VAN DURME
 Mevr. Christine DUTHOIT
 Gilbert VERHEGGEN-VAN DE WALLE
 Willy DAMMAN-DE JONGHE
 Luc MOORTGAT-SPANOGHE
 VANDE VEEGAETE-DE JAEGER
 Walter VANDEN BERGHE
 Ir. Gustave VEECKMAN
 Dr. Jan DE MAEYER
 Dr. Thierry GOETGHEBUER
 Gerard VAN LOO-DE BLEECKER
 Mevr. Anne COCRIAMONT
 Lucien CASTEELS
 Jan SORGELOOSE-MASSANET
 Dr. Roland HEUGHEBAERT-SCHOTTE
 Dirk DEBACKER-DE MEYER
 André BUYSSE
 Dr. Michel SABBE
 Roger VAN DAMME

Bertolf DE CARNE
Erwin SCHOORS
Aloïs GOYVAERTS
Luc DE PAEPE
Emiel ROMBAUT
Eric JAEGERS
Marc UYTENHOVE-VERHAEGEN
Gilbert LELUBRE
Mevr. Lucia DE BRUYKER
Mevr. Julia PAUWELS
Prof. em. dr. Herman BALTHAZAR
Daniël PEETER-ROUNEAU
Georges THYSBAERT-VAN OOST
Fernand GOETHALS
Dirk VANDE PAPELIERE
Paul en Mia LAMBEIN-TAVERNIER
Marc VAN HOECKE
Ernest EYLENBOSCH
Marcel MACHIELS
Johan SAELENS
Jean STATIUS
Laurent DE SCHUYTER-MAHIEU

Robert DE MOYER
Mevr. Anne VERSCHOORE
Robert BERNAERT-MAGEL
Luc DEVINCKE-SPUESENS
Christian SCHEIRIS
Alfons VAN DAMME
DE CLERCQ-VERSTREPEN
Mevr. Jacqueline PODEVYN
Mevr. Georgette DE HASURE
Raoul MAERTENS
Adolf DELANTSHEERE
Dr. Jacques HUYGHEBAERT-MAERTENS
Luc VERHAEST
Marc MARESCEAU-GELDHOF
Marc COPPEJANS
Mevr. Louise VAN BENEDEN
NESLANY G. - SPEYER S.
Pieter-Jan VAN DER BURGT
Gustave D'HONDT
Edgard WULTEPUTTE
HUIS VAN ALIJN t.a.v. Els Veraverbeke-

OVER SCHONE LETTERS EN DE ACADEMIE: ILLUSTRATOREN EN KALLIGRAFEN IN DE ZEVENTIENDE EN ACHTTIENDE EEUW TE GENT

In 1685 stonden voor de schepenen van de keure van Gent in de rechtbank van de vierschaar de gezworenen van het ambachtsgilde van de timmerlieden tegenover het corporatieve bestuur van de houtbrekers. Aanleiding van het conflict was een “aanslag” door de timmerlieden van de grondstoffen en werkmaterialen van Koenraad van Herdenburch, zijn zoon en zijn knecht. Deze drie houtbrekers vervaardigden kramen in het groot vleeshuis en op het stadhuis, waar handelaars hun producten aan de man konden brengen. De houtbrekers betwistten de rechtvaardigheid van die actie¹. Officieel hadden de houtbrekers het monopolie op het vellen van bomen, detailhandel in hout, het vierkant kappen van boomstammen en het vervaardigen van ladders, bakken, dakgoten, schragen en kramen. Het vervaardigen van dakconstructies, deuren, poorten, eenvoudig meubilair en interieurdecoratie met gestrekte en onversierde planken en het timmeren van bruggen, sluizen, stellingen, schragen en ladders behoorde tot het takenpakket van de timmerlieden². Aangezien de grens tussen beide bevoegdheden niet eenduidig was, bleven nieuwe conflicten niet uit. Op hetzelfde moment was bijvoorbeeld een zaak hangende voor de schepenen van de heerlijkheid van Sint-Pieters. Joos van Hessche, suppoost van de timmerlieden, vocht, met steun van het timmerliedenambacht, een in zijn ogen onrechtmatige “aanslag” van materialen in zijn winkel door de houtbrekers aan. Teneinde alle conflicten af te ronden en in de toekomst conflicten te vermijden, kwamen beide ambachtsbesturen op 17 mei 1685 overeen om beide ambachten te uniëren³. Eén jaar later, in 1686, heeft de centrale overheid zijn toestemming verleend aan deze overeenkomst⁴. Met het ontstaan van dit geünieerde ambachtsgilde werd door de gezworenen van het jaar 1686, met name Pieter Pennekijn en Pieter van Beirleere, besloten de namen van de afgaande gezworenen en de hoofdman van het ambacht te noteren in een register *met eene schoone groote leesbaer lettere door eenen van de principaelste scholmeesters*. Bovendien werd vastgelegd dat het verboden was aan toekomstige gezworenen in den boek te laten schrijven of cladderen andere dingen dan datgene door het ambachtsbestuur werd beslist. Wie zich niet aan de regel hield, kon zich verwachten aan een aanzienlijke boete van tien ponden groten Vlaams⁵.

Dit artikel heeft als doel een overzicht te bieden van de verschillende perso-

nen die in opdracht van het ambacht de namen van de leden van het ambachtsbestuur optekenden. Enkele markante figuren worden in de schijnwerpers geplaatst, net als de rol van de Gentse kunstacademie.

Het register vangt aan met een geschilderd werk voorstellende de H. Josephus links en de H. Amandus rechts van een boom. Aan de linkerzijde hangt aan één van de boomtakken het wapenschild van de timmerlieden en aan de rechterzijde het blazoen van de houtbrekers. Bovenaan is de Heilige Drieuldigheid afgebeeld, met de H. Geest in de vorm van een duif. Het jaar 1686 onderaan refereert zowel naar het begin van de samenwerking van de houtbrekers en timmerlieden, naar het moment waarop een aanvang werd genomen met het register, als naar de productiedatum van de illustratie. Deze geschilderde voorstelling is van de hand van Jan de Cleef. Deze kunstschilder (°1646, Venlo - † 1716, Gent) kreeg zijn opleiding te Brussel, eerst bij Louis Primo en vervolgens in het atelier van Gaspard de Craeyer (1582-1669), waar hij uitgroeide tot de lievelingsleerling van de meester. Samen trokken ze naar Gent, waar De Cleef zijn meester hielp bij vele van diens grote opdrachten. Na de dood van De Craeyer werkte De Cleef verschillende nagelaten niet voltooide taferelen van zijn meester af, alsmede de patronen van de door Lodewijk XIV bestelde wandtapijten. De Cleef werd na het overlijden van De Craeyer de meest gevraagde schilder van de stad Gent. Hij ontving talrijke bestellingen voor verschillende kerken en publieke gebouwen in het graafschap Vlaanderen⁶.

Nadien volgen in het register, jaar per jaar, de namen van de bestuursleden van het geünieerde ambachtsgilde. Het bleek bovendien vaak de gewoonte om de persoonsnamen te omgeven met decoratieve elementen. Verschillende individuen verantwoordelijk voor het aanbrengen van de registraties ondertekenden hun werk. Hierdoor is het mogelijk verschillende illustratoren-kalligrafen te identificeren (cfr. tabel 1).

Tabel 1 maakt duidelijk dat het ambachtsgilde van de timmerlieden en houtbrekers de optekenaars voornamelijk rekruteerde uit twee traditionele sterk geletterde milieus. Illustratoren-kalligrafen werden in hoofdzaak geworven uit de groep religieuzen enerzijds en bij het onderwijzend personeel anderzijds. Enkel deze laatste groep werd uitdrukkelijk vermeld in het reglement voor het onderhouden van het register. Daarnaast deed men beroep op enkele bekwame ambachtslieden. Enkele onder hen, met name diegenen waarvan de identiteit onomstootbaar vaststaat, worden in het vervolg van dit artikel nader toegelicht⁸.

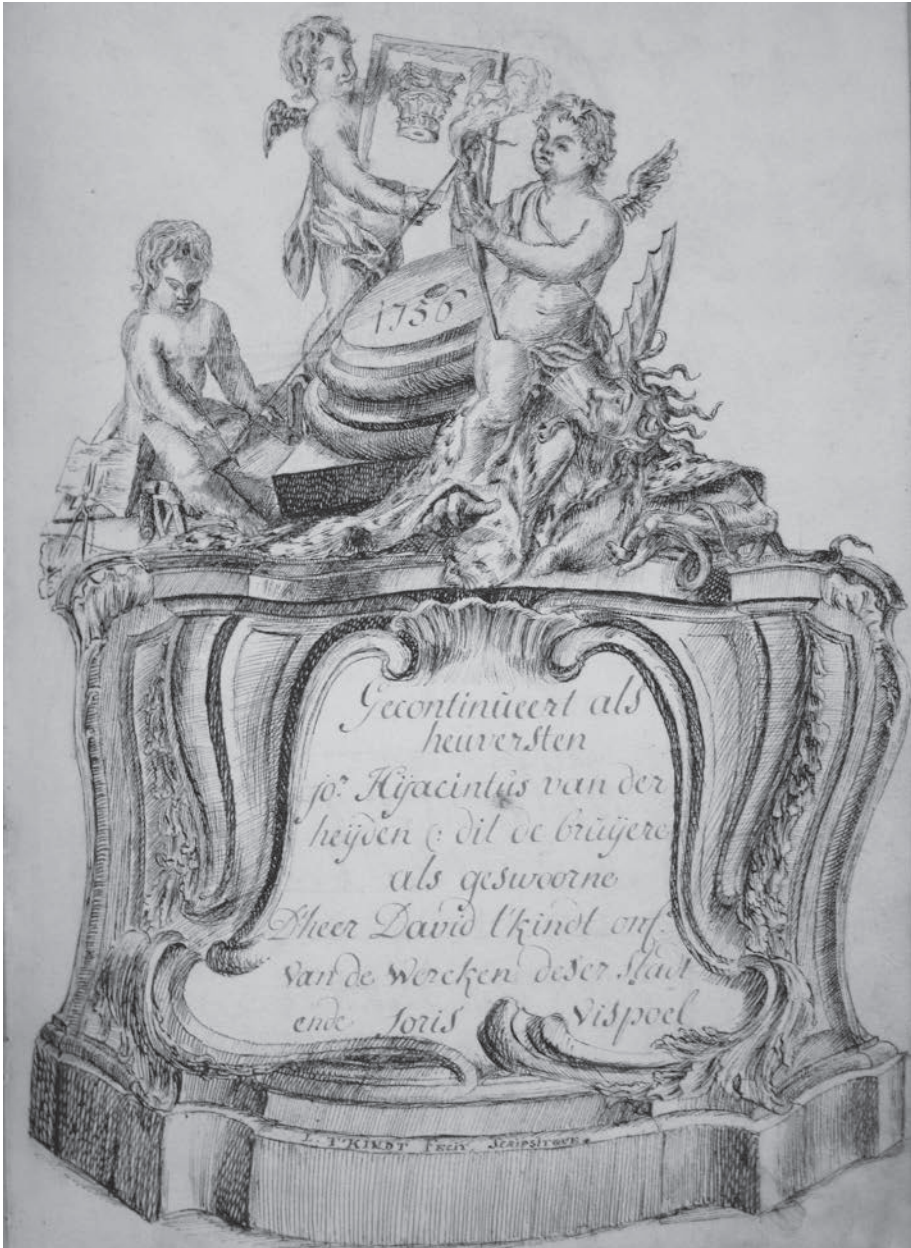
Jaartal Registraties en Illustraties	Uitvoerder	Beroep Uitvoerder
1685-1688	Anoniem	-
1689	Gillis Bonjours	Schoolmeester
1690	E. van Steene	-
1691-1719	Anoniem	-
1720	Jan de Roo	Schoolmeester
1721	Anoniem	-
1722	Jan de Roo	Schoolmeester
1723	Anoniem-	-
1724-1730	Ferdinandus Schelfhout	Presbyter
1731	Pr. Hilarinus	Karmeliet
1732-1733	Ferdinandus Schelfhout	Presbyter
1734-1736	Catharina Hanen	Schoolmeesteres en Begijn
1737-1739	Ferdinandus Schelfhout	Presbyter
1740-1741	Augustinus Cnudde	-
1742	J. Colpaert	-
1743-1745	Catharina Hanen	Schoolmeesteres en Begijn
1746-1749	Jocqué	-
1750-1757	L. t' Kindt	-
1758-1760	P.C.W.	-
1761-1769	Anoniem	-
1770-1772	F. van Paemel	-

Tabel 1: Overzicht van de schrijvers, kalligrafen en illustratoren die het register van de timmerlieden en houtbrekers hebben verlucht, met vermelding van de professionele status indien opgegeven in het ambachtsregister (bron: SAG, 1904-1: *Register inhoudende de namen van de dekenen en gezworenen (1685-1769)*).

De intekeningen voor de jaren 1740-1741 zijn, naast diegenen van 1727-1728 en 1742, de enige registraties waarvan het omringend decoratief kader met waterverf is ingekleurd. De Gentse kunstschilder Augustinus Cnudde († 1756) verzorgde deze illustraties. Augustinus Cnudde was de zoon en de leerling van de schilder Lodewijk Cnudde⁹. Augustinus maakte naam als frescoschilder. Hij was tevens verantwoordelijk voor het beschilderen van twee triomfbogen bij de Blijde Intrede van Karel van Lotharingen te Gent. Meer dan waarschijnlijk onderwees hij later de studenten de beginselen van de bouwkunde in de

door Philips Charles Marissal opgerichte academie¹⁰. De schilder Marissal opende in zijn woning in 1748 een *vrije partikuliere tekenschool*, waar hij de jeugd introduceerde in de kunsten¹¹. Deze rol was hem op het lijf geschreven, aangezien Marissal – volgens zijn latere biografen – meer bedreven was in het aanleren van de kunsten aan anderen dan ze zelf te beoefenen¹². In deze privéschool ontvingen leerlingen gedurende de week onderricht in tekenen en schilderen, in ruil voor een jaarlijkse betaling van de bescheiden som van 120 groten of 5 daglonen van een metsersdiender¹³. Wegens plaatsgebrek kon Marissal amper 10 leerlingen huisvesten. In 1751 richtte Marissal zich tot de schepensbank van de keure. Deze stond hem toe een *algemeene Akademie* te openen, die in eerste instantie tijdelijk onderdak vond op de bovenverdieping van het Hof van Sint-Antonius¹⁴.

De registraties voor de periode 1750-1757 werden ondertekend door L. 't Kindt. Deze verluchtingen kunnen zowel qua handschrift als qua stijl duidelijk gelinkt worden aan de anonieme reeks voorstellingen voor de jaren 1765-1769. De illustrator koos ervoor om op allegorische wijze de academische thema's optica (1765), architectuur (1766), schilderkunst (1767), filosofie (1768) en geometrie (1769) af te beelden. In de rekeningen van het ambachtsgilde wordt de naam van de uitvoerder, in tegenstelling tot het ontvangen loon, evenmin vermeld. De bezoldiging bedroeg 4 ponden groten courant voor de volledige opdracht of met andere woorden 16 schellingen groten of 8 daglonen van een metsersdiender per illustratie¹⁵. Tussen beide periodes, 1750-1757 enerzijds en 1765-1769 anderzijds, bestaat trouwens nog een opmerkelijke gelijkenis. Gedurende deze twee periodes was de bekende Gentse bouwkundige en ontvanger van de stadswerken David 't Kindt (1699-1770) steevast eerste gezworene van het ambachtsgilde¹⁶. Het is niet ondenkbaar dat hij in die functie verantwoordelijk was voor het aanstellen van de registrator-illustrator van de ambachtsregisters. Het heeft er alle schijn van dat David 't Kindt zich schuldig maakte aan nepotisme en de opdracht aan zijn zoon Louis toekende. Louis (François) werd geboren in 1734, wat betekent dat hij dus op zestienjarige leeftijd de eerste aantekeningen verzorgde¹⁷. Het is bijgevolg de eerste keer dat de registraties niet in handen waren van een geestelijke of een gevestigde school- of ambachtsmeester. Net als zijn vader David maakte Louis carrière binnen de Gentse bouwsector. Hij behaalde in het jaar 1769 (8 mei) de meestertitel in het ambacht der timmerlieden¹⁸. In 1770 volgde hij zijn vader op als ontvanger van de stadswerken en nadien ook als artistiek directeur van de Gentse academie. Hij trad tevens op als stadstimmerman en als erfscheider van de stad Gent¹⁹. Louis drukte onder meer zijn stempel op volgende projecten: de ontruiming van het kerkhof rond de Sint-Jacobskerk, de

Figuur 1: Optekeningen voor het jaar 1756 in het register van de timmerlieden en houtbrekers door L. 't Kindt (bron: SAG, 1904-1: Register inhoudende de namen van de dekenen en gezworenen (1685-1769))

vernieuwing van de gildekamer en de kapel van het Sint-Jorisgilde, de bouw van een nieuwe stedelijke volmolen aan het Paddegat, de herstelling en versiering van het Belfort, enz²⁰.

In 1770 was David 't Kindt nog steeds aangesteld als eerste gezworene van het timmerliedenambacht. Mogelijk omdat Louis 't Kindt ondertussen de meestertitel in het timmerliedenambacht had verworven, diende hij op zoek te gaan naar een nieuwe tekenaar²¹. Deze illustrator, met name Frans van Paemel, zocht en vond hij in de Gentse kunstacademie, waar David 't Kindt sinds de reorganisatie van 1770 actief was als artistiek directeur²². Franciscus (Placidus) van Paemel werd op 15 februari 1756 gedoopt in de Sint-Jacobskerk te Gent als negende telg van het kroostrijk gezin van garentwijnder Joannes Van Paemel en Joanna Catherine Valcke²³. Van Paemel figureerde op de studentenlijsten van de Gentse academie sinds 1770. Zijn academische passage was allesbehalve onsuccesvol, want in 1772 behaalde hij de derde plaats in de tweejarige wedstrijd naar het plaaster²⁴. Die klas was op dat moment de hoogste wedstrijdklas van de academie. Pas in 1774 werd er ook om prijs getekend naar het leven²⁵. Met zijn derde plaats scoorde hij dus bijzonder sterk. Het talent van Van Paemel moet ook David 't Kindt opgefallen zijn, want Van Paemel verzorgde de optekeningen vanaf 1770. Op dat moment was Van Paemel amper 14 jaar oud. Besteedde 't Kindt de opdracht uit aan Van Paemel zodat het ambacht voor langere tijd over dezelfde illustrator kon beschikken? Van Paemel zou kort nadien echter naar Brugge trekken. Daar combineerde hij een opleiding bij de schilder Jan Garemin met studies aan de plaatselijke kunstacademie. In het laatste kwart van de achttiende eeuw maakte Van Paemel binnen de Brugse stedelijke samenleving carrière als kunstschilder²⁶. De aanstelling van Franciscus van Paemel als nieuwe registrator illustreert de invloedrijke rol van de academie in het leggen van contacten tussen beginnende kunstenaars en gevestigde artistieke waarden en opdrachtgevers. Ook de Gentse architect Joannes Baptiste Pisson (1763-1818) profiteerde bijvoorbeeld sterk van zijn uitmuntende prestaties aan de academie om een succesvolle professionele carrière uit te bouwen²⁷. De academie deed met andere woorden dienst als lanceerbasis voor de carrière van verschillende jonge talenten, die hun vaardigheden op de tekenbanken van de academie hadden bewezen.

Tim De Doncker

NOTEN:

- ¹ SAG (Stadsarchief Gent), 190¹-11: *Transactie tusschen de timmerlieden ende houtbrekers waarbij de laatstgenoemde zich vereenigen met de timmerlieden (1689)*.
- ² Dambruynne, J., *Corporatieve middengroepen. Aspiraties, relaties en transformaties in de 16de-eeuwse Gentse ambachtswereld*, Gent, 2002, pp. 28, 30.
- ³ SAG, 190¹-11: *Transactie tusschen de timmerlieden ende houtbrekers waarbij de laatstgenoemde zich vereenigen met de timmerlieden (1689)*.
- ⁴ SAG, 190⁴-1: *Register inhoudende de namen van de dekenen en gezworenen (1685-1769)*.
- ⁵ SAG, 190⁴-1: *Register inhoudende de namen van de dekenen en gezworenen (1685-1769)*.
- ⁶ De Doncker, T., *Gentse kunstenaars – Eenheid en diversiteit. Sociaaleconomische studie op basis van een prosopografisch onderzoek*, Universiteit Gent, Onuitgegeven Licentiaatsverhandeling, Gent, 2007, II, pp. 273-276.
- ⁷ In 1772 kwam een fusie tot stand tussen het ambachtsgilde van de timmerlieden en houtbrekers enerzijds en de corporatie van de schrijnwerkers anderzijds. Het neerpennen van de namen van de bestuursleden gebeurde voortaan in een nieuw register.
- ⁸ Met name Augustinus Cnudde, L. 't Kindt en F. van Paemel.
- ⁹ Lodewijk Cnudde (1671-1741) kreeg zijn opleiding bij Jan de Cleef. Hij werd in 1706 opgenomen als vrijmeester in het Gentse Sint-Lucasgilde, zie: De Doncker, T., *Gentse kunstenaars – Eenheid en diversiteit. Sociaaleconomische studie op basis van een prosopografisch onderzoek*, Universiteit Gent, Onuitgegeven Licentiaatsverhandeling, Gent, 2007, II, pp. 282-283.
- ¹⁰ De Doncker, T., *Gentse kunstenaars – Eenheid en diversiteit. Sociaaleconomische studie op basis van een prosopografisch onderzoek*, Universiteit Gent, Onuitgegeven Licentiaatsverhandeling, Gent, 2007, II, pp. 281-282; Schellinck, T., *Alphabetische beredeneerde naemlyst der Gentenaeren, die in de Geestelykheyd, in het Wethouderschap, in den Kryg of in het een of ander vak der Konsten, Letteren en Wetenschappen eenen onsterffelyken naem verworven hebben*, Gent, 1829, p. 27.
- ¹¹ De Doncker, T., *Gentse kunstenaars – Eenheid en diversiteit. Sociaaleconomische studie op basis van een prosopografisch onderzoek*, Licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Gent, 2007, III, pp. 52-54; SAG, ASK (Academie Schone Kunsten) 286, *Edm. de Vriendt: kranten-uitknipsels met de geschiedenis van de academie, 1751-1924*.
- ¹² Immerzeel Jr., J., *De levens en werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van het begin der vijftiende eeuw tot heden*, Amsterdam, 1843, II, p. 204.
- ¹³ Vandenbroeke, C., “Werkinstrumenten bij een historische en sociaal-economische synthese, 14de – 20ste eeuw”, in: Devos, I., Lambrecht, T. (ed.), *Bevolking, voeding en levensstandaard in het verleden. Verzamelde studies van Prof. dr. Chris Vandenbroeke*, Gent, 2004, p. 168.
- ¹⁴ Van de Vivere, E. K. J., Spruyt, P. L., *Historie en inrichting der Koninglyke akademie van teeken-, schilder- en bouwkunden, opgerecht binnen de stad Gent*, Gent, 1794, p. 3; SAG, ASK 287, *Koninklijke academie: aantekeningen verzameld door Edm. de Vriendt*.
- ¹⁵ SAG, 1904-12: *Rekeningen 1725/26-1765/1770*, uitgaven rekening 1765/1770; Vandenbroeke, C., “Werkinstrumenten bij een historische en sociaal-economische synthese, 14de – 20ste eeuw”, in: Devos, I., Lambrecht, T. (ed.), *Bevolking, voeding en levensstandaard in het verleden. Verzamelde studies van Prof. dr. Chris Vandenbroeke*, Gent, 2004, p. 169.

- ¹⁶ Over David 't Kindt, zie bijvoorbeeld: Fredericq-Lilar, M., “Patriciërshuizen te Gent in de 18de eeuw”, in: *Spiegel Historiae*, XVI, 1981, 7/8, p. 419; Vachaudez, C., “Rococo, ca. 1730-ca. 1760”, in: Dhondt, L., Hubert, J.-C., Vachaudez, C., Van Cleven, J. F., Van de Vijver, D., Fredericq-Lilar, M., *18de-eeuwse architectuur: laatbarok, rococo, neoclassicisme*, Tielt, 1992, pp. 72-76; Vervenne, D., *David 't Kindt: leven en werk: een bijdrage tot de kennis van de Gentse bouwkunst in de 18de eeuw*, Licentiaatsverhandeling, Universiteit Gent, Gent, 1982, 2 vol.
- ¹⁷ Over Louis François 't Kindt (1734-1803), zie: Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, Gent, 2009, pp. 283-293.
- ¹⁸ SAG, 1904-1: *Register inhoudende de namen van de dekenen en gezworenen (1685-1769)*.
- ¹⁹ Dambruyn, J., “Stadsambtenaren betrokken bij de Gentse bouwsector tijdens het Ancien Régime”, in: *Handelingen LIe Congres van de Federatie van Kringen voor Oudheidkunde en Geschiedenis van België- Congres de Liège, 20-23 VIII. 1992. Actes - Handelingen – Akten*, Luik, 1994, II, p. 386; Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, Gent, 2009, p. 287.
- ²⁰ Schrans, G., *Vrijmetselaars te Gent in de XVIIIde eeuw*, Gent, 2009, pp. 288-290.
- ²¹ Vond het ambacht het niet opportuun om de opdracht uit te besteden aan één van de eigen leden? Beschikte Louis 't Kindt als meester niet meer over de tijd om de ambachtsregisters te illustreren?
- ²² SAG, ASK 312: *Resolutieboek 1770-1806*, pp. 8-13.
- ²³ SAG, *Parochieregisters dopen Sint-Jacobs Gent*, microfilm 511; SAG, 156¹⁶-4: *Boeck waarin geschreven staet het reglement tot het opnemen van de preuven der aencomende meesters twijnders oock de gone die hunne preuve hebben ghedaen binnen der stede van Ghent, 1717-1795*.
- ²⁴ SAG, ASK 327: *Register van de prijsuitreikingen 1772-1792*, folio 3r^o.
- ²⁵ SAG, ASK 327: *Register van de prijsuitreikingen 1772-1792*.
- ²⁶ SAB (Stadsarchief Brugge), OAB (Oud Archief Brugge), 409-230: *Academie, Levens der konstschilders, konstenaers, en konstenaeressen, soo in't schilderen, beeldhouwen als andere konsten, dewelke van de stadt van brugge gebooren syn ofte aldaer hunne konsten geoeffent hebben...*, pp. 117-118.
- ²⁷ Cornelissen, N., *Notice biographique et nécrologique sur Jean-Baptiste Pisson, en son vivant, Architecte; Un des Directeurs de la Société royale des Beaux-Arts, à Gand; Membre de la IVe classe de l'Institut royal d'Amsterdam et de l'Académie d'Anvers, etc.*, Gent, 1819, pp. 4-5.

PUZZEL 2012

Blijkbaar zijn er nog steeds mensen die niet goed begrijpen hoe onze puzzel functioneert. Van dhr. Herman Van Hove ontvingen we een brief waarin hij onze puzzel wil verbeteren. Wel, bij een kwies is het zo, dat niet de puzzel verbeterd wordt, maar wel de antwoorden. Hij ergert zich aan ons woordje “*Gêns da we wel ne kier durve plaseren*”. Hij noemt dit krakkemikkig Nederlands. Welnu, moest men dat durven schrijven over het Antwerps, dan zat men zeker nu reeds drie keer op de capot van de auto met pek en veren overgoten. Ge ziet dat Gentenaars geduldige en tolerante mensen zijn. Toch heb ik door dhr. Van Hove ook iets bijgeleerd over mezelf. Het schabouwelijk taaltje zou aan mijn Franstalige opvoeding liggen en dat is toch wel iets nieuws, dat ik niet wist. Dhr. Van Hove ergert zich voornamelijk over mijn meevoelende houding tegenover prins Laurent. Hij schrijft: “*Deze man (lees: quizmaster) die de traditie hoog in het vaandel voert, acht het blijkbaar nodig om zij die prins Laurent een nar noemen, te schofferen*”. Dit is inderdaad burgerlijk, maar eisen van anderen dat zij zich moeten scharen achter één opinie is weinig democratisch en kortzichtig. Verder ergert de man zich aan mijn vraag naar Hulin de Loo die zich o.a. verzette tegen de vernederlandsing van de Gentse unief. Nu ja, dit is geschiedenis en daar kunnen we thans nog weinig aan doen. Uit de geschiedenis kunnen we wel leren. En het zou hypocriet zijn om bepaalde facetten van onze Gentse geschiedenis te negeren, te verzwijgen en zelfs te doen alsof ze nooit bestaan hebben. Bepaalde groeperingen beweren vandaag dat de Holocaust nooit bestaan heeft....

De reden naar de gevraagde Hulin de Loo ligt trouwens meer in de verdienste van zijn grote navorsingen op gebied van de 15de eeuwse Vlaamse schilderkunst. Hij was één van de belangrijkste pioniers van de herontdekking van de Vlaamse primitieven.

Maar dit jaar gaan we naar het voorbeeld van de Gents magistraat eens voorbeeldig zijn.

Geef nu toe, elke week wensen deze fietsende Sinterklazen het beste voor hun medeburgers. Ook overleden verdienstelijke Gentenaars krijgen een voorbeeldige erkenning. Neem nu Maeterlinck, de enige Belgische Nobelprijswinnaar literatuur, werd voor zijn 150ste verjaardag herdacht met tentoonstellingen en de sloop (2008/09) van zijn geboortehuis aan de Peperstraat. Geen enkele Nobelprijswinnaar in heel de wereld werd op die originele manier herdacht. U begrijpt het, reeds om een beeld te krijgen van de hoofdpersoon moet u eerst de namen trachten te achterhalen van de onderstaande beeldige personen.

- 1) Deze Oudenaardse zilversmid was in 1811 gevestigd in Gent. Zijn meesterteken was de letter 'B' onder een vijfpuntster. Voor de O.-Vrouw St.-Pieterskerk vervaardigde hij een reliekhouder van de H. Jozef en voor de St.-Christoffelkerk te Evergem een reliekhouder van de H. Apollonia. Soms werkte hij samen met Bernard Van Bosterhautd zoals bij de vervaardiging van het beeld van St.-Barbara (Gent, Sint-Salvatorskerk) naar een ontwerp van Eugène Verboeckhoven. In 1865 overleed te Gent deze zilversmid van wie we de voorlaatste letter van zijn naam vragen.

- 2) Deze Antwerpse beeldhouwer was voornamelijk werkzaam te Gent. Hij ruidde de Antwerpse volbarok voor een meer classicerende inslag. Tal van beeldhouwwerken kan men thans nog in de Arteveldestad bewonderen van deze artiest - van wie we de eerste letter van zijn voornaam vragen - o.a. de preekstoel in het Begijnhof ter Hoye en de 12 apostelbeelden in de O.-L.-Vrouw- St.-Pieterskerk.

- 3) Dat niet alleen kunst en wetenschap, maar ook wetenschap en kunst tijdens de renaissance samengingen, blijkt uit de vaardigheden van deze persoon van wie Erasmus zei dat zijn grootste verdienste was... een Gentenaar te zijn. Hoewel deze Nederlandse geleerde dit in het Latijn schreef, is nauwelijks een mooier compliment denkbaar. Deze secretaris van Cornelis Duplicus de Scheppere maakte een wereldglobe voor Marcus Laurijn, waarnaar zelfs de Poolse humanist Joannes Dantyscek (Danticus) - die bij de baljuw van Gent verbleef - kwam kijken. Deze Gentse neolatijnse poëet ging later in dienst bij de keizerlijke kanselarij. 't Is al goed, we vragen de eerste letter van de familienaam van deze Gentenaar, die later de leraar werd van de pages van Maria van Hongarije en gehuwd was met de kleindochter van Antonius Clava.

- 4) Deze ceramist zal voornamelijk bekend blijven door zijn wandreliëfs aan het Casino te Oostende, te Middelkerke en decoraties aan het Casino te Knokke. Zijn bijdrage aan de Brusselse expo '58 was te zien in het paviljoen van het Westtoerisme. Bekend zijn tevens zijn beelden die Mariakerke - o.m. in de kerk - opfleuren. Van zijn familienaam vragen we de zesde letter.

- 5) In Italië leerde deze Mechelse beeldhouwer de barokke stijl van Duquesnoy kennen. Vanaf 1656 werkte hij te Gent, waar hij opdrachten kreeg van belangrijke personen o.a. voor het praalgraf van de bisschop. Maar wat wij willen weten is de laatste letter van zijn voornaam.

- 6) Van deze Antwerpse beeldhouwer prijken er twee apostelfiguren in wit marmer in de Gentse St.-Niklaaskerk die afkomstig zijn uit de verdwenen Jezuïetenkerk. In de Gentse hoofdkerk kunnen we nog zijn apostel Mattheus bewonderen. Hij woonde in het Hof van Nevel in de Gildestraat. Alvorens hij zich te Gent vestigde, werkte hij te Brugge aan de eerste fase van het prachtige doksaal in de St.-Jacobskerk. Van zijn familienaam zouden we graag de eerste letter kennen.
- 7) De pomp op de Zandberg werd in 1810 ontworpen door de Broe en uitgevoerd door Joseph Lefranc. De adelaar bovenaan op de pomp werd vervaardigd door een Gents beeldhouwer van wie we de vierde letter van zijn familienaam zoeken.
- 8) Wie thans een bezoek brengt aan de O.-L.-Vrouwkerk van Mariakerke kan het rijkelijke St.-Corneliusschrijn bewonderen. Kent u ook de eerste letter van de familienaam van de beeldhouwer ervan?
- 9) De sculpturen van deze laatgotische beeldhouwer werden in zijn tijd geroemd, maar overleefden de Beeldenstorm niet. Doch herrees één ervan als een feniks uit zijn as. Deze renaissance graflegging staat thans te prijken in één van de kapellen van de hoofdkerk. Wat wij enkel dienen te weten is de laatste letter van de familienaam van deze middeleeuwse kunstenaar.
- 10) Voor deze nog bestaande classicerende, barokke muurkasten gemaakt voor de griffie van Gedele in het Gentse stadhuis versierd met uitgesneden acanthusbladwerk, schelpmotieven, pelikanen en dolfinnen ontving in 1690-1691 deze "*meester schijnwercker*" - van wie we de eerste letter van de familienaam vragen.
- 11) Voor de reuze picknicktafels aan het Fonteineplein, Ekkergeparkje en aan de Leiekaai - die samen 70.500 euro (2.820.000 Bfr.) kosten - alsook voor de speelelementen in het Groene Valleipark deed men beroep op een Duitse kunstenaar van wie we de derde letter van zijn voornaam willen kennen.

Voor de hoofdpersoon vragen we niet naar die wereldberoemde kunstenaar die ham aan de pilaren van een aula hing, terwijl deze bewonderd werd door watertandende hongerigen. De gezagsmensen hebben gelukkig deze pilaarbijters kunnen tegenhouden en verwijderen. We vragen ook niet naar de even

beroemde conceptuele artiest die schijfbeeldens maakt. Zelfs niet naar die belangrijke kunstenaar die gestolen kerkhofbloemen presenteert als eigen kunstwerken. Neen, we moeten u teleurstellen, want we vragen naar de naam van een bescheiden modernistische beeldhouwer voor wie het oude vakmanschap belangrijk was.

Nu dat we weten dat we tot de franskiljons behoren, moeten we dit vaandel toch wel hoog voeren. En daardoor mag men voor de hoofdvraag op een gevonden letter e een accent aigu plaatsen. Laat ons hopen dat niemand met een verwijzing naar de derde vraag van dit jaar ons een aanhanger van de *Polski Autokefaliczny Kościół Prawostawny* vind. In dat geval zal volgend jaar in de naam van het hoofdpersonage een “kreska” zitten en dat zou wel eens voor een “ogonek” (staartje) kunnen zorgen. We zullen er hier maar een “dez kropka” (puntje) achter stellen.

Zoals gewoonlijk worden de antwoorden vóór 1 januari 2013 verwacht op het redactieadres: Groenvinkstraat 2, bus 201, 9041 Gent (Oostakker).

De beeldige kwiesmaster

BIBLIOGRAFIE

Het boek “LEDEBERG” waarover wij het hadden in Gh. T. 2012 - N° 3 - p. 251 is nu verschenen. Het beantwoordt in alle opzichten aan de hoge verwachtingen die wij daaraan gesteld hadden.

De ondertitel luidt: van Letha en Sint-Pieters-Lede tot Ledeberg.

Wij kunnen ons niet voorstellen dat er één aspect van Ledeberg zou zijn dat er niet in behandeld wordt. En wie de auteur kent, mag zeggen “grondig” behandeld. Het is het resultaat van jaren geduldig onderzoekingswerk, maar het volstaat natuurlijk niet iets geduldig op te zoeken, ge moet ook nog weten waar men het zou kunnen vinden. Maar daar heeft de auteur blijkbaar geen moeite mee gehad. Het mag gerust bestempeld worden “HET Ledebergboek” en wie iets zou willen schrijven over wat daar niet in staat, zal het ferm lastig hebben.

De geschiedenis van Ledeberg begint meer dan 1000 jaar geleden en de oudste oorkonde daaromtrent dateert van 964.

Wij citeren enkele van de talrijke onderwerpen: een alfabetische lijst van grondeigenaars en bezitters van huizen en bedrijfsgebouwen, een lijst van meiers en burgemeesters vanaf 1270. Niet alleen een lijst, maar van de latere ook een korte biografie.

Veldwachters en politiecommissarissen. Het begint al in de 18^e eeuw.

Al wat te weten is over kerk en parochie, processies en bedevaarten.

Een alfabetische lijst van straten en pleinen met de geschiedenis ervan, de diverse markten, de scholen, de molens, al de tuinbouwgestichten, de nijverheidsgestichten, de handelszaken, de scheepswerven.

Het verenigingsleven: genootschappen, toneelverenigingen, muziekmaatschappijen, schuttersmaatschappijen, biljart-, spaar- en kaartmaatschappijen, turnverenigingen, carnavalverenigingen, het openbaar vervoer, feesten, belangrijke personen en gebeurtenissen.

Dit alles geïllustreerd met een 650-tal foto's, velen afkomstig van een 15-tal verzamelaars, anders gezegd, velen die nieuw zullen zijn voor de lezer. Om dit alles in één boek te krijgen waren er 300 bladzijden nodig van een formaat van 21 x 29,5 cm.

De prijs die niet in verhouding staat met de werkelijke waarde bedraagt 30 €. Wie nu nog zou wachten moet later niet komen klagen dat het niet meer verkrijgbaar is, want het wordt niet herdrukt.

Overschrijvingen op rekening 035-5639811-18 van de auteur Marcel De Bleecker, bij wie men terecht komt voor eventueel bijkomende inlichtingen. Tel. 09 230 80 27.

H.C.

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag van Mevrouw **Joke Charles**:

Weet u toevallig bij wie ik terecht kan voor meer informatie over het “Hof te Ottergem” dat werd gesloopt voor de aanleg van de Ringvaart rond Gent? Zijn er mensen binnen de Heemkundige Kring die mij hierover meer informatie zouden kunnen geven?

André Verbeke weet te vertellen dat de Ottergemsesteenweg naar het Hof te Ottergem liep. Het hof zelf lag pal aan het kanaal van Zwijnaarde dat gegraven was tussen twee bochten in de Schelde. A. Heins maakte tekeningen van het Hof te Ottergem vanuit verschillende gezichtshoeken.

Vraag van de heer **Martiny-Biebuyck**:

Mijn vraag gaat over de stoomtrams die aankwamen aan de Sterre en later doorreden tot aan het St-Pietersstation. Ik had graag vernomen welke nummers de locomotieven droegen.

Antwoord van de heer **Daniël Van Ryssel** op de vraag van de heer **André Malaise**: G.T. 2012 - nr 4 - p.349

Pieter Jan Vermeulen (Gent 1813 - Gent 1892) is de zoon van Gerard Cornelis, katoenspinner. Hij volgde de lessen tekenen en schilderen aan de Gentse Academie. Hij was gehuwd met Marie Josephina Meersman uit Aalst. Hij woonde achtereenvolgens: Fabrieksplaats, Korte Krevelstraat 16, Sint-Lievensstraat 24 en Godshuizenlaan 4 te Gent. Hij was werkzaam als dagloner. Als hij in zijn jeugd het portret van een Gentse burgemeester heeft geschilderd, moet dat waarschijnlijk Joseph Van Crombrugge (burgemeester van 1825 tot 1836 en 1840-1842) zijn geweest. De lijst van de Gentse burgemeesters is gemakkelijk terug te vinden op internet.

Luc Devriese vond in de ‘Wegwijzers der stad Gent’ uit die tijd een spoor. Het betreft niet een naam van de schilder, maar van de geportretteerde: wellicht een Vermeulen (initialen ontbreken), die in de Napoleontische en in de Hollandse tijd directeur was van een ‘kostschool voor jonge dochters’ in de Savaanstraat. Dat zou kunnen overeenstemmen met de adressaanduiding: rue du Savon (rue du Sav...) min of meer leesbaar op de brief die de streng kijkende figuur in zijn hand houdt.

Antwoord van **Arthur De Decker** op de vraag van Mevr. **Joke Charles** in GT 2012 p.455, naar meer informatie over het Hof te Ottergem. Naast wat André Verbeke er beknopt wist over te vertellen, vult Arthur De Decker dit aan met het volgende:

- 1) Het Hof van Ottergem, Otterschemhoeve of Goed t'Ottergem was gelegen in het Noorden van Zwijnaarde en maakt dus geen deel uit van het werkgebied van de Oost-Oudburg of van de Gentse Heemkundige Kring doch wel van de Heemkring Scheldeveld.
- 2) Ottersem, Ottersam, Ottorsham of Ottergem is een Merovingisch toponiem dat wellicht verwijst naar een kleine hoevenederzetting omheen een dries uit de 5de-6de eeuw. Het is niet bekend waar deze nederzettingkern moet worden gesitueerd. Evenmin is geweten wanneer de naam van de vermoedelijk oudere nederzetting op een hof of hofstede is overgegaan¹.
- 3) Volgens Maurits Gysseling² was een ham een landtong uitspringend in inundatiegebied. Aan Leie en Schelde waren er diverse hammen. Een daarvan is Otterschem te Zwijnaarde (in 1265 Ottorsham, in 1448 Ottersem, in 1567 Otterschem; dit betekent "ham, landtong van persoon Ottar (uit Uhthari, Ufthari)". De hogere grond springt uit in de Scheldemeersen. De huidige loop van de Schelde is een jongere rechttrekking. In strijd met het voorgaande stelt N. Kerckhaert³ wordt in dit geval met het eerste lid een "otter" bedoeld, een dier dat vroeger veel meer voorkwam in de rivieren.
- 4) Deze toponiem mag niet verward worden met de gemeente Ottergem, een deelgemeente van Erpe-Mere (1108 Octringem, 1123 Ottrengem, 1138 - 1159 Ottregm, 1164 Ottergem). Volgens het verklarend woordenboek⁴ "'Samenstelling van de Germaanse persoonsnaam Otter, verbonden met het verzamelsuffix -inga en heem, "woonplaats van de lieden van otter".
- 5) Momenteel zijn er twee aparte Gentse straatnamen die nog verwijzen naar deze verdwenen Zwijnaardse hoeve: enerzijds de lange Ottergemsesteenweg die loopt van aan de Normaalschoolstraat aan de Overpoort tot aan de Corneel Heymanslaan aan het UZ, en anderzijds de kortere Ottergemsesteenweg-Zuid die loopt van aan de Corneel Heymanslaan (E17), over de Ringvaart, tot aan de Nieuwescheldestraat (E40) te Zwijnaarde ongeveer waar die hoeve ooit stond.

- 6) Volgens Frans De Potter⁶ waarschuwde omstreeks 1271 de abt van de Sint-Pietersabij, eigenaar van de hofstede Ottersem, gravin Margaretha van Constantinopel dat de hoeve door de Schelde dreigde te verdwijnen. Hij pleitte voor het rechttrekken van de rivier. Zij liet de aangelegenheid onderzoeken door minderbroeder Willem van Mude en door de baljuw van Aalst. In 1276 gaf de gravin dan de toestemming aan de abt om op zijn kosten de Schelde ter hoogte van Ottersem te laten rechttrekken.
- 7) Het Hof van Ottergem was vanaf de latere middeleeuwen eigendom van de Sint-Pietersabdij en vermoedelijk oorspronkelijk een van de talrijke meierijen. Dit blijkt uit een tweetal pachtovereenkomsten uit de 15de eeuw in de schepenregisters van de Keure te Gent⁶.
- 8) In de 16de eeuw was het rond die hofstede bijna al bosch⁷
- 9) Op de kaart “ Het vrije van Gent “ in 1619 door Jacques Horenbault⁸ staat bij de naam Ottersem een drieledige walsite afgebeeld. Het kleinste eiland is door een brede waterpartij omgeven. Het zuidelijke, nagenoeg vierkan- te gedeelte, omvat wellicht twee gebouwen, een pad, een poortje bij de gracht en een vermoedelijke houten brug over de gracht. Heins interpre- teerde het grootste gebouw als een torenconstructie. Op het noordelijk, eerder rechthoekig gedeelte staan twee gebouwen, waarvan één construc- tie duidelijk hoger is dan de andere. Van de gebouwen loopt een pad tot aan een poort over de gracht en van daar naar een landweg. Vanaf de scheidingsgracht dringt de aanzet van een watergang door tussen beide delen in dit tweede gedeelte. De oostzijde van dezelfde scheidingsgracht mondt uit in een waterplas en stroomt vandaar naar een beek.
- 10) In 1691 wordt Otterschamp beschreven als een hof met bulk aan de zuid- kant en met wallen. Een landboek van 1747 noemt het “t’Hof t’ otter- schem met den bulck daerachter ghelegen, ghenaemt den Otterschem, groot 3300 roeden met syn wallen rond den goede van deselve abdye.”⁹
- 11) Langs de hoeve werd in 1777 het kanaal van Zwijnaarde gegraven met daarover een tweebogige brug. “Om nog beter de overstromingen der hier omtrent liggende landerijen te keer te gaan, wierp men op gansch de leng- te deze kanaals insgelijks eenen bredden dijk op, die thans van weerszijden met bomen beplant is, en voor straat benuttigd wordt. Het armenbestuur der gemeente heeft er den eigendom van” schrijft De Potter¹⁰.

- 12) De Atlas der Buurtwegen (1841) toont alleen nog het noordelijk deel met bebouwing en de watergang.
- 13) In 1683 vinden we als pachter Jan Leliaert¹¹. Deze beschikte ook nog over meer dan 25 ha weiden en teelgronden rondom¹². De familiestam der Botterman's hebben hier lange tijd dit goed uitgebaat. De laatste bewoners waren Gustaaf Blomme en Maria Van Hecke. De hoeve werd zwaar beschadigd na een bombardement tijdens WO II op 10 april 1944. Een paasgeschenk van de Canadezen die het rangeerstation van Merelbeke wilden treffen¹³. Het nog gaaf gebleven gedeelte werd later volledig gesloopt voor de aanleg van de Ringvaart zoals André Verbeke reeds eerder wist te vertellen.

NOTEN:

- ¹ L. Charles e.a. ,Van Walsites en speelhoven. Het vrije van Gent bij Jacques Horenbault (1619), stad Gent, 2008, p.193.
- ² M. Gysseling, Oude toponiemen in het werkgebied Scheldeveld, in: Heemkring Scheldeveld, jaarboek III,1972,p.8-9
- ³ N. Kerckhaert, Oude Oost-Vlaamse huisnamen 4, 1990, p.69.
- ⁴ De Vlaamse gemeentenamen, 2010, p. 195.
- ⁵ F. De Potter-J. Broeckaert, Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen, Arrondissement Gent, Zwijnaarde , 1864-1870, p.4.
- ⁶ N.Kerckaert, o.c, p.69.
- ⁷ F. De Potter, o.c. p. 4.
- ⁸ L. Charles, o.c., p. 193.
- ⁹ F. De Potter, o.c., p.4.
- ¹⁰ F. De Potter, o.c., p. 3.
- ¹¹ Eric De Keyser, Zwijnaarde zijn geschiedenis, zijn verhalen...en legendes, 2006, p.20.
- ¹² A. Sonnevile, Zwijnaarde eertijds en nu, deel 2, 1995, p.16.
- ¹³ K. Buisse en E. Dekeuser, Van Zwijnaarde Dries tot Nieuw Gent, 2006, p.12.

LEZERS SCHRIJVEN ONS

Van de heer **Philippe Barbaix** ontvingen wij volgend schrijven:

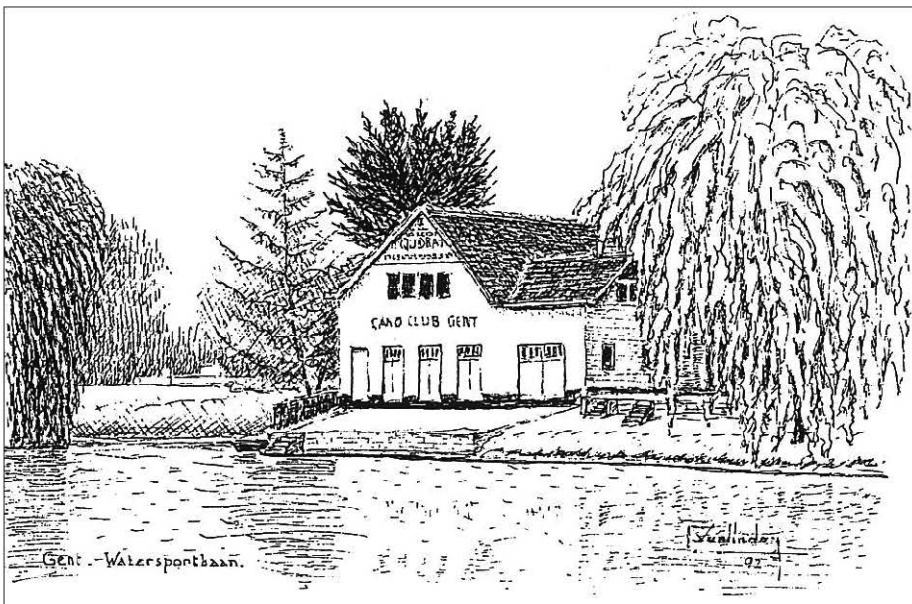
Onlangs kregen wij via vrienden een uittreksel van GT ter inzage, voor eventuele aanvullingen ivm Edgard Barbaix. Mogen we uw aandacht erop vestigen dat het overlijdensjaar van E. Barbaix niet klopt. Onder de datum: 22 augustus 1893 (op pagina's 389 -390 van?) staat een korte levensbeschrijving van onze grootvader. Hij stierf wel degelijk op 18 maart, maar van het jaar 1973. (niet 1992) Het originele artikel, geschreven door Hugo Collumbien (waarvan een kopie in ons bezit) werd gepubliceerd in '92.

De heer Barbaix heeft natuurlijk gelijk. Het betreft een foutje dat ontsnapt is aan de aandacht van de corrector. Willen de lezers die het tijdschrift bijhouden deze correctie aanbrengen in G.T. 2006 - nr 6 - p. 390?

Luc Devriese en **Marie Christine Laleman** vestigen er de aandacht op dat aan het Sint-Elisabethhuis in de Rabotstraat (een bijdrage van Daniël Van Ryssel in de reeks 'Minder bekende en verdwenen locaties' in nr. 4, p. 275-277) een monografie gewijd werd door de werkgroep 'Huizenonderzoek in Gent'. Dit boekje (zeg maar boek: 207 blz.) werd in 1997 uitgegeven door het Stadsarchief en is weinig gekend omdat het niet in de gewone handel kwam. Een exemplaar van dit werk werd onlangs in de documentatiecentrum DSMG in het Sint-Amandsbergse begijnhof gedeponereerd. Iedereen kan het daar raadplegen. Een aanvulling bij de oudste (14de-eeuwse) geschiedenis van het Elisabethhuis op basis van archiefonderzoek door Erik Verroken werd door Maria Negroni toegevoegd aan de internetsite van de vzw Elisabethbegijnhof.

Mevrouw **Marie-Jeanne De Smet** meldt ons dat bij de weergave van een mondeling gegeven relaas over de straatkolkzuiger een foutje geslopen is. Zij had het niet over een "greppekuiser", maar over een "greppetsjoeze". Wil iedereen deze "kuiser" vervangen door de meer muzikale "tsjoeze"?

**RICHARD VERLINDEN:
TEKENINGEN VAN DE LIEVEKAAI EN VAN DE
WATERSPORTBAAN**

GÊNSCHE PRÂOT

Nitte Paolijnk zat heur petaoters te schelle da't zwiet van heur koake liep.

- 't Es en kerwije, zei z'ezûu, aos ge mee ezûu ne balgvulder gezegend zijt gelijk mijne veint; mee nen halven îemer en kome kik nie toe.

Allee, keraoze! riep ze en ze giengt aan 't zijnge:

Mijn veintse zal gâon kome,

Nâor huis zonder te belle.

't En kan mij nie verdome,

'k Gao zijn petaoters schelle!

Al mee ne kîer de deure gingt open in den bregadier kwam binne.

Nitte wier bliek.

- En verschiet ezûu nie, vrêwke, zei den bregadier; es 't hier da Pier de Vodde weunt?

- Jao 't, zei Nitte, wa schilt er?

- Triestig nieuws, zei den bregardier.

- 'k Kan al peinze wat da't ès, zei ze; hij hee zekers weere gevochte, de lorejas, 't ès alle mâondaoge 't zelfde liedse!...

- 't En doet, zei den bregadier, mâor binst dat hij e sloop aan 't losse was, ès zijne voet van de planke geschoten en hij ès mee ne zak op zijn nekke in 't sloop getuimeld.

- Hij es zekers dûud? zei Nitte. Toe zeg het mâor vlakaf; 'k hê liever de korte pijn.

- Zie, meiske, zei den bregardier, ge moet het gij toch ne kîer wete, hij was op de slag duud.

Hij ligt al van 't halvernege in 't dûuhuizeke...

- Van 't halvernege, riep Nette kwaogewig, koste mij da tons nie vroeger kome zegge?

Wa moek 'k mee al die petaoters doen?

Jan Cleppe

INHOUD 2012

1.

- Guy Schrans: “Pierre-Victor, Jacques Clément et les autres”. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840. 7. Jean-Baptiste Hellebaut. (1774-1819).	2
- Victor Van der Haeghen: Inventaire Archéologique: Preekstoel door J.B. Helderberg.	16
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Het Miljoenenkwartier.	18
- Herdenkingsdagen 2012.	22
- Erik De Keukeleire: Hoever men in 1911 stond met de Wereldtentoonstelling van 1913. Deel 2. (juli 1911 - december 1911).	26
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 8-9-10 December.	41
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Rondje Gent varen... maar niet zonder hindernissen.	47
- Pierre Kluyskens: Kloosterorden (vervolg).	57
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Georges Chabot (Ledeberg 1883 - Gent 1969).	68
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag met de U en de V .	70
- Bibliografie.	72
- Documentatiecentrum. Dank aan de milde schenkers 2010-2011.	76
- Vraag en antwoord.	81
- Lezers schrijven ons. Arthur De Decker: Jacob van Zevecote. Aanvullende informatie.	88

2.

- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden. De oude stad: Ongelooflijk proper of onvoorstelbaar vuil?	94
- Paul Bergmans: Inventaire Archéologique: Boekband van Pierre Caron.	107
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Posteernestraat.	109
- Guy Schrans: Pierre-Victor, Jacques-Clément et les autres. Minder bekende Gentse notabelen uit de periode 1780-1840 (deel 9) 8. Joseph-Bernard Cannaert (1768-1848).	113
- Albert De Graeve: Bruno René De Cramer. Ik vertel het jullie liever zelf...	125
- Erik De Keukeleire: Tentoonstellingen in het Feestpaleis tijdens het Interbellum. Pioniers van de “Jaarbeurs van Vlaanderen”. (1920-1937)	130
- Pierre Kluyskens: Kloosterorden (vervolg).	146
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 11-12-13-14-15 December.	153
- Daniël Van Ryssel: Vergeeten Gentse schrijvers: Richard De Cneudt (Gent 1877 - Gent 1959).	167
- Quizmaster: Oplossing van de Puzzel 2011.	170
- Hugo Collumbien: Het Kroniekje van een oude Gentenaar. Vandaag - om te eindigen - met de W en de Z .	173
- Bibliografie.	175
- Vraag en antwoord.	176
- Lezers schrijven ons.	177

3.

- Alexander-Karel Evrard: Enkele herinneringen aan de Oude Bijloke.	182
- Ernest Lacquet: Inventaire Archéologique: Grafsteen van d'Asscherie van der Couderborch.	192
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Predikherenkerk of Kerk van de Dominicanen, Jacobijnenstraat.	194
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: "Zieke lieden" overal buiten de stadspoorten.	199
- Pierre Kluyskens: Kloosterorden (vervolg en slot).	210
- Erik De Keukeleire: Zoeken naar andere vormen van openbaar vervoer in Gent (1897-1932).	221
- Rudy van Elslande: De Man van Smarten uit de omgeving van de Meester van Flémalle.	235
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 16-17-18-19 December.	240
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Napoleon De Pauw (Gent 1835 - Gent 1922).	248
- Bibliografie.	251
- Dit bestaat niet meer. Het Pand vóór de restauratie.	256

4.

- Erik Dekeyser: Beeldhouwer-Schilder Louis Mast.	258
- Armand Heins: Inventaire Archéologique: Standbeeld van St-Bavo.	273
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Rabotstraat. Sint-Elisabethshuis.	275
- Prof. em. Dr. A.K. Evrard: Bestraffing in de 1 ^e helft der 19 ^e eeuw.	278
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: “Zieke lieden” overal buiten de Stadspoorten. Deel 2.	284
- Pierre Kluyskens: De Kouter.	300
- Erik De Keukeleire: Wel en wee in en nabij Gent-St-Pieters.	319
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Frédéric De Smet (Gent 1876-Gent 1948).	335
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 20-21-22-23 December.	337
- Bibliografie.	347
- Vraag en Antwoord.	349
- Lezers schrijven ons.	351
- Tentoonstelling 100 jaar M.A.J. Hoste - 60 jaar Sabbattini	354

5.

- Julien Vangansbeke: Gentse biljartspeler, -lokalen en -clubs.	358
- Paul Bergmans: Inventaire Archéologique: Boekband van het register der rekeningen.	372
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Franciscanen - Minderbroeders - Freremineuren - Recolletten.	374
- Rudy van Elslande: Daneel Rutaert, alias Van Lovendeghem, beeldhouwer, wijnhandelaar of mecenas?	377
- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: “Mechanisatie op hoog niveau: Eerste uurwerk met klokgeluid (1376) en uurwijzer (1455) boven het Belfort.	392
- Pierre Kluyskens: Het Gravensteen	405
- Erik De Keukeleire: Wel en wee in en nabij Gent-St-Pieters. Deel 2. (1919-1928)	417
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Napoleon Destanberg (Gent 1829 - Sint-Amandsberg 1875).	435
- Hugo Collumbien: Gentse Memoriedagen: 24-25-26 December.	439
- Bibliografie.	451
- Vraag en Antwoord.	455
- Lezers schrijven ons.	456

6.

- Luc Devriese: <i>Ghendtsche</i> toestanden: Wie was Jacob van Caneghem?	458
- Joseph Casier: Inventaire Archéologique: Gedenksteen aan de werken van het Tolhuis.	474
- Daniël Van Ryssel: Minder bekende en/of verdwenen locaties: Rijksnormaalschool - Hogeschool - Departement Leraarsopleiding. K.L. Ledeganckstraat..	476
- Piet Cassiman: Roger Warie, een Monument (1901-1999).	479
- Pierre Kluyskens: Het Gravensteen (Vervolg en slot).	483
- Erik De Keukeleire: Wel en wee in en nabij Gent-St-Pieters. Deel 3. (1929-1933)	502
- Gwijde van Gent: Jeugd- en oorlogsherinneringen.	519
- Daniël Van Ryssel: Vergeten Gentse schrijvers: Lodewijk De Vriese (Gent 1848 - Gent 1932).	536
- Beschermleden 2012 - Steunende leden 2012.	538
- Tim De Doncker: Over schone letters en de Academie. Illustratoren en kalligrafen in de zeventiende en de achttiende eeuw te Gent.	543
- Quizmaster: Puzzel 2012.	551
- Bibliografie.	555
- Vraag en Antwoord.	556
- Lezers schrijven ons.	560
- Richard Verlinden: Tekening van de Lievekaai en van de Watersportbaan	561
- Jan Cleppe: Gênsche Prâot	562
- Inhoud 2012.	563